

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

VAIDA EGNORAITĖ

**ALKOHOLIO KONTROLĖS POLITIKA
LIETUVOJE NUO 2004-Ų METŲ: FORMAVIMAS IR
ĮGYVENDINIMAS**
Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
prof. dr. A. Guogis**

VILNIUS, 2012

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

**ALKOHOLIO KONTROLĖS POLITIKA
LIETUVOJE NUO 2004-Ų METŲ: FORMAVIMAS IR
ĮGYVENDINIMAS**

**Viešojo administravimo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62603S204**

Vadovas

_____ **prof. dr. A. Guogis**

(parašas)

2012 03

Recenzentas

_____

(parašas)

2012

Atliko

VAmis0-02 gr. stud.

_____ **V. Egnoraitė**

(parašas)

2012 03

VILNIUS, 2012

TURINYS

ĮVADAS.....	8
1. ALKOHOLIO KONTROLĖS POLITIKOS FORMAVIMO TEORINĖS ĮŽVALGOS: LIETUVOS ATVEJIS	12
1.1. Viešosios politikos samprata bei pagrindiniai jos formavimo aspektai	12
1.2. Alkoholio kontrolės politika: skirtingas teorinis traktavimas.....	18
1.3. Alkoholio kontrolės politikos formavimas Lietuvoje nuo 2004 m.: pagrindinės tendencijos... 21	
2. ALKOHOLIO KONTROLĖS POLITIKOS LIETUVOJE TYRIMO METODOLOGIJA BEI METODIKA.....	27
2.1. Tyrimo metodologijos pagrindimas.....	27
2.2. Tyrimo metodika	29
3. ALKOHOLIO KONTROLĖS POLITIKOS LIETUVOJE ĮGYVENDINIMAS IR VERTINIMAS: ANALIZĖ IR VIEŠOJI NUOMONĖ	33
3.1. Alkoholio kontrolės politikos Lietuvoje įgyvendinimas: priemonės ir rezultatai	33
3.2. Alkoholio kontrolės politikos Lietuvoje įgyvendinimo vertinimas: viešoji nuomonė ir analizė	44
4. LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ Palyginimas Alkoholio Kontrolės Politikos Kontekste	50
4.1. Užsienio valstybės: nuo mažiausiai griežtos iki griežčiausios alkoholio kontrolės politikos ...	50
4.2. Užsienio valstybių praktikos alkoholio kontrolės srityje pritaikomumas Lietuvoje	67
IŠVADOS.....	76
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SARAŠAS	82
ANOTACIJA	95
ANNOTATION	96
SANTRAUKA	97
SUMMARY	99
PRIEDAI.....	101

LENTELĖS

Lentelė Nr. 1. Mirtingumas dėl alkoholio vartojimo Lietuvoje (statistiniai rodikliai ir metai)	110
Lentelė Nr. 2. Vaikų alkoholinės intoksikacijos dinamika 2001-2006 m. Lietuvoje.....	38
Lentelė Nr. 3. Alkoholio kontrolės programos priemonių vykdymo įvertinimas.....	111
Lentelė Nr. 4. Alkoholio kontrolės politikos priemonių, intervencijų ir strategijų efektyvumo ekspertinis vertinimas.....	113
Lentelė Nr. 5. Švedijos ir Lietuvos vykdomų alkoholio švietimo ir prevencinių programų išsivystymo lygis.....	115

PAVEIKSLAI

Paveikslėlis Nr. 1. Alkoholio suvartojimas (l/gyv.) pasaulio mastu.....	101
Paveikslėlis Nr. 2. Alkoholio prieinamumo pokyčiai nuo 1996 iki 2004 m. nurodytose ES šalyse.....	102
Paveikslėlis Nr. 3. Planuoti ir esami alkoholio (l/gyv.) vartojimo pokyčiai Lietuvoje.....	34
Paveikslėlis Nr. 4. Mirusieji dėl atsitiktinio apsinuodijimo alkoholiu bei jo poveikiu.....	109
Paveikslėlis Nr. 5. Alkoholinių gėrimų mažmeninės kainos Lietuvoje (matavimo vnt. – Lt).....	110
Paveikslėlis Nr. 6. 1 ct alaus kuponas (kaip viena iš dovanų) už registraciją poliklinikoje Kaune.....	111
Paveikslėlis Nr. 7. Kelių eismo įvykiai dėl neblaivių asmenų kaltės.....	41
Paveikslėlis Nr. 8. 22 kl. apklausoje: Kaip apskritai vertinate dabar vykdomą alkoholio kontrolės politiką Lietuvoje?.....	44
Paveikslėlis Nr. 9. 21 kl. apklausoje: Kaip Jums atrodo, ar valstybinis alkoholio reguliavimas (kontroliavimas) Lietuvoje šiandien didesnis ar mažesnis nei prieš 7-8 metus (nuo ES narystės pradžios)?.....	44
Paveikslėlis Nr. 10. 11 kl. apklausoje: Alkoholio reklamos draudimas/ribojimas visuomenės informavimo priemonėse bei išorinėje reklamoje Lietuvoje. Pritariate ar ne?.....	45
Paveikslėlis Nr. 11. 24 kl. apklausoje: Kaip manote, kuris reiškinys iš išvardintų daro didžiausią žalą Lietuvos valstybei ir visuomenei?.....	46
Paveikslėlis Nr. 12. 6 kl. apklausoje: Ar pritartumėte imtis griežtesnių sankcijų (pavyzdžiui, didinti baudas) už alkoholio vartojimo ar pardavimo taisyklių pažeidimus?.....	47
Priedas Nr. 3. Apklaustos-tyrimo „Alkoholio kontrolė Lietuvoje: gyventojų nuomonė“ klausimai ir rezultatai.....	102
Paveikslėlis Nr. 13. Alkoholio skirtys Europoje.....	115

SANTRUMPOS

- **AA** – anoniminiai alkoholikai
- **alk.** – alkoholinis/alkoholio
- **ES** – Europos Sąjunga
- **LLRI** – Lietuvos laisvosios rinkos institutas
- **LR** – Lietuvos Respublikos
- **LVSA** – Lietuvos visuomenės sveikatos asociacija
- **l/gyv.** – litrai vienam gyventojui
- **NTAKD** – Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas
- **NTAKK** – Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija
- **NVO** – Nevyriausybinės organizacijos
- **proc.** – procentai
- **PSO** – Pasaulio sveikatos organizacija
- **PLC** – Priklausomybės ligų centrai
- **PSC** – Psichikos sveikatos centrai
- **SAM** – Sveikatos apsaugos ministerija
- **soc.** – socialinis
- **str.** – straipsnis
- **val.** – valanda
- **vnt.** – vienetas

SAVOKOS

- **Alkoholiniai gėrimai** – gėrimai, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija yra didesnė kaip 1,2 procento (alaus – didesnė kaip 0,5 procento).

- **Alkoholio kontrolė** – LR Alkoholio kontrolės įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatytų alkoholio produktų gamybos, įvežimo, importo, eksporto, prekybos, vartojimo, alkoholio reklamos visos valstybinio reglamentavimo priemonės, skirtos mažinti alkoholio bendrąjį suvartojimą, taip pat alkoholinių gėrimų, kitų produktų, kuriuose yra etilo alkoholio, vartojimo kenksmingas pasekmes sveikatai ir ūkiui.

- **Etilo alkoholis** (toliau – **alkoholis**) – sotysis monohidroksilis alkoholis, kuris veikia psichiką ir gali lemti pripratimą bei priklausomybę nuo jo.

- **Mažmeninės prekybos vieta** – parduotuvė, automobilinė parduotuvė, paviļjonas, kuriuose verčiamasi mažmenine prekyba ir kurie yra įrengti laikantis maisto tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų.

- **Natūralios fermentacijos alkoholiniai gėrimai** – gėrimai, kuriuose visas etilo alkoholis yra gautas alkoholio rauginimo būdu, toliau nedistiliuojant ir nepridedant alkoholio produktų, turinčių distiliuoto ar rektifikuoto etilo alkoholio.

ĮVADAS

Temos problematika bei aktualumas:

Pastaruju metu vis dažniau politikai ir visuomenė kalba apie alkoholio vartojimo problemą Lietuvoje ir su tuo susijusias socialines, sveikatos ir ekonomines pasekmes. Nors alkoholiniai gėrimai dėl savo nuotaiką veikiančių ir skonio savybių, užimamos vietos visuomenės įvykių ritualuose ir tradicijose daugelio juos vartojančių žmonių yra vertinama prekė, bet sutinkama, kad alkoholio vartojimą ir jo keliamą žalą reikėtų mažinti.

„Šiandien kas dešimto ES gyventojų mirties priežastis yra svaigalai“, – įspėja Norvegijos *Actis* draugijos, kovojančios su alkoholizmu, atstovas Hans Olav Fekjaer.¹ Apytiksliai 58 milijonai suaugusių europiečių alkoholį vartoja rizikingai, o 23 milijonai yra priklausomi nuo šios psichoaktyvios medžiagos. Alkoholis Europos Sąjungoje sukelia beveik 195 tūkst. mirčių per metus. Europos Komisijos duomenimis, daugiau nei 10 proc. merginų ir 25 proc. vaikinų mirtys susiję su alkoholio vartojimu. Apskaičiuota, kad alkoholio sukelta žala Europos Sąjungai kasmet kainuoja 125 milijardus eurų.²

Didžioji dalis socio-ekonominių alkoholio vartojimo pasekmių skaudžiau atsiliepia ne nuo šios psichoaktyviosios medžiagos priklausomam asmeniui, bet kitiems visuomenės nariams, geriančiojo aplinkos žmonėms. Dėl alkoholio Europoje įvyksta 1 iš 3 kelių eismo mirčių, 4 iš 10 žmogžudysčių ar kitų nelaimingų atsitikimų. Taigi Europoje alkoholis yra pagrindinė nelaimingų atsitikimų, traumų ir smurto priežastis.³

Europos Sąjungoje suvartojamas didžiausias pasaulyje alkoholio kiekis vienam gyventojui (žr. **1 priedas**). Ypač daug problemų svaigalai kelia Rytų Europoje. Lietuviai, latviai, estai, ukrainiečiai ir baltarusiai yra įtraukti į didžiausios rizikos šalių grupę. Pagal Statistikos departamento informaciją, vienam Lietuvos gyventojui per metus tenka 11,3 (vienam 15 metų ir vyresniam gyventojui – 13,3)⁴ litro grynojo alkoholio – tai daugiau nei ES vidurkis (11 litrų). Šis skaičius būtų didesnis, jeigu būtų įskaičiuojami ir nelegaliai įsigyti svaigalai. Lietuva tarp visų Europos Sąjungos šalių pagal alkoholio suvartojimo kiekį vienam asmeniui per metus 2010 m. buvo antroje vietoje.⁵ Pasaulinės sveikatos organizacijos (PSO) skaičiavimais, tarp daugiausia pasaulyje išgeriančių šalių (duomenys iš 193-ju

¹ *Forex.lt*, „Europos Sąjunga – labiausiai girtaujantis pasaulio regionas“, 2010-02-05 09:34, Rasta: <http://www.forex.lt/naujienos/kiti-straipsniai/12827-europos-sajunga-labiausiai-girtaujantis-pasaulio-regionas> [žiūrėta: 2011-11-06]

² NTAKK informacija. 2011-07-13. Rasta: <http://www.knypava.lt/2011/07/13/naujausi-tyrimai-atskleidzia-efektyvi-alkoholio-kontrole-taupo-gyvenimo-metus> [žiūrėta 2011-11-12]

³ NTAKK informacija. 2011-07-13. Rasta: <http://www.knypava.lt/2011/07/13/naujausi-tyrimai-atskleidzia-efektyvi-alkoholio-kontrole-taupo-gyvenimo-metus> [žiūrėta 2011-11-12]

⁴ Šaltinis: LR Statistikos departamentas. Rasta: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2604> [žiūrėta: 2011-11-13]

⁵ Šaltinis: Socialistų frakcijos ir Europos kovos su alkoholizmu draugijos „EuroCare“ konferencija, **Europos Parlamentas**, 2010 m.

šalių) Lietuva užima 12-ą vietą.⁶ Valstybinio psichikos sveikatos centro duomenimis, nuo 2000 m. alkoholinių psichozių skaičius beveik padvigubėjo ir 2006 m. viršijo 100 atvejų šimtui tūkstančių gyventojų Lietuvoje.⁷ Privalomojo sveikatos draudimo informacinės sistemos SVEIDRA duomenimis, 2009 m. sausio - rugsėjo mėn. asmenų, kuriems bent kartą buvo nustatyta diagnozė, susijusi su ūminiu alkoholio poveikiu, užregistruota 176, o tai 38,7 proc. mažiau, lyginant su 2008 metų tuo pačiu laikotarpiu. 2009 m. iš viso buvo užregistruoti 1446 alkoholio toksinio poveikio atvejai. Tai 23,4 proc. mažiau nei per tą patį 2008 metų laikotarpį. Užregistruoti 2462 psichikos sutrikimų dėl alkoholio atvejai, t.y. 17,7 proc. mažiau, lyginant su 2008 metų sausio - rugsėjo mėnesiais. Pasak R. Gurevičiaus (Higienos instituto Sveikatos informacijos centro vadovas), tokie rezultatai įrodo, jog ryžtinga alkoholio kontrolės politika pasiteisina.⁸

Ivairūs tyrėjai teigia, kad kitose šalyse atliktų tyrimų ir Lietuvos rodiklių analizė rodo, kad dėl save žalojančio elgesio Lietuvoje patiriami nuostoliai yra didžiuliai ir jie daro reikšmingą žalą ūkio plėtrai ir konkurencingumui. Vien dėl alkoholio vartojimo Lietuva gali patirti 1,6-5,5 proc. BVP, t. y. 1,5-5,4 mlrd Lt, nuostolių.⁹ Diskusijos bei **problema** kyla dėl to, kad nėra aišku, koks alkoholio vartojimas turėtų būti ribojamas (ir ar turi būti ribojamas) ir kokios priemonės turėtų būti pasirinktos valstybės lygmeniu. Nėra holistinio požiūrio, kas būtų geriausia ir tinkamiausia Lietuvai. Lietuvoje šiuo klausimu nesutaria dvi jėgos: viena, palaikanti liberalią alkoholio politiką, ir antra, prieštaraujanti tokiai politikai. Nesutariama įvairiais klausimais: alkoholio reklamos leidimo/draudimo, alkoholio akcizų mažinimo/didinimo, alkoholio prekybos laiko ribojimo/neribojimo ir kt.

Temos naujumas bei iširtumas:

Pati alkoholio kontrolės tematika nėra nauja, tačiau Lietuvoje nedaug tirta. Tik pastaraisiais metais vis daugiau atsiranda tyrimų, analizių bei mokslinių publikacijų šia tema. Vienas iš naujausių Lietuvoje atliktų tokio pobūdžio tyrimų (kaip pavyzdys) – I. Tamutienės „Įrodymais grįstos alkoholio vartojimo reguliavimo politikos priemonės ir jų taikomumas Lietuvoje“. Pasak autorės, „šios srities mokslinės studijos Lietuvoje yra neišplėtotos, nors statistinė informacija apie alkoholio vartojimą ir su juo susijusius kelių eismo įvykius, nusikaltimus ir mirtingumą bei ligotumą yra pateikiama.“¹⁰ Lietuvoje šia tema daugiau pateikiama statistinės, publicistinės ar teisinės informacijos nei mokslinės.

⁶ Šaltinis: **Pasaulio sveikatos organizacija** (World Health Organization). Internetė: <http://www.who.int/en>

⁷ **Emilis Subata** ir **Erika Matuizaitė**. Alkoholio kontrolės politika turi būti grindžiama faktais. Delfi.lt, 2007-10-05 10:30h. Rasta: <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/article.php?id=14613402> [žiūrėta: 2011-01-25]

⁸ **DMN inf.** Alkoholio poveikis: psichozių ir apsinuodijimo atvejų mažėja. Diena.lt, 2010-02-09, 23:31. Rasta: <http://sveikata.diena.lt/lt/naujienos/sveikata/alkoholio-poveikis-psichoziu-ir-apsinuodijimo-atveju-mazeja-262567> [žiūrėta: 2011-12-12]

⁹ **Chomentauskas G., Pūras D., Dereškevičiūtė E.** Nesaikingo alkoholio vartojimo neigiamos įtakos Lietuvos konkurencingumui mažinimo galimybių identifikavimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius: UAB „Žmogaus studijų centras“, 2008. Rasta: <http://www.ukmin.lt/lt/veikla/studijos> [žiūrėta: 2011-12-12]

¹⁰ **Tamutienė I.** Įrodymais grįstos alkoholio vartojimo reguliavimo politikos priemonės ir jų taikomumas Lietuvoje. // Viešoji politika ir administravimas, 2010, Nr. 33, p. 103-114. – ISSN 1648-2603. <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/vpa33/103-114.pdf> [žiūrėta 2011-01-24]

Tuo tarpu užsienyje ši tema nuodugniau tiriama bei publikuojama. Pavyzdžiui, tokie autoriai, kaip Peter Anderson, Rob Baggott, Robin Room, Thomas Karlsson, Esa Österberg ar Ben Baumberg, kuriais daugiausiai remiamasi šiame darbe, yra parašę ne vieną mokslinę studiją alkoholio politikos tema. Vien *PubMed*¹¹ paieškos bazėje šiandien yra 700,068 mokslinės publikacijos apie alkoholį, o *EBSCO*¹² – 601,013.

Darbo objektas: Alkoholio kontrolės politika Lietuvoje nuo 2004 m. (nuo įstojimo į ES).

Darbo tikslas: Išsiaiškinti bei išanalizuoti Lietuvos alkoholio kontrolės politiką bei pateikti rekomendacijas, kokios priemonės būtų tinkamiausios Lietuvai, norint mažinti alkoholio vartojimą bei jo daromą žalą valstybei bei gyventojams.

Darbo hipotezė: Norint sumažinti alkoholio vartojimą ir su tuo susijusią žalą Lietuvos valstybei bei gyventojams, reikėtų sugriežtinti Lietuvos alkoholio kontrolės politiką (taikyti daugiau apribojimų, didinti alkoholio mokesčius ir pan.).

Darbo uždaviniai:

1. Įvardinti skirtingus požiūrius į alkoholio kontrolės politikos formavimą bei aprašyti/apibrėžti Lietuvos alkoholio kontrolės politiką nuo 2004 m.

2. Pagrįsti darbo tyrimo metodologiją bei metodiką, darbo validumą.

3. Išanalizuoti bei aptarti Lietuvos alkoholio kontrolės politikos įgyvendinimą ir pateikti jos vertinimą (taikant viešosios nuomonės tyrimą).

4. Palyginti Lietuvos ir užsienio valstybių alkoholio kontrolės politikas ir pritaikyti jų teigiamą praktiką Lietuvoje (teoriniu atžvilgiu).

Darbo metodai:

Teorinėje dalyje vyrauja aprašomasis analitinis metodas. Tiriamajoje dalyje naudojami tiek kiekybinės, tiek kokybinės turinio analizės metodai, taip pat lyginamasis metodas.

Metodų panaudojimas: atvejo studija (tiriamas konkretus Lietuvos atvejis), lyginamasis metodas (naudojamas lyginant Lietuvos ir kitų užsienio šalių alkoholio kontrolės politikas, Lietuvos alkoholio politikos etapus/laikotarpius), internetinė apklausa „*Alkoholio kontrolė Lietuvoje: gyventojų nuomonė*¹³“ (norint išsiaiškinti viešąją nuomonę, vertinimą, patyrimus), oficialių/teisinių dokumentų analizė (norint atskleisti deklaruojamą Lietuvos alkoholio kontrolės politiką), mokslinės literatūros analizė bei apžvalga (norint išsiaiškinti vyraujančius požiūrius, vertinimus, galimas alternatyvas ir pan.), publicistinių ir įvairių naujienų portalų straipsnių analizė/Lietuvos ir užsienio dienraščių antraščių turinio ir subjektyvumo analizė (norint atskleisti Lietuvos politikų bei įvairių institucijų, kurios turi įtakos šiai politikai, požiūrius bei ketinimus; taip pat svarbius įvykius, nutikimus, kurie susiję su alkoholio tema), statistinių duomenų rinkimas bei analizė (*Excel* programos, norint surinkti

¹¹ Šaltinis: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed?term=alcohol> [žiūrėta: 2012-02-05]

¹² Šaltinis: <http://web.ebscohost.com> [žiūrėta: 2012-02-12]

¹³ Nuoroda į apklausą: <http://www.publika.lt/apklausa-15-4ea403f1adb58.html>.

bei apdoroti apklausos duomenis), priežastinis metodas (naudojamas ieškant priežasties ir pasekmės ryšių), apibendrinimo metodas (juo formuojami pagrindiniai darbo teiginiai, tyrimo išvados bei rekomendacijos) ir kt.

Darbo struktūra:

Darbo struktūra atskleidžia temą ir padeda įgyvendinti išsikeltus uždavinius: **1 dalyje** (skyriuje) aprašomas viešosios politikos formavimas ir kas turi įtakos šiam procesui, reguliavimo politikos pagrindinės teorinės nuostatos bei samprata, įvardinami skirtingi požiūriai į alkoholio kontrolę, pateikiama trumpa ES apžvalga alkoholio tematikos kontekste ir, galiausiai, apibūdinama Lietuvos alkoholio kontrolės politika nuo 2004-ųjų metų. **2 dalyje** aprašoma bei pagrindžiama alkoholio kontrolės politikos Lietuvoje tyrimo metodologija bei metodika, tyrimo bei viso darbo validumas. **3 dalyje** didžiausias dėmesys – Lietuvos alkoholio politikos įgyvendinimui bei vertinimui. Pirmiausia, analizuojamos alkoholio reguliavimo priemonės Lietuvoje ir jų poveikis bei rezultatai praktikoje. Po to, bandoma įvertinti Lietuvos alkoholio politiką, pasitelkiant tiek mokslininkų ir ekspertų, tiek Lietuvos gyventojų nuomonę. **4 dalyje** Lietuva lyginama su kitomis užsienio valstybėmis: pirmiausia, aprašomos pasirinktų užsienio valstybių alkoholio kontrolės politikų būdingi bruožai bei priemonės (valstybės varijuoja nuo mažiausiai griežtos iki griežčiausios alkoholio kontrolės politikos); po to, bandoma pritaikyti užsienio valstybių gerąją patirtį (teoriniu aspektu) Lietuvoje. Galiausiai, daromos išvados bei pateikiamos rekomendacijos ir siūlymai.

1. ALKOHOLIO KONTROLĖS POLITIKOS FORMAVIMO TEORINĖS IŽVALGOS: LIETUVOS ATVEJIS

Šiame darbo skyriuje iškeltas pagrindinis tikslas – įvardinti skirtingus požiūrius į alkoholio kontrolės politikos formavimą bei apibūdinti Lietuvos alkoholio kontrolės politiką nuo 2004-ų metų. Norint pasiekti šį tikslą, pirmiausia, apibrėšime bei išsiaiškinsime pačios viešosios politikos (toliau *politikos*) sampratą bei pagrindinius jos formavimo aspektus, reguliavimo politikos teorijas, alkoholio kontrolės politikos skirtingas teorines nuostatas bei požiūrius. Kadangi šio darbo objektas yra Lietuvos alkoholio kontrolės politika, galiausiai, apibūdinysime bei analizuosime alkoholio kontrolės politikos formavimą Lietuvoje nuo 2004-ų metų.

1.1. Viešosios politikos samprata bei pagrindiniai jos formavimo aspektai

Kas formuoja politiką? Nėra vienareikšmiško atsakymo, tačiau aišku tai, kad politika formuojama sudėtingoje politinėje *sistemoje*. Jos neįmanoma suprasti vien stebint JAV prezidento B. Obama, Vokietijos kanclerės A. Merkel ar kitų aukščiausių pareigūnų veiksmus.

Tai, ką paprastai vadiname demokratine „politika“, tėra tik pelai, išorinis paviršutiniškų konfliktų pasireiškimas. Iki politikos, po ja, aplink ją, ribojantis ją, lemiantis ją yra sutarimas dėl viešosios politikos, kuris paprastai egzistuoja tarp vyraujančios politiškaai aktyvių visuomenės dalies narių.¹⁴

Kadangi daugybė žmonių ir socialinių jėgų veikia viešosios politikos rezultatus, klaidinga yra valdžios postus užimančius laikyti „pagrindiniais politikos formuotojais“, „lyderiais“ arba „sprendimų priėmėjais“.¹⁵ Pasak Herberto Simono, „žmogaus proto gebėjimas formuluoti ir spręsti sudėtingas socialines problemas yra labai menkas, palyginus su dydžiu problemų, kurių sprendimas yra būtinas norint pasiekti objektyviai racionalų elgesį realiame pasaulyje *ar* norint bent pakankamai priartėti prie tokio objektyvaus racionalumo“¹⁶. Vakarų kultūrai būdingas gilus ir atkaklus nenoras pripažinti sunkumus, atsirandančius dėl pasaulio sudėtingumo ir kuklių žmonių pažintinių sugebėjimų. Štai kodėl bandymai suprasti socialinių problemų sprendimo būdus dažnai nuo pat pradžių nevyksta pagal planą.

¹⁴ Dahl R. A. A Preface to Democratic Theory. – Chicago: University of Chicago Press, 1956, p. 132. – ISBN 0-226-13425-3

¹⁵ Lindblom Ch. E., Woodhouse E. J. Politikos formavimo procesas./ Iš anglų kalbos vertė D. Gudelis. – Vilnius: Algarvė, 1999, p. 15. – ISBN 9986-856-54-X

¹⁶ Simon H. A. Models of Man. – New York: John Wiley & Sons, 1957, p. 198.

Kol nebus rimtai įvertintos žmogiškojo suvokimo ribos, bus neįmanoma suvokti politinės sistemos uždavinių apimties. Ir kol politinė veikla nebus sureguliuota atsižvelgiant į tai, jog sudėtingų problemų neįmanoma visiškai suvokti, tol politikos formavimo rezultatai neatitiks esamų poreikių.¹⁷

Visuomenė galėtų kontroliuoti vyriausybę tik tuo atveju, jei politikos formavimas išliktų politinis. Nedaug kas norėtų žengti technokratinio ekspertų valdymo link tiek, kad būtų atsisakyta balsavimo teisės. Daugelis žmonių tiki, jog išrinktieji pareigūnai įvairiais klausimais atsižvelgs į paprastų žmonių nuomonę. Nors žmonės tiki, kad vyriausybės atliekami viešosios politikos problemų tyrimai ir analizė turi būti geresni, jie turbūt mano, jog jų išrinktieji valdininkai kaip nors pasinaudos analitikų ir ekspertų paslaugomis, kad neperleistų jiems politinės valdžios. Taigi įprastinės nuostatos dėl politikos formavimo yra persmelktos gilaus konflikto. Žmonės nori, kad viešoji politika būtų informuotesnė ir nuodugniau ištirta, galbūt netgi tiksli arba mokslinė; tačiau jie taip pat nori, kad politika būtų formuojama demokratiškai ir kad tai būtų *galios* produktas.¹⁸

Politikos formavime svarbus ir verslo vaidmuo. Į rinkos ekonomiką orientuotos visuomenės turi antrą „viešųjų valdininkų“ sluoksnį. Tai – verslo vadybininkai. Ne vyriausybės valdininkai, o įmonių administratoriai nustato elektros energijos, transporto paslaugų, pramogų, draudimo, būsto, maisto, kompiuterių, laikraščių, televizijos, žaislų ir daugelio kitų prekių bei paslaugų politiką¹⁹. Žinoma, vyriausybės politika daro įtaką darbo vietų kūrimui ir to nulemtam darbui ar nedarbui, kainų lygiui ir viso ūkio plėtrai arba nuosmukiui, tačiau tai kur kas labiau priklauso nuo verslo vadybininkų ir kitų rinkos sistemos dalyvių veiksmų. Pagrindinis vaidmuo, kurį verslas vaidina viešosios politikos formavime, per rinką teikia jam išteklių, kurie gali būti naudojami kišimuisi į vyriausybės politikos formavimą.²⁰

Dar vienas elementas, kuris veikia politikos formavimą – tai politinė nelygybė, kuri atsiranda iš socialinės ir ekonominės piliečių nelygybės. Tiesiogiai priimanantieji sprendimus vyriausybėje, versle ir ne pelno sektoriuje sudaro tik menką visų piliečių dalį. Dar mažiau yra aukščiausių politinių pareigūnų. Palyginti mažas administratorių, redaktorių ir žurnalistų skaičius sprendžia, kas patenka į informacines televizijos laidas ir pagrindinius laikraščius. Kyla daug klausimų dėl to, ar daug tokie elitai prisideda formuojant demokratišką ir protingą politiką. Nelygybės klausimai išlieka net atmetus elitus, nes jie liečia daugiau dalykų. Pavyzdžiui, rinkimų kampanijos daugiau yra finansuojamos iš turtingųjų, o ne iš skurdžių kišenių. Interesų grupėms reikia pinigų, ir jos iki tam tikro masto orientuojasi į tuos, kurie gali jais aprūpinti. Šiais ir kitais būdais politiniame gyvenime dalyvaujantys

¹⁷ Lindblom Ch. E., Woodhouse E. J. Politikos formavimo procesas./ Iš anglų kalbos vertė D. Gudelis. – Vilnius: Algarvė, 1999, p. 17. – ISBN 9986-856-54-X

¹⁸ Lindblom Ch. E., Woodhouse E. J. Politikos formavimo procesas./ Iš anglų kalbos vertė D. Gudelis. – Vilnius: Algarvė, 1999, p. 18-19. – ISBN 9986-856-54-X

¹⁹ Apie didelės dalies ekonominių sprendimų priėmimo delegavimą verslo sektoriui, žr. Lindblom Ch. A. Politics and Markets: The World's Political-Economic Systems. – New York: Basic Books, 1977.

²⁰ Lindblom Ch. E., Woodhouse E. J. Politikos formavimo procesas./ Iš anglų kalbos vertė D. Gudelis. – Vilnius: Algarvė, 1999, p. 20-21. – ISBN 9986-856-54-X

turtingieji gali remtis savo ekonominiais ištekliais. Taip pat reikia turėti omenyje, kad nelygybės klausimai nėra susiję vien su pinigais.²¹

Politikos formavimas yra sudėtingų sąveikų procesas, neturintis nei pradžios, nei pabaigos. Šis procesas tiksliau buvo pavadintas suteikus jam „nebaigtos virti sriubos“ (angl. *primeval soup*) pavadinimą: veikiama neritmingai, problemoms susimaišius su viešosios politikos idėjomis, kurios, manoma, atitinka daugelį galimybių, kurios turi įtakos tam tikrai viešosios politikos sričiai, politinius interesus²². Svarbu suprasti, kad *analitinis* politikos formavimas yra neišvengiamai ribotas (ir, vargu, ar gali tapti politinės sąveikos pakaitalu plačiu mastu²³) – ir dėl to privalo palikti vietos politikai iki tokio masto, kiek :

1. Jis yra klaidingas, o žmonės juo tiki.
2. Jis negali iki galo išspręsti vertybių ir interesų konfliktų.
3. Jis yra per daug lėtas ir brangiai kainuojantis.
4. Jis negali galutinai pasakyti, kokias problemas reikėtų spręsti.²⁴

Problemos formulavimo klausimui reikia pasirinkimo arba valios. Vieni sudėtingų socialinių problemų formulavimo būdai tam tikroje situacijoje tikrai yra naudingesni už kitus, tačiau niekada nėra vieno, neabejotinai teisingo problemos apibrėžimo, dėl kurio būtų sutariama. Taip pat nėra jokio grynai analitinio būdo tiksliai apibrėžti, kurios problemos jau yra suformuluotos ir politinėje darbotvarkėje turėtų būti svarbesnės už kitas. Dar daugiau, tokie sprendimai turi moralinę reikšmę; taigi negalima visiškai išspręsti politinių klausimų neatsižvelgus į bet kurioje visuomenėje susikertančias vertybes ir interesus. Klausimų sprendimo procesui daugiau reikia politikos nei analizės.²⁵

Siekdami savo asmeninės naudos ir savo viešojo intereso vizijos išsipildymo, politiniai šalininkai sąveikauja tarpusavyje taip, kad kartais pasiekia visai pagrįstų rezultatų. Poreikis susitarti lemia tokį viešosios politikos formavimą, kuris siekia trijų tikslų: jautrumo viešajai nuomonei, protingų kompromisų ir dėmesio svarbiai informacijai. Niekas iš tikrųjų „nesupranta“ socialinės problemos, kurią tikimasi išspręsti, kadangi kiekvienas skirtingai apibrėžia tą problemą. Galima teigti, kad

²¹ **Lindblom Ch. E., Woodhouse E. J.** Politikos formavimo procesas./ Iš anglų kalbos vertė D. Gudelis. – Vilnius: Algarvė, 1999, p. 22-23. – ISBN 9986-856-54-X

²² **Kingdon J. W.** Agendas, Alternatives, And Public Policy. – Boston: Little Brown, 1984. – ISBN 0316493910

²³ Apie ankstyvąją tendencijos politinę sąveiką pakeisti analize kritika, žr. **Lindblom Ch. E.** The Science of ‘Muddling Through’. // Public Administration Review 19, 1959, p. 79-88. <http://faculty.washington.edu/mccurdy/SciencePolicy/Lindblom%20Muddling%20Through.pdf>. Apie pastangas analizei suteikti platesnį, bet vis dar įmanomą, vaidmenį, žr. **Dryzek J.** Complexity and Rationality in Public Life. // Political Studies 35, 1987, p. 424-442. – ISSN 1467-9248

²⁴ **Lindblom Ch. E., Woodhouse E. J.** Politikos formavimo procesas./ Iš anglų kalbos vertė D. Gudelis. – Vilnius: Algarvė, 1999, p. 41. – ISBN 9986-856-54-X

²⁵ **Lindblom Ch. E., Woodhouse E. J.** Politikos formavimo procesas./ Iš anglų kalbos vertė D. Gudelis. – Vilnius: Algarvė, 1999, p. 40. – ISBN 9986-856-54-X

politinių šalininkų sąveika padeda pasiekti viešosios politikos susitarimus net kai neįmanoma visiškai išanalizuoti ir suprasti iškeltų klausimų.²⁶

Kai kurie autoriai teigia, kad nėra jokio tiesioginio ryšio tarp piliečių norų ir vykdomos viešosios politikos. Kaip viešoji politika atitinka piliečių poreikius ir lūkesčius (kai piliečiai turi savo nuomonę tokiais klausimais ir kai tą nuomonę galima sužinoti), priklauso nuo taisyklių, valdžios santykių, procedūrų ir organizacijų, tarpininkaujančių tarp išrinktųjų pareigūnų ir jų veiksmų viešosios politikos atžvilgiu.²⁷ Nors demokratinės taisyklės suteikė svarbių galių ir laisvių piliečiams, jos leidžia tik labai neapibrėžtai kontroliuoti viešąją politiką.²⁸

Šiuolaikinėje anglų kalboje „politika“ (angl. *policy*) reiškia tam tikrą veiksmų kursą arba planą, tam tikrą politinių tikslų aibę, bet ne „administravimą“²⁹. Šioje vartosenoje, susiklosčiusioje po Antrojo pasaulinio karo, „politika“ reiškia racionalią nuostatą, apgalvoto sprendimo apraišką. Politika (*policy*) – tai mėginimas apibrėžti ir struktūrizuoti racionalų pagrindą veiklumui arba neveiklumui. Hogwoodas ir Gunas (1984: 13-19) nurodo dešimtį dabartinės „politikos“ vartosenos būdų, kur ji suvokiama:

- kaip tam tikros veiklos srities įvardijimas;
- kaip bendro tikslo arba geidžiamos padėties išraiška;
- kaip specifiniai siūlymai;
- kaip formalus sankcionavimas;
- kaip programa;
- kaip išeiiga;
- kaip rezultatas;
- kaip teorija arba modelis;
- kaip procesas.³⁰

Įvairios koncepcijos „aiškina, kaip, kodėl ir su kokiais rezultatais įvairios valdžios imasi tam tikro veiklos arba neveiklos kurso“ (Heidenheimer *et al.*, 1990:3). Keletas jų yra:

- socialinės ir ekonominės koncepcijos: viešąją politiką traktuoja kaip ekonominių ir socialinių veiksnių padarinį (Wilensky, 1975; Hofferbert, 1974);

²⁶ Lindblom Ch. E., Woodhouse E. J. Politikos formavimo procesas./ Iš anglų kalbos vertė D. Gudelis. – Vilnius: Algarvė, 1999, p. 46-47. – ISBN 9986-856-54-X

²⁷ Tai tyrinėjama Mayhew David R. knygoje *Divided We Govern: Party Control, Law-making, and Investigations, 1946-1990*. – New Haven, CT: Yale University Press, 1991. – ISBN: 9780300048353

²⁸ Lindblom Ch. E., Woodhouse E. J. Politikos formavimo procesas./ Iš anglų kalbos vertė D. Gudelis. – Vilnius: Algarvė, 1999, p. 91. – ISBN 9986-856-54-X

²⁹ Wilson J. Q. *Bureacracy: What Government Agencies Do And Why They Do It*. New York: Basic Books, 1989, p. 187. – ISBN 0-465-00785-6

³⁰ Hogwood B. W., Gunn L. A. *Policy analysis for the real world*. – Oxford: Oxford University Press, 1984, p. 13-19. – 0198761848

- partinio valdymo koncepcijos: nagrinėja tai, kaip partijų konkurencija ir partinė valdžios kontrolė veikia politinį procesą (Castles, 1982);
- klasių kovos koncepcijos: viešąją politiką aiškina kaip politinę klasių kovos kapitalistinėse šalyse formą (Offe, 1984);
- neokorporatyvistinės koncepcijos: savo dėmesį telkia į organizuotų interesų įtaką viešajai politikai (Lehmbruch and Schmitter, 1982);
- institucionalistinės koncepcijos: dėmesį kreipia į valstybės ir socialinių institucijų vaidmenį apibrėžiant ir formuojant viešąją politiką (Hall, 1986; Weaver and Rockman (eds), 1993).³¹

Politinio reguliavimo samprata plačiau. Taigi viešoji politika dažniausiai suprantama kaip valdžios pastangos reguliuoti visuomenėje kylančius konfliktus tarp interesų grupių, skirstyti materialias ir simbolines vertybes bei paslaugas, fiskalinės politikos svertais reguliuoti biudžetą ir pinigų srautus³². Platesniu požiūriu reguliavimą galima apibūdinti kaip konkrečią vyriausybės politinę veiklą, tačiau yra įvairių reguliavimo aiškinimų. Pasak D. Korsokaitės, klasikinį reguliavimo apibrėžimą suformulavo P. Selznick, kuris perteikia pagrindinę reguliavimo prasmę: reguliavimas yra viešosios institucijos vykdoma tvari ir kryptinga (angl. *sustained and focused*) kontrolė, kuri visuomenei yra naudinga³³. Kiti teorinėje literatūroje pateikiami politinio reguliavimo apibrėžimai nedaug skiriasi nuo klasikinio apibrėžimo. J. Jordana, D. Levi-Four knygoje ir D. Korsokaitės straipsnyje išskiriami keletas pagrindinių autorių, kurie apibrėžia politinį reguliavimą. Vienas iš jų, Baumol, rašė, kad reguliavimas yra liberalizmo priešingybė, nes reguliavimas yra institucijos nustatyti įstatymų, taisyklių ar įsakymų, skirtų daryti įtaką ekonominiam elgesiui, taikymas, kad būtų pasiekti socialinės ar ekonominės politikos tikslai. Simonis ir Baldwin teigė, kad reguliavimas yra valstybės nustatyti veiksmai ir numatytos sankcijos, kuriuos gali vykdyti individai ar organizacijos. Simonis taip pat pabrėžė baudžiamumo principą, nes laisvės apribojimai yra sustiprinti bausmės grėsme. Den Oguis ir den Hertog reguliavimą apibrėžė kaip teisinį instrumentą, kuris taikomas siekiant įgyvendinti socialinės ir ekonominės politikos tikslus. Sein ir Sinha reguliavimą susiaurina iki teisinio režimo, skatinančio rinkos savireguliaciją.³⁴

Mokslinėje literatūroje dažniausiai yra naudojamos **Baldwin** ir **Cave** išskirtos trys politinio reguliavimo reikšmės, kurios visos kartu apima ir skirtingas tyrimų kryptis, ir skirtingų mokslo šakų

³¹ **Parsons W.** Viešoji politika: Politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas./ Iš anglų kalbos vertė A. Degutis. – Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 50-51. – ISBN 9986-752-89-2

³² **Raipa A.** Viešoji politika ir viešasis administravimas: raida, struktūra ir sąveika. – Viešoji politika ir administravimas, 2002, Nr. 1, p. 11. - ISSN 1648-2603 Rasta: <http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z1/1648-2603-2006-nr1-11.pdf> [žiūrėta 2011-11-13]

³³ **Korsokaitė D.** Viešasis interesas valstybinio reguliavimo požiūriu: sampratos analizė ir formulavimas. *Ekonomika*, 2006 Nr.76. p. 38. – ISSN 1392–1258.

³⁴ **Jordana J., Levi-Four D.** The politics of regulation in the age of governance. Jordana J., Levi-Four D., *The politics of regulation. Institutions and regulatory reforms in the age of governance.* Great Britain by MPG Books Ltd, Bodmin, Cornwall, 2004, p. 5-21.;

Korsokaitė D., Viešasis interesas valstybinio reguliavimo požiūriu: sampratos analizė ir formulavimas. *Ekonomika*, 2006, Nr. 76., p. 39. – ISSN 1392–1258

disciplinas. *Pirmoji* reguliavimo reikšmė yra taisyklių arba specifinių nurodymų rinkinys, kuriame išdėstytos privalomos taisyklės, kurių turi laikytis tam tikri valstybės subjektai. Dažniausiai kartu yra numatoma ir tų taisyklių įgyvendinimo, vykdymo ir priežiūros mechanizmas, dažniausiai tai būna viešoji institucija. *Antroji* reguliavimo reikšmė – valstybės intervencija arba sąmoninga valstybės įtaka. Ji apima visus valstybės ir viešųjų institucijų veiksmus, kuriais siekiama daryti įtaką ekonomikos plėtrai. Ši samprata apima ne tik taisyklių nustatymą, bet ir mokesčius, privatinę nuosavybę ir pan. *Trečioji* reikšmė susijusi su socialinės kontrolės mechanizmu. Čia galimi visi socialinės kontrolės mechanizmai, t. y. valstybės institucijų kontrolė ir savaiminiai visuomenės procesai. Ši samprata yra plati, nes apima procesus nuo rinkos reguliavimo iki socialinių normų taikymo ir priežiūros bei viešųjų institucijų procedūrų.³⁵

Tradiciskai yra skiriamos dvi politinio reguliavimo teorijų kryptys – viešojo intereso teorijos ir privačių interesų teorijos. Šios dvi kryptys turi skirtingus pagrindus, pirmoji teorijų kryptis paremta nesėkmingu rinkos reguliavimo rezultatais, o antroji – valdymo nesėkmės rezultatais. Teorijų kryptys taip pat parodo du skirtingus politinio reguliavimo aspektus. Viešojo intereso teorijos atitinka valstybės kontroliavimą pasitelkiant reguliavimo instrumentus arba teisės normas nustatytiems tikslams pasiekti, o privačių interesų teorijos atitinka procedūrų formavimą ir taikymą reguliavimo sistemoje.³⁶

Taigi viešosios politikos turinį ir procesą veikia daugybė veiksnių, pavyzdžiui, skirtingos viešosios politikos sampratos, nesibaigianti politikos teoretikų ir praktikų diskusija apie tai, kiek valstybės valdžia gali ir turi kištis į spontaniškai susiklostančią rinkos tvarką ir pan. Viešosios politikos analizė bando tai išsiaiškinti. Politikos analizė – tai siekimas sužinoti, *kaq* vyriausybės daro, *kodėl* jos tai daro ir *kokią* tai turi reikšmę³⁷. Šiam apibrėžimui trūksta vieno klausimo, kuris neapeinamas kitų autorių pateikiamose definicijose ir net nurodomas pirmuoju³⁸, – *kaip* tai yra daroma. Ieškant atsakymo į klausimą, *kaq* vyriausybės daro, galima skirti keturias jų veiklos rūšis: resursų kaupimą, paskirstymą, elgesio kontrolę ir simbolių palaikymą. Klausiant, *kodėl* jos tai daro, tiriamos tokios veiklos priežastys. Atsakant į klausimą, *kaip* tai daroma, reikia tirti politikos (*policy*) procesą, išskiriant jame tam tikrus etapus, kurių metu apibrėžiamos problemos, sudaroma politinė darbotvarkė,

³⁵ **Baldwin R., Cave M.** (1999) *Understanding Regulation: Theory, Strategy and Practice* – Oxford, Oxford University Press, p. 20-24. ISBN 0-19-877438-9.;

Jordana J., Levi-Four D. *The politics of regulation in the age of governance.* Jordana J., Levi-Four D., *The politics of regulation. Institutions and regulatory reforms in the age of governance.* Great Britain by MPG Books Ltd, Bodmin, Cornwall, 2004, p. 4-5.;

Korsakaitė D. Viešasis interesas valstybinio reguliavimo požiūriu: sampratos analizė ir formulavimas. *Ekonomika*, 2006, Nr. 76., p. 38. – ISSN 1392-1258

³⁶ **Korsakaitė D.** Viešasis interesas valstybinio reguliavimo požiūriu: sampratos analizė ir formulavimas. *Ekonomika*, 2006, Nr. 76., p. 39. – ISSN 1392-1258

³⁷ žr. **Dye Th. R.** *Understanding Public Policy.* (8th ed.) – Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1995, p.1. – ISBN 0130974110

³⁸ žr. **Heidenheimer A., Hecl H., Adams C.** *Comparative Public Policy: The Politics of Social Choice in America, Europe, and Japan.* (3rd ed.) – New York: st.Martin's Press, 1990. p. 3. – ISBN 0312004931

formuluojama, legitimuojama bei įgyvendinama politika, įvertinamas jos poveikis. Pasirinktos politikos įvertinimas leidžia atsakyti į paskutinį klausimą – *kokią reikšmę* turi vyriausybės veikla.³⁹

1.2. Alkoholio kontrolės politika: skirtingas teorinis traktavimas

Alkoholis ir Europa: šiek tiek istorijos bei faktų. Alkoholis Europoje gaminamas ir geriamas tūkstančius metų. Alkoholiniai gėrimai dažnai buvo naudojami ir kaip vaistai – tokia praktika tęsėsi iki dvidešimtojo amžiaus pirmos pusės ir modernios medicinos atsiradimo. Buvo priimta alkoholio apyvartą reguliuojančių įstatymų, tačiau jie paprastai buvo skirti viešosios tvarkos palaikymo arba rinkos reguliavimo tikslams, o ne visuomenės sveikatai saugoti. Tačiau ši situacija keitėsi kartu su įvairiais viduramžių ir ankstyvųjų naujųjų amžių Europoje vykusiais įvykiais, tokiais kaip industrializacija, pagerėjusios komunikacijos priemonės ir stipresnių, distiliuotų gėrimų atradimas. XIX-ame amžiuje ir XX-ojo amžiaus pradžioje didesnėje Europos dalyje išplito „blaivybės“ sąjūdžiai, kuriuos paskatino susirūpinimas stipraus alkoholio vartojimu. Dažnai tokie sąjūdžiai stodavo į opoziciją visiems alkoholiniams gėrimams. Iki XX-ojo amžiaus pabaigos daugelyje (tačiau ne visose) šalyse blaivybės sąjūdžiai sunyko iki nereikšmingų organizacijų.⁴⁰

Šiandienos Europoje alkoholis yra vartojamas labai įvairiai ir turi daug prasmų, pradedant nuo šeimos pietų stalo gėrimo ir baigiant ceremoniniu gėrimu. Gėrimo veiksmas dažnai yra skirtas įvykio formalumui arba skirtumui tarp darbo ir poilsio perteikti. Girtumas yra ne mažiau simboliškas ir alkoholio poveikyje esančių žmonių elgesys įvairiose Europos šalyse yra skirtingas. ES yra *daugiausiai geriantis regionas* pasaulyje, nors 11 litrų gryno alkoholio, kuriuos išgeria kiekvienas suaugęs žmogus per metus yra gerokai mažiau nei 15 litrų rodiklis, pasiektas aštunto dešimtmečio viduryje. Be to, per pastaruosius 40 metų penkiolikoje senųjų ES šalių-narių vartojimo lygiai supanašėjo – nuo 1960-ų iki 1980-ų metų alkoholio vartojimas centrinėje ir šiaurės Europoje didėjo, o pietų Europoje jis tuo pat metu nuosekliai mažėjo. Vidutinis alkoholio suvartojimas dešimtyje naujųjų ES narių⁴¹ taip pat artimesnis penkiolikai senųjų ES narių nei bet kada anksčiau, nors dešimties naujųjų narių tarpe išlieka reikšmingi skirtumai. Daugelis suaugusių europiečių vartoja alkoholį, tačiau 55 milijonai (15 proc.) yra abstinentai. Atsižvelgiant į šį skaičių, kiekvienas geriantis europietis suvartoja po 15 litrų kiekvienais metais.⁴²

³⁹ **Dumbliauskas V.** Valstybė, rinka ir viešoji politika. // Politologija, 2000, Nr. 3(19), p. 116. – ISSN 1392-1681

⁴⁰ **Anderson P. ir Baumberg B.** Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai. – Jungtinė Karalystė: Alkoholio tyrimų institutas, 2006 m. birželis, p. 2. Rasta: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_lt_en.pdf [žiūrėta: 2011-04-12]

⁴¹ Kipras, Čekijos Respublika, Estija, Vengrija, Latvija, *Lietuva*, Malta, Lenkija, Slovakija ir Slovėnija.

⁴² **Anderson P. ir Baumberg B.** Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai. – Jungtinė Karalystė: Alkoholio tyrimų institutas, 2006 m. birželis, p. 4. Rasta: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_lt_en.pdf [žiūrėta: 2011-04-12]

Alkoholis Europoje yra rimta našta keletui žmonių gyvenimo aspektų, kuriuos plačiau galima apibūdinti kaip „žala sveikatai“ ir „socialinė žala“. Septyni milijonai suaugusiųjų prisipažįsta per pastaruosius metus gerdami patekę į muštynes ir (remiantis nedidelio nacionalinių kaštų tyrimų skaičiaus apžvalga) apskaičiuoti su alkoholiu susijusių nusikaltimų kaštai ES 2003-iais metais siekė 33-į milijardus eurų. Šie kaštai tenka policijai, teismams ir kalėjimams (15-a milijardų eurų), nusikaltimų prevencijai ir draudimo administravimui (12-a milijardų eurų) ir turtinei žalai (6-i milijardai eurų). Apskaičiuota vairavimo išgėrus sukelta turtinė žala siekė 10 milijardų eurų, o nematerialūs nusikaltimų fizinių ir psichologinių pasekmių kaštai vertinami 9-37-iais milijardais eurų. Apytikriai skaičiavimai rodo, kad bet kuriais konkrečiais metais 23-ys milijonai europiečių yra priklausomi nuo alkoholio, o skausmo ir kančios, kurią tokia priklausomybė sukelia šeimos nariams, apskaičiuoti nematerialūs kaštai siekia 68-į milijardus eurų. Žalos darbe apimtis įvertinti sunkiau, nors penkiolikoje senųjų ES narių 5-i proc. išgeriančių vyrų ir 2-u proc. išgeriančių moterų pripažino neigiamą poveikį jų darbui ar studijoms. Remiantis nacionalinių kaštų įvertinimo tyrimų duomenimis, dėl su alkoholiu susijusių pravaikštų ir nedarbo prarastas produktyvumas kainuoja atitinkamai 9-19 milijardų ir 6-23-į milijardus eurų.⁴³

Kiekviena Europos Sąjungos šalis turi įvairių įstatymų ir politikų, kurie atskiria alkoholį nuo kitų valstybės teritorijoje parduodamų prekių. Toks atskyrimas dažniausiai atliekamas visuomenės sveikatos sumetimais. Nors alkoholio politikos yra visose ES šalyse, tik pusė jų turi veiksmų planą ar instituciją, koordinuojančią veiksmus alkoholio atžvilgiu.⁴⁴

Skirtingi požiūriai. Viešuosiuose debatuose apie alkoholio vartojimą ir su juo susijusius klausimus konfrontuoja du požiūriai, kurie turi esminę įtaką alkoholio reguliavimo politikai. Pirmasis požiūris atstovauja *laisvosios rinkos interesui*, antrasis – *visuomenės sveikatos interesui*. Laisvosios rinkos atstovų požiūriu alkoholis yra įprasta prekė, už kurios vartojimą atsakingas pats individas. Visuomenės sveikatos atstovai teigia, kad alkoholio vartojimas neatsiejamas nuo alkoholio teikiamos žalos, ir tai argumentuoja moksliniais tyrimais ir statistine medžiaga.⁴⁵

Kitaip tariant, yra du, vienas kitą neigiantys, kovos su alkoholiu metodai. Pirmas – tai kova už blaivybę. Tuo užsiima mokslas, vadinamas *sobriologija* (lot. *sobrio* – išblaivyti) – mokslas apie blaivybę. Kitas metodas, kuris vadinamas kova su girtuoklyste ir alkoholizmu. Dar kitaip jis vadinamas *kultūringo ir saikingo alkoholio vartojimo teorija*. Blaivybę propagavo žymiausi Rusijos mokslininkai, rašytojai ir mąstytojai – F. Dostojevskis, L. Tolstojus, akademikai Pavlov, Bechterev,

⁴³ Anderson P. ir Baumberg B. Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai. – Jungtinė Karalystė: Alkoholio tyrimų institutas, 2006 m. birželis, p. 7. Rasta: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_lt_en.pdf [žiūrėta: 2011-04-12]

⁴⁴ Anderson P. ir Baumberg B. Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai. – Jungtinė Karalystė: Alkoholio tyrimų institutas, 2006 m. birželis, p. 11. Rasta: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_lt_en.pdf [žiūrėta: 2011-04-12]

⁴⁵ Örnberg J. C. The Europeanization of Swedish alcohol policy: the case of ECAS. Journal of European Social Policy, 2008, vol. 18 (Issue 4), p. 383. Rasta: <http://esp.sagepub.com/content/18/4/380.full.pdf+html> [žiūrėta: 2011-04-12]

Uglov. „Kultūringo gėrimo“ teorijos sukūrimo pradmenų nepavyksta surasti. Blaivybės teorija vienareikšmiškai teigia: alkoholis – tai pavojingiausias žemėje narkotikas. Kultūringo gėrimo teorija teigia, kad alkoholis – tai specifinis maisto produktas, kurį galima pardavinėti gastronomuose, tik šis produktas nerekomenduotinas vaikams, nėščioms moterims, darbe ar vairuojant. Šį maisto produktą galima pardavinėti visuose masiniuose renginiuose, bet plastmasinėje taroje. Blaivybės teorija nurodo, kad pagrindinė gėrimo priežastis yra laisva prekyba alkoholiu. O kultūringo ir saikingo gėrimo teorija teigia, kad žmonės turi teisę vartoti alkoholį laisvai, bet saikingai ir kultūringai.⁴⁶

Blaivybės teorija vienareikšmiškai sako, kad didžiausi alkoholiniai „nuodai“ yra alus, šampanas, sidras ir vynas, ką dažniausiai (statistiškai) vartoja jaunimas, kas, galiausiai, kai kuriems sukelia priklausomybę nuo alkoholio. Šiuo klausimu „kultūringo gėrimo“ teorija turi priešingą poziciją, kuria teigia, kad labiausiai reikia riboti ir kovoti su stipriųjų gėrimų vartojimu (degtinė, trauktinė, brendis ir pan.), labiau skatinti silpnųjų gėrimų vartojimą (alaus ir vyno). Blaivybės teorija sako, kad su alkoholiu reikia elgtis kaip ir su kiekvienu narkotiku – uždrausti reklamą, gamybą, pardavimą (taip norint apsaugoti žmones nuo alkoholinės narkomanijos).⁴⁷

Laisvosios rinkos požiūriu, mažos alkoholio dozės nekenksmingos žmogaus organizmui. Tokio požiūrio šalininkai teigia, kad nėra nieko blogo, jog suaugęs žmogus išgeria švenčių metu ar savaitgaliais. Kitaip teigia visuomenės sveikatos atstovai: nekenksmingų alkoholio dozių, kaip ir bet kurio kito narkotiko, pvz.: morfino arba heroino, nėra. Akademiko I. P. Pavlovo eksperimentų metu buvo nustatyta, kad pavartojus mažų alkoholio dozių tam tikri refleksai dingsta bei atsistato tik 8-12-ą dieną. Be to, mokslininkai nustatė, kad net ypač „saikingai“ vartojant alkoholį jau po 4-ių metų 85 proc. atvejų būna nustatomas „susitraukusių smegenų“ efektas: negyvų ląstelių „kapinės“, randotas smegenų paviršius, smegenų paviršiaus rašto deformacija, tūrio sumažėjimas. Remiantis šia teorija galima teigti, kad alkoholis – legali psichotropinė medžiaga⁴⁸, kuri, vartojama mažomis dozėmis (iki 30 gramų švaraus spirito per parą), teigiamai įtakoja organizmo veiklą.⁴⁹ Tačiau taip pat toks alkoholio vartojimas turi šalutinį poveikį tiek žmogui, tiek visuomenei. Yra tyrimų, rodančių į koronarines širdies ligos atvejų sumažėjimą (nereikėtų painioti su gydymu) dėka to, kad padidėja „gerojo“ (DTL) cholesterolio kiekis kraujyje, kuris skatina aterosklerozinių plokštelių augimo proceso lėtėjimą⁵⁰.

⁴⁶ **Jokuboparapija.lt.** Apie alkoholį ir alkoholizmą, 2008-10-29. Rasta: <http://jokuboparapija.lt/laikrastis/laikrastis-2008-10-29-1c3.pdf> [žiūrėta 2011-11-06]

⁴⁷ Šaltinis: <http://www3.vdu.lt/life> [žiūrėta 2011-11-06]

⁴⁸ **Великанова Л. П., Каверина О. В., Бисалиев Р. В.;** под ред. Л. П. Великановой. Наркология: учебное пособие. – Ростов н/Д: Феникс, 2006, с. 384. – ISBN 978-5-222-13766-6

⁴⁹ **Rimm E. B., Williams P., Fosher K., Criqui M., Stampfer M. J.** Moderate alcohol intake and lower risk of coronary heart disease: meta-analysis of effects on lipids and haemostatic factors. // *BMJ*, 319:1523-1528, 1999 (11 December). Rasta: http://www.bmj.com/highwire/filestream/392076/field_highwire_article_pdf/0.pdf [žiūrėta: 2011-12-13]

⁵⁰ **Rimm E. B., Williams P., Fosher K., Criqui M., Stampfer M. J.** Moderate alcohol intake and lower risk of coronary heart disease: meta-analysis of effects on lipids and haemostatic factors. // *BMJ*, 1999 (11 December), vol. 319, p. 1523-1528. Rasta: http://www.bmj.com/highwire/filestream/392076/field_highwire_article_pdf/0.pdf [žiūrėta: 2011-12-13]

Tačiau lygiagrečiai egzistuoja ir kita mokslininkų nuomonė: alkoholis, kaip protoplazmos nuodas, įtakoja kraujagyslių pralaidumą bei skatina aterosklerozės procesus kraujagyslėse⁵¹.

Tačiau, nepaisant skirtingų išvadų dėl poveikio širdžiai, įrodyta, kad vartojant mažas alkoholio dozes atsiranda šie požymiai (sveikatos):

1. Neigiamas poveikis kepenims.⁵²

2. Toksinis poveikis visiems organams bei organizmo sistemai, ypačiai smegenims bei lytinėms ląstelėms. Atsiradus lytinių ląstelių defektams (ypač moterų), padidėja rizika susilaukti nesveiko, protiškai atsilikusio vaiko.⁵³

3. Atsiranda rizika tapti priklausomu.⁵⁴

4. Padidėja tikimybė susirgti cukralige⁵⁵ arba įvairiomis vėžio formomis⁵⁶.

5. Padidėja tikimybė susirgti arterine hipertenzija.⁵⁷

Taigi matome, kad, kalbant apie alkoholio kontrolę, susiduria viešieji ir privatūs interesai. Alkoholio politika yra neatsiejama nuo valstybės ekonomikos (privačių interesų). Politinis reguliavimas pirmiausia apima ekonomiką, tad neabejotinai paliečiama ir alkoholio pramonė. Viešaji interesą taip pat nesunku susieti su alkoholio politika. Kaip žinoma, alkoholio vartojimas visame pasaulyje sukelia tam tikrų problemų, kurios paliečia visas visuomenės grupes. Taigi viešasis interesas, žvelgiant iš visuomenės ir socialinės politikos perspektyvos, yra glaudžiai susijęs su alkoholio politikos reguliavimu. Kurie interesai „ima viršų“, galime matyti atidžiau panagrinėję mus dominančios valstybės alkoholio politiką.

1.3. Alkoholio kontrolės politikos formavimas Lietuvoje nuo 2004 m.: pagrindinės tendencijos

Tapus ES nare (2004 m.), Lietuva privalėjo peržiūrėti ir keisti savo alkoholio kontrolės politiką pagal tam tikras ES direktyvas, rekomendacijas bei patirtį.

⁵¹ Сидоров П. И., Ишеков, Н. С., Соловьев А. Г. Соматогенез алкоголизма. – М.: МЕДпресс, 2003. с. 214. – ISBN 5-901712-91-9

⁵² Лисицын, Ю. П., Копыт Н. Я. Алкоголизм. – М.: Медицина, 1983. с. 204.

⁵³ Hommer D. W. Male and female sensitivity to alcohol-induced brain damage. // Alcohol Res Health, 2003, vol. 27. № 3, p. 181-185.

⁵⁴ Лоуренс, Д. Р., Бенитт П. Н. Клиническая фармакология. пер. с англ.: в 2-х т. – М.: Медицина, 1993. Т. 2., p. 672.

⁵⁵ Nakanishi N., Suzuki K., Takara K. Alcohol consumption and risk for development of impaired fasting glucose or type 2 diabetes in middle-aged Japanese men. // Diabetes Care, 2003, vol. 26, p. 48-54. Rasta: <http://care.diabetesjournals.org/content/26/1/48.full.pdf> [žiūrėta: 2011-12-13]

⁵⁶ Разводовский, Ю.Е. Алкоголь и злокачественные новообразования. // Медицинские новости, 2003, № 10, с. 61-63. Rasta: <http://www.mednovosti.by/journal.aspx?article=2456> [žiūrėta: 2011-12-13]

⁵⁷ Сидоров П. И., Ишеков, Н. С., Соловьев А. Г. Соматогенез алкоголизма. – М.: МЕДпресс, 2003. с. 214. – ISBN 5-901712-91-9

Iki 2004 m. valstybės alkoholio kontrolės politikos principai⁵⁸ Lietuvoje buvo šie:

- 1) mokesčiais mažinti alkoholinių gėrimų prieinamumą;
- 2) valstybinio reguliavimo priemonėmis užtikrinti valstybės biudžeto lėšų, gautų iš alkoholinių gėrimų gamybos, importo ir prekybos, dalies panaudojimą gyventojų sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo programoms įgyvendinti;
- 3) skatinti įmones gaminti, importuoti ir realizuoti alkoholinius gėrimus, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija mažesnė kaip 22 procentai;
- 4) riboti alkoholinių gėrimų pardavimo ir vartojimo skatinimą;
- 5) papildomai naudoti nustatytos dalies akcizų už alkoholinius gėrimus įmokas sveikatos programoms rengti ir įgyvendinti;
- 6) skatinti privačias įmones prisidėti įgyvendinant valstybės alkoholio kontrolės politiką;
- 7) didinti visuomenės informuotumą alkoholio vartojimo daromos socialinės ir ekonominės žalos sveikatai ir ūkiui klausimais;
- 8) didinti nevartojančių ar saikingai alkoholinius gėrimus vartojančių gyventojų skaičių remiant sveikatos ir blaivybės organizacijų veiklos programas;
- 9) remti nealkoholinių gėrimų gamybą ir prekybą;
- 10) remti laisvos nuo alkoholio gyvenamosios aplinkos planavimą;
- 11) skatinti laisvos nuo alkoholio socialinės aplinkos formavimą ir socialinę veiklą.

Nuo 2004 m. gegužės 1d. iki dabar (2012 m.) jie keitėsi. Esminiai pasikeitimai bei skirtumai: ypatingas ir didesnis dėmesys nepilnamečių bei jaunimo švietimui, prevencijai, tokių programų finansavimui, priemonėms, kurios draustų alkoholio vartojimo skatinimą; išskiriama pirmenybė natūralios fermentacijos alkoholinių gėrimų (silpnųjų gėrimų) gamybai, importui ir pardavimui; pabrėžiamas mokslinių tyrimų skatinimas bei informacijos apie alkoholio vartojimo žalą sveikatai sklaidymas visuomenei; būtinybė stiprinti bendradarbiavimą su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis ir tarptautinėmis organizacijomis alkoholio vartojimo mažinimo klausimais; kiti principai liko nepakitę arba kito nežymiai.⁵⁹

Valstybės alkoholio kontrolės politiką pagal kompetenciją formuoja ir koordinuoja Lietuvos Respublikos Seimas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Nacionalinė sveikatos taryba, savivaldybių tarybos, kitos įstatymų nustatytos institucijos.⁶⁰

⁵⁸ LR alkoholio kontrolės įst., 3 strp., aktuali red. 2003. Rasta:

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=215421 [žiūrėta 2011-11-06]

⁵⁹ LR alkoholio kontrolės įst., 3 strp., aktuali red. 2011-05-28. Rasta:

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=400001 [žiūrėta 2011-10-28]

⁶⁰ LR alkoholio kontrolės įst., 30 strp., aktuali red. 2011-05-28. Rasta:

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=400001 [žiūrėta 2011-10-28]

Galima teigti, kad Lietuvos alkoholio kontrolės politikos formavimas glaudžiai susijęs su naryste ES, nes LR alkoholio kontrolės įstatymas bei įvairios vyriausybės programos, institucijų veikla Lietuvoje yra suderinta su šiais ES teisės aktais:

1) 1989 m. spalio 3 d. Tarybos direktyva 89/552/EEB dėl kai kurių valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų nuostatų, susijusių su televizijos programų transliavimu, suderinimo (su paskutiniais pakeitimais, padarytais 1997 m. birželio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/36/EB);

2) 1989 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 1576/1989, nustatantis bendrąsias taisykles dėl spiritinių gėrimų apibrėžties, apibūdinimo ir pateikimo (su paskutiniais pakeitimais, padarytais 1994 m. gruodžio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 3378/1994);

3) 1999 m. gegužės 17 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1493/1999 dėl bendro vyno rinkos organizavimo (su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2001 m. gruodžio 19 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 2585/2001);

4) 2000 m. liepos 24 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1622/2000, nustatantis tam tikras išsamias Reglamentas (EB) Nr. 1493/1999 dėl bendro vyno rinkos organizavimo įgyvendinimo taisykles ir nustatantis Bendrijos vynininkystės metodų ir procesų kodeksą (su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2002 m. gruodžio 16 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 2244/2002);

5) 2001 m. balandžio 24 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 883/2001, nustatantis išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 1493/1999 įgyvendinimo taisykles vyno sektoriaus produktų prekybai su trečiosiomis šalimis (su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2003 m. liepos 1 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 1175/2003);

6) 2001 m. balandžio 24 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 884/2001, nustatantis išsamias vyno produktų gabenimo lydraščių taikymo taisykles ir apskaitos dokumentus, kurie turi būti tvarkomi vyno sektoriuje (su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2002 m. spalio 7 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 1782/2002);

7) 2001 m. birželio 5 d. Tarybos rekomendacija 2001/458/EB dėl jaunų žmonių, ypač vaikų ir paauglių, alkoholio vartojimo;

8) 2003 m. balandžio 8 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 670/2003, nustatantis specialias priemones dėl žemės ūkio kilmės etilo alkoholio rinkos.

Lietuvoje siekiama efektyvesnės alkoholio politikos reguliavimo. Deklaruojama, kad alkoholio politikos reguliavimas turi būti pagrįstas racionaliai pateisinama administracine kontrole, proporcingais ir tinkamais, kokybiškai administruojamais apribojimais verslui ir vartotojams. Manoma, kad efektyvesnis reguliavimas bus įgyvendintas tuomet, kai peržiūrėjus kontrolės priemones, bus pasiektas minimalios administracinės naštos taikymas ir sumažės alkoholio vartojimas ir su juo

susijusi žala.⁶¹ Lietuvos alkoholio politikoje yra naudojamos mokslu pagrįstos ir Europoje naudojamos alkoholio **kontrolės priemonės**, kurias galima suskirstyti į penkias pagrindines grupes:

- 1) rinkos reguliavimo priemonės;
- 2) prieinamumo reguliavimas;
- 3) visiškas reklamos ir rėmimo draudimas;
- 4) vairavimo išgėrus kontrolės stiprinimas;
- 5) visuomenės švietimas.⁶²

Lietuvos alkoholio politikos formavimo tendencijos taip pat atsiskleidžia įvairiuose oficialiose vyriausybės programose. Pavyzdžiui, 1998 m. *Lietuvos sveikatos programos* esminis tikslas buvo iki 2010 m. sumažinti alkoholio vartojimą 25 proc., o *Valstybės alkoholio kontrolės programos 1999-2011 m. tolimieji tikslai* buvo:

- Iki 2009 m. palaipsniui sumažėjęs alkoholinių gėrimų vartojimas 25 proc.
- Mirtingumas nuo kepenų cirozės 15 proc.
- Mirtingumas nuo nelaimingų atsitikimų susijusių su alk. vartojimu 25 proc.
- Žymiai pakitusi alk. gėrimų struktūra: geriama silpnesni alk. gėrimai.
- Mažiau daroma nusikaltimų išgėrus.
- Rečiau vairuojama išgėrus.

Kliūtys alkoholio kontrolės politikos įgyvendinimui nustatytos tokios:

- Per maži mokesčiai ir kainos alkoholiniams gėrimams;
- Alkoholinių gėrimų prieinamumas nėra pakankamai sureguliuotas;
- Alkoholio gamybos ir rinkos liberalizavimas;
- Lėšos yra skiriamos institucijoms, o ne alkoholio prevencijos programoms;
- Ne visos numatytos lėšos yra skiriamos. (pavyzdžiui, *Alk. kontr. programa*)
- Nestiprios NVO.⁶³

Iššūkiai alkoholio kontrolės politikai Lietuvoje:

- Didinti mokesčius ir kainas alkoholiniams gėrimams;
- Riboti alkoholinių gėrimų prieinamumą;
- Skirti visas numatytas lėšas alkoholio kontrolės programoms;
- Skatinti blaivybę ir įtraukti visuomenę į alkoholio kontrolės vykdymą;
- Stiprinti NVO ir plėtoti bendradarbiavimą tarp institucijų vykdančių alkoholio kontrolę;
- Įgyvendinti kokybišką alkoholio stebėseną/monitoringą.

⁶¹ LLRI analizė. Dėl valstybinės alkoholio ir tabako kontrolės politikos vykdymo. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. 2007-03-13 Rasta: www.politika.lt/index.php?cid=9274&new_id=691691 [žiūrėta 2011-11-13]

⁶² Bagdonaitė M. Alkoholis Europoje: ar politikai gali pažaboti girtavimą? 2006-11-06. Rasta: <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=categories/18> [žiūrėta 2011-11-13]

⁶³ Šaltinis: www.lvsa.lt/Sceponaviciaus.ppt [žiūrėta 2011-11-12]

Neslepama ir alkoholio pramonės galia: alkoholio pramonė pati gali reguliuoti rinką, priimdama savo „garbės kodeksus“ ir kt. priemones; alkoholio pramonė pasisako už visuomenės švietimą, tačiau neigia efektyvesnių kontrolės priemonių svarbą (pavyzdžiui, alkoholio mokesčių ar kainų didinimas); remia sportą, pramogas, laisvalaikį.⁶⁴ Tačiau tai lemia ir didelį alkoholio prieinamumą Lietuvoje, lyginant su kitomis ES šalimis: nuo 1996 iki 2004 m. jis išaugo daugiau nei 200 proc. (žr. **2 priedas**).⁶⁵

Pastebima, kad nuo 2004 m. iki maždaug 2008 m. alkoholio politika Lietuvoje buvo liberalizuojama. Panaikintas valstybės stipriųjų gėrimų monopolis, leista prekiauti alkoholiu ne tik specialiai tam skirtose vietose, bet ir degalinėse, sanatorijose ir kitur, panaikintas laiko apribojimas alkoholio pardavimui, leidžiama liberali alkoholio reklama ir kt. Apskritai, vien *LR alkoholio kontrolės įstatymas* buvo keičiamas (taisomas) daugiau nei 20 kartų nuo jo priėmimo pradžios. Pavyzdžiui, „nuo 1995 m. iki 2006 m. alkoholio kontrolės įstatymas koreguotas 24 kartus: alkoholio reklama ir pardavimai tampa vis liberalesni“⁶⁶.

Nuo 2008 m. pastebima griežtėjanti alkoholio politika Lietuvoje: įgyvendinta dalis alkoholio kontrolės griežtesnių priemonių – apribojama alkoholio reklama, pakeliamas akcizo mokestis, panaikintos lengvatos smulkiesiems aludariams, sugriežtinta vairavimo išgėrus kontrolė, nuo 2009 m. sutrumpintas prekybos laikas. Toliau svarstoma vykdyti vis griežtesnę kontrolę, pavyzdžiui, yra numatyti ribojimai, kuriuos norima įvesti nuo 2016 metų: alkoholis būtų parduodamas tik specializuotose parduotuvėse, stiprus alkoholis būtų parduodamas tik vyresniems nei 21 metų asmenims, būtų draudžiama nepilnamečiams vakaroti kavinėse, naktinių barų veiklos būtų griežtinamos, būtų draudžiama alkoholiu prekiauti arenose, kt.⁶⁷

Svarbu paminėti, kad Lietuvoje dėl alkoholio kontrolės priemonių nuolat nesutaria dvi jėgos: palaikantys liberalią alkoholio politiką ir prieštaraujantys tokiai politikai. Pavyzdžiui, 2011 m. lapkričio 3 d. LR Seime po svarstymo už tai, kad *alkoholio reklama* nebūtų draudžiama balsavo 55 Seimo nariai, prieš buvo 35, susilaikė 13. Vieningai už įstatymą balsavo socialdemokratai, libercentristai, Liberalų sąjūdžio ir Darbo partijos atstovai. Tačiau Antanas Matulas (TS-LKD partija), vienas iš labiausiai nepritariančių alkoholio reklamai parlamentarų, Seime pareiškė, kad kreipsis į prezidentę Dalią Grybauskaitę, kad įstatymas vis tiek būtų vetuotas.⁶⁸ Vieni politikai mano, kad alkoholio reklama neskatina vartoti daugiau alkoholio, kiti tam nepritaria. Pasak alkoholio kontrolės

⁶⁴ Šaltinis: www.lvsa.lt/Sceponaviciaus.ppt [žiūrėta 2011-11-12]

⁶⁵ **Rabinovich L., Brutscher P. B., Han de Vries, Tiessen J., Clift J., Reding A.** The affordability of alcoholic beverages in the European Union. Understanding the link between alcohol affordability, consumption and harms. Technical report. The RAND Europe Corporation, 2009. p. 27. Rasta: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2009/RAND_TR689.pdf [žiūrėta: 2011-11-12]

⁶⁶ **Veryga A.** http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=712&p_d=72396&p_k=1 [žiūrėta 2011-11-12]

⁶⁷ **Gudavičius S.** Vėliau spres, ar atsisakyti alkoholio reklamos draudimo. 2011-11-09, 09:32, *diena.lt*. Rasta: <http://www.diena.lt/naujienos/lietuva/veliau-spres-ar-atsisakyti-alkoholio-reklamos-draudimo-papildyta-388125> [žiūrėta: 2011-11-20]

⁶⁸ **Želnienė L.** Seime liejosi aistros: linkstama nedrausti alkoholio reklamos. 2011 lapkričio 3d. 12:06, *15min.lt*. Rasta: <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/seime-liejosi-aistros-linkstama-nedrausti-alkoholio-reklamos-56-177865> [žiūrėta: 2011-11-20]

politikos eksperto prof. Thom Babor (JAV), reklamos draudimas – veiksminga alkoholio kontrolės politikos priemonė: tai įrodyta moksliskai⁶⁹. Kitaip teigia Europos aludarių asociacijos, pateikiančios kitų tyrimų išvadas: „Įrodymais patvirtinta, kad visiškai visų gėrimų reklamos uždraudimas nelemia alkoholio vartojimo... pagrindiniai vartojimo veiksniai yra ekonominiai ir kultūriniai“ (*Galimo reklamos televizijoje draudimo efektyvumo tyrimas*, atliktas 17-oje Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EPBO) valstybių, 1977–1995 m.).⁷⁰

Dar vienas pavyzdys, kad nėra vieningos nuomonės dėl Lietuvos alkoholio politikos: 2010 m. gruodžio 7 d. LR Seime už tai, kad būtų mažinami *akcizai alkoholiui*, balsavo 65, prieš – 48, susilaikė – 8 Seimo nariai. Nuo 2011-ųjų metų alkoholio akcizas būtų buvęs sumažintas 27,5 proc. – nuo 4,416 tūkst. litų iki 3,2 tūkst. litų už gryno etilo alkoholio hektolitrą. „Tvarkos ir teisingumo“ frakcijos narys Remigijus Žemaitaitis akcizų alkoholiui mažinimą mato kaip vieną pigiausių kovos su kontrabanda būdų. Tuo metu Seimo narys konservatorius Kęstutis Masiulis teigia, kad, sumažinus akcizą alkoholiui, norimos ekonominės naudos negausime. Norint pasiekti tokį tikslą akcizus reikėtų sumažinti gerokai daugiau nei norima.⁷¹ Prezidentė šią įstatymo pataisą (dėl sumažinto akcizo) vetavo. Parlamentarai taip pat anksčiau buvo pritarę prekybos alkoholiu laiko pailginimui iki 24 val. Tačiau, galiausiai, Seimo nariai pritarė šalies vadovės nuomonei, kad alkoholis turi būti pardavinėjamas iki 22 val., o ne iki 24 val. Dalis politikų norėjo prekybos laiką pailginti ir leisti prekybos centrams alkoholiu prekiauti nuo 8 val. ryto iki 24 val. nakties, o parduotuvėms, įsikūrusioms daugiabučiuose – nuo 8 val. iki 22 val. Alkoholio *prekybos laiko* trumpinimą iki 22 val., t.y. prezidentės poziciją, palaikė 73 Seimo nariai, tam priešinosi – 46 parlamentarai (2010 m. gruodis).⁷² Šiuo metu (2011 m.) prekiauti alkoholiniais gėrimais parduotuvėse galima nuo 8 val. ryto iki 22 val. vakaro.

Taigi Lietuvos politikai nuolat ieško, peržiūri ir keičia alkoholio politiką, kurią įtakoja įvairūs veiksniai: alkoholio pramonė, visuomenė, mokslininkai ir kt. Kaip tam tikros alkoholio politikos priemonės, taikomos Lietuvoje, veikia bei kokie tų priemonių rezultatai, analizuosime tolimesniuose skyriuose.

⁶⁹ **Machova E.** Mūšis dėl svaigalų reklamos atidėtas porai savaitių. 2011 lapkričio 11 d., 11:22, *lsveikata.lt*. Rasta: <http://www.lsveikata.lt/pagrindinis/aktualijos/40-aktualijos/3517-mis-dl-svaigal-reklamos-atidetas-porai-savaii.html> [žiūrėta 2011-11-20]

⁷⁰ **Lietuvos Aludarių Asociacija.** Alkoholinių gėrimų vartojimo ir teisinio reguliavimo problematika Lietuvoje, lyginant su ES ir kitomis Vakarų kultūros šalimis. Vilnius, 2007. Rasta: www.grubliauskas.lt/Alkoholio%20problematika_REKLAMA.ppt [žiūrėta: 2011-11-20]

⁷¹ **Patašius M.** Seimas pritarė mažesniems alkoholio akcizams. 2010-12-07 16:22, *lrytas.lt*. Rasta: <http://www.lrytas.lt/-12917192031290880213-seimas-pritar%C4%97-ma%C5%BEEsniems-alkoholio-akcizams-video.htm> [žiūrėta: 2011-11-20]

⁷² **Samoškaitė E.** Alkoholio akcizų įstatymas bus svarstomas iš naujo, bet svaigalai bus pardavinėjami iki 22 val. 2010 gruodžio 16 d. 12:28, *delfi.lt*. Rasta: <http://verslas.delfi.lt/business/alkoholio-akcizu-istatymas-bus-svarstomas-is-naujo-bet-svaigalai-bus-pardavinejami-iki-22-val.d?id=39777779> [žiūrėta: 2011-11-20]

2. ALKOHOLIO KONTROLĖS POLITIKOS LIETUVOJE TYRIMO METODOLOGIJA BEI METODIKA

Šiame skyriuje bandysime aprašyti bei pagrįsti alkoholio kontrolės politikos Lietuvoje tyrimo metodologiją bei metodiką (tyrimo bei viso darbo validumą). Šio tyrimo pagrindinis tikslas – išsiaiškinti bei išanalizuoti Lietuvos alkoholio kontrolės politiką bei pateikti rekomendacijas, kokios priemonės būtų tinkamiausios Lietuvai, norint mažinti alkoholio daromą žalą valstybei bei gyventojams. Skyriuje bandoma įrodyti, kad pasirinktos tyrimo priemonės bei metodai yra tinkami, atsižvelgiant į norimą pasiekti tikslą.

2.1. Tyrimo metodologijos pagrindimas

Viešojo intereso reguliavimo teorija teigia, kad valstybės reguliavimas prasideda tuomet, kai rinka yra ypač trapi ir turi tendenciją veikti neefektyviai, jei jos veikla nereguluojama. Šios teorijos autoriais laikomi F. Bator, R. Musgrave, A. Pigou. Darbe remiamasi jų (ir ne tik) teorinėmis koncepcijomis konstruojant tyrimo modelį. Politinis reguliavimas, pasak šių autorių, vyksta per tam tikros srities ekspertus, kurie renka informaciją apie reguliuojamą sritį. Reguliavimas leidžia politinei valdžiai užtikrinti visuomenės poreikius bei ištaisyti klaidas, atsiradusias dėl rinkos neefektyvumo ir neteisingos rinkos praktikos. Kadangi visuomenės gerovė yra priklausoma nuo rinkos ekonomikos, tad neabejotinai „<...> rinkos nesėkmių ištaisyimas ir rinkos ekonominio efektyvumo atkūrimas yra viešasis interesas.“⁷³

Kitaip nei tradicinėje, performuluotoje viešojo intereso teorijoje pabrėžiama, kad politinis reguliavimas nėra tobulas, jo sėkmė priklauso nuo to, kaip sėkmingai yra nustatomi reguliavimo tikslai.⁷⁴ Tokie autoriai, kaip R. Baldwin ir M. Cave, taip pat padeda geriau suprasti analizuojamą objektą bei formuluoti tyrimo pagrindą. Svarbu paminėti, kad tiek privačių interesų reguliavimo teorija (aprašyta 1 skyriuje), tiek viešojo intereso teorijos mano, kad visuomenės interesai sudaro politinio reguliavimo pagrindą. Šis teiginys labiausiai paaiškina, kodėl vienas iš tyrimo metodų šiame darbe pasirinktas viešosios nuomonės tyrimas (apklausa). Atsižvelgiant į tai, kad politinis reguliavimas, pasak viešojo reguliavimo teorijos, vyksta per tam tikros srities ekspertus, darbe analizuojami ekspertų (susijusių su alkoholio tema) pasisakymai/nuomonės, straipsniai, tyrimai ir kt.

⁷³ **Korsakaitė D.** Viešasis interesas valstybinio reguliavimo požiūriu: sampratos analizė ir formulavimas. *Ekonomika*, 2006 Nr. 76. p. 38. – ISSN 1392-1258

⁷⁴ **Baldwin, R., Cave, M.** Understanding Regulation: Theory, Strategy and Practice. – Oxford: Oxford University Press, 1999, p. 20-24. – ISBN 0-19-877438-9.

Pasak ekonomisto, R. Gifford, vyriausybės turi išdrįsti reguliuoti rinkas, kai pačios rinkos nebegali reguliuoti savęs.⁷⁵ Remiantis šiuo teiginiu, darbe nuolat akcentuojama, kad valstybė turi reguliuoti alkoholio politiką ir ieškoti tam tinkamų (veiksmingų, efektyvių) priemonių. Ieškant minėtų priemonių darbe analizuojama esama Lietuvos alkoholio politika, lyginama su kitų valstybių politikomis, analizuojama, kas buvo užsibrėžta padaryti anksčiau ir kokius rezultatus turime šiandien, kokie ateities planai bei tikslai, pateikiami tam tikri siūlymai bei rekomendacijos.

Tyrimo problema yra ta, kad nėra aišku, koks alkoholio vartojimas Lietuvoje turėtų būti ribojamas (ir ar turi būti ribojamas) ir kokios priemonės turėtų būti pasirinktos valstybės lygmeniu. Nėra holistinio požiūrio, kas būtų geriausia ir tinkamiausia Lietuvai. Lietuvoje šiuo klausimu nesutaria dvi jėgos: viena, palaikanti liberalią alkoholio politiką, ir antra, prieštaraujanti tokiai politikai. Nesutariama įvairiais klausimais: alkoholio reklamos leidimo/draudimo, alkoholio akcizų mažinimo/didinimo, alkoholio prekybos laiko ribojimo/neribojimo ir kt.

Europos Sąjungoje suvartojamas didžiausias pasaulyje alkoholio kiekis vienam gyventojui. Ypač daug problemų svaigalai kelia Rytų Europoje. Lietuviai, latviai, estai, ukrainiečiai, baltarusiai ir kt. yra įtraukti į didžiausios rizikos šalių grupę. Pagal Statistikos departamento informaciją, vienam Lietuvos gyventojui per metus tenka 11,3 (vienam 15 metų ir vyresniam gyventojui – 13,3)⁷⁶ litro grynojo alkoholio – tai daugiau nei ES vidurkis (11 litrų). Šis skaičius būtų didesnis, jeigu būtų įskaičiuojami ir nelegaliai įsigyti svaigalai (tuomet jis galbūt padidėtų iki 20 litrų).⁷⁷

Viename iš LR ūkio ministerijos užsakytų tyrimų paaikškėjo, kad vien dėl alkoholio vartojimo Lietuva gali patirti 1,6-5,5 proc. BVP, t. y. 1,5-5,4 mlrd Lt, nuostolių.⁷⁸ 2008 m. LR Vaikų teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos užsakymu atlikus tyrimą „Pagalba asmenims, sergantiems priklausomybės nuo alkoholio ligomis, priemonės ir sistema Lietuvoje“⁷⁹, surinkti duomenys atskleidžia alkoholio reguliavimo priemonių taikomumo problematiką pagal kainos, prieinamumo, reklamos, švietimo ir kt. aspektus.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą informaciją, tyrime formuluojama tokia *hipotezė*: Norint sumažinti alkoholio vartojimą Lietuvoje ir su tuo susijusią žalą valstybei bei gyventojams, reikėtų sugriežtinti Lietuvos alkoholio kontrolės politiką (taikyti daugiau apribojimų, didinti alkoholio mokesčius ir pan.).

⁷⁵ **Hertog, J. den.** General theories of regulation. Research paper. Economic Institute / CLAV: Utrecht University, 1999, p. 235-236. Rasta: <http://encyclo.findlaw.com/5000book.pdf> [žiūrėta: 2011-12-11]

⁷⁶ Šaltinis: **LR Statistikos departamentas.** Rasta: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2604> [žiūrėta 2011-11-13]

⁷⁷ Šaltinis: Socialistų frakcijos ir Europos kovos su alkoholizmu draugijos „EuroCare“ konferencija, **Europos Parlamentas**, 2010 m.

⁷⁸ **Chomentauskas G., Pūras D., Dereškevičiūtė E.** Nesaikingo alkoholio vartojimo neigiamos įtakos Lietuvos konkurencingumui mažinimo galimybių identifikavimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius: UAB „Žmogaus studijų centras“, 2008. Rasta: <http://www.ukmin.lt/lt/veikla/studijos> [žiūrėta: 2011-12-12]

⁷⁹ **Tamutienė I., Reingardė J., Civinskas R., Baltrušaitytė G.** Pagalba asmenims, sergantiems priklausomybės nuo alkoholio ligomis, priemonės ir sistema Lietuvoje. Tyrimo ataskaita. Kaunas: Socialinės ekonomikos institutas, 2008. Rasta: <http://www3.lrs.lt/docs2/OPDJOOLW.PDF> [žiūrėta: 2011-12-13]

Darbo tikslas – išsiaiškinti bei išanalizuoti Lietuvos alkoholio kontrolės politiką bei pateikti rekomendacijas, kokios priemonės būtų tinkamiausios Lietuvai, norint mažinti alkoholio vartojimą bei jo daromą žalą valstybei bei gyventojams. Norint pasiekti šį tikslą, iškelti tokie **darbo uždaviniai**:

1. Įvardinti skirtingus požiūrius į alkoholio kontrolės politikos formavimą bei aprašyti/apibrėžti Lietuvos alkoholio kontrolės politiką nuo 2004 m. (šiuolaikinę politiką).

2. Pagrįsti darbo tyrimo metodologiją bei metodiką, darbo validumą.

1. Išanalizuoti bei aptarti Lietuvos alkoholio kontrolės politikos įgyvendinimą ir pateikti jos vertinimą (taikant viešosios nuomonės tyrimą).

2. Palyginti Lietuvos ir užsienio valstybių alkoholio kontrolės politikas ir pritaikyti jų teigiamą praktiką Lietuvoje (teoriniu atžvilgiu).

Galiausiai, svarbus uždavinys – pateikti šio darbo/tyrimo išvadas bei rekomendacijas. Pažymėtina, kad būtent remiantis aukščiau išdėstytais uždaviniais, buvo sudaryta visa darbo struktūra, taip paaiškinant jos sudarymo logiką.

2.2. Tyrimo metodika

Tyrimo naudojami šie **metodai**: atvejo studija (tiriamas Lietuvos atvejis), palyginamasis metodas (naudojamas lyginant Lietuvos ir kitų užsienio šalių alkoholio kontrolės politikas), internetinė apklausa (norint išsiaiškinti viešąją nuomonę, Lietuvos gyventojų vertinimą dėl Lietuvos alkoholio kontrolės), oficialių/teisinių dokumentų analizė (norint atskleisti deklaruojamą Lietuvos alkoholio kontrolės politiką), mokslinės literatūros analizė bei apžvalga (norint išsiaiškinti vyraujančius požiūrius, vertinimus, galimas alternatyvas ir pan.), statistinių duomenų rinkimas bei analizė (Excel programa, norint apdoroti apklausos duomenis), priežastinis (naudojamas ieškant priežasties ir pasekmės ryšių), apibendrinimo metodas (juo formuojami pagrindiniai darbo teiginiai, tyrimo išvados bei rekomendacijos) ir kt.

Kaip matome, tyrime naudojami tiek kokybiniai, tiek kiekybiniai metodai. Kokybiniuose metoduose duomenų apdorojimo metodas – teksto analizės būdas. Kiekybiniuose naudojami statistiniai duomenų analizės būdai: aprašomoji statistika, faktorinė analizė. Naudojamos Excel kompiuterinės programos, internetinis apklausų kūrimo įrankis.

Darbo objektas – alkoholio kontrolės politika Lietuvoje nuo 2004 m. (nuo įstojimo į ES), daugiausiai dėmesio skiriant alkoholio vartojimo ir su tuo susijusios žalos mažinimo priemonėms. Pagal LR alkoholio kontrolės įstatymo 3-ią straipsnį, Lietuvos alkoholio politikos pagrindiniai principai, ir su jais susijusios priemonės, yra šios:

1) mokesčiais mažinti alkoholinių gėrimų prieinamumą;

- 2) valstybinio reglamentavimo priemonėmis užtikrinti valstybės alkoholio kontrolės, gyventojų sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo, nepilnamečių švietimo programų finansavimą;
- 3) teikti pirmenybę natūralios fermentacijos alkoholinių gėrimų gamybai, importui ir pardavimui;
- 4) riboti alkoholinių gėrimų pardavimo ir vartojimo skatinimą;
- 5) drausti priemones, skatinančias jaunimą pirkti ir vartoti alkoholinius gėrimus;
- 6) skatinti juridinius asmenis, kurie verčiasi alkoholio verslu, prisidėti įgyvendinant valstybės alkoholio kontrolės politiką;
- 7) didinti visuomenės informuotumą alkoholio vartojimo daromos socialinės ir ekonominės žalos sveikatai ir ūkiui klausimais;
- 8) remti sveikatos ir blaivybės organizacijų veiklos programas ir tuo didinti alkoholinių gėrimų nevartojančių gyventojų skaičių;
- 9) skatinti nealkoholinių gėrimų gamybą ir prekybą;
- 10) remti laisvos nuo alkoholio gyvenamosios aplinkos planavimą;
- 11) skatinti socialinės aplinkos be alkoholio kūrimą;
- 12) skatinti mokslinius tyrimus bei informacijos apie alkoholio vartojimo žalą sveikatai sklaidimą visuomenei;
- 13) stiprinti bendradarbiavimą su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis ir tarptautinėmis organizacijomis alkoholio vartojimo mažinimo klausimais.⁸⁰ Darbe aptariamos bei analizuojamos visos minėtos priemonės.

Apklausa (*Alkoholio kontrolė Lietuvoje: gyventojų nuomonė*) taip pat sudaryta, remiantis šiais principais bei realiai vykdoma alkoholio politika. Šis tyrimas buvo vykdomas nuo 2011-10-25 iki 2012-02-15 internete⁸¹. *Respondentų imtis* – atsitiktinė (visi populiacijos elementai turėjo vienodas galimybes patekti į imtį). *Respondentų charakteristikos*: vienintelis apribojimas – amžius (nuo 18 m.). *Apklauso klausimai*: pusiau struktūrizuoti (daugiausia uždaro tipo klausimų, nes tokius duomenis lengviau kiekybiškai apdoroti); apklausą sudaro faktiniai (demografiniai) klausimai ir klausimai apie subjektyvų patyrimą. Tyrimo tikslas – išsiaiškinti Lietuvos gyventojų patyrimus ir nuomonę apie vykdomą alkoholio kontrolės politiką Lietuvoje. *Tyrimo praktinė nauda*: remiantis tyrimo rezultatais bei išvadomis suformuluoti atitinkamas rekomendacijas, kaip būtų galima keisti/pagerinti alkoholio kontrolės politiką Lietuvoje. Šis tyrimas bus vienas iš darbo metodų, kuris padės patvirtinti arba paneigti darbo hipotezę. Norint patikrinti tyrimo (apklauso) validumą (respondentų atsakymų patikimumą) šioje apklausoje įvestas *kontrolinis klausimas* (tos pačios reikšmės klausimas, tik skirtingai pateikiant skirtingoje vietoje). Jis atrodo taip: 1 variantas – (12 kl. apklausoje) **Ar galite pasakyti, kaip keitėsi alkoholio kontrolė Lietuvoje nuo 2004 m. (tapus ES nare) iki dabar?** (Galimi

⁸⁰ LR alkoholio kontrolės įst., 3 strp., aktuali red. 2011-05-28. Rasta: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=400001 [žiūrėta 2011-10-28]

⁸¹ Nuoroda į apklausą: <http://www.publika.lt/apklausa-15-4ea403f1adb58.html>

variantai: a) kontrolė griežtėja (t.y. daugiau apribojimų, draudimų ir pan.); b) kontrolė švelnėja (t.y. mažiau apribojimų, draudimų ir pan.); c) nepastebiu jokių pasikeitimų; d) nežinau.); 2 variantas (pirmojo varianto analogas) – (21 kl. apklausoje) ***Kaip Jums atrodo, ar valstybinis alkoholio reguliavimas Lietuvoje šiandien didesnis ar mažesnis nei prieš 7-8 metus (nuo ES narystės pradžios)?*** (Galimi variantai: a) mažesnis; b) didesnis; c) nepasikeitęs; d) neturiu nuomonės.)

Šio kontrolinio klausimo pagalba buvo eliminuoti 4 respondentai (iš visų dalyvavusių), įtarus nesažiningu atsakinėjimu, kad nebūtų iškreipti apklausos galutiniai rezultatai. Prieš pradėdant vykdyti pagrindinę apklausą, taip pat atliktas pilotažinis tyrimas (dalyvavo 32 respondentai). Po šio mini-tyrimo apklausa pakoreguota, atsižvelgiant į respondentų pastabas bei pageidavimus. Apklausos klausimai taip pat suderinti su darbo vadovu.

Šiame tyrime statistinis **imties dydžio nustatymas** buvo atliekamas, panaudojant *Paniotto formulę*:

$$n = 1 / (\Delta^2 + 1/N),$$

kur n – reikiamas respondentų skaičius; Δ – paklaida; N – visumos narių skaičius. Tyrimo imties apskaičiavimo atveju paklaida buvo imama 0,04, o N – 2 645 168 (apytiksliai tiek yra 18 ir vyresnių Lietuvos gyventojų), tad respondentų skaičius turėjo būti ne mažesnis nei:

$$n = 1 / (0,0016 + 0,0000003) = 625^{82}.$$

Kadangi į anketos klausimus atsakė 779-i Lietuvos gyventojai, galima teigti, jog tyrimas buvo validus. Pagal patikimumo formulę ($p=1-\Delta$), tyrimo statistinis patikimumo laipsnis – 96 proc.

Visos apklausos metu buvo laikomasi mokslinės **etikos** normų/principų: respondentai supažindinti su tyrimo tikslu (*siekiama išsiaiškinti Lietuvos gyventojų (pilnamečių) patyrimus bei nuomonę apie vykdomą alkoholio kontrolės politiką Lietuvoje (nuo 2004 m., įstojimo į ES)*), kas vykdo tyrimą (*Mykolo Romerio universiteto 2-o kurso viešojo administravimo programos magistrantė V. E.*), kur bus panaudoti gauti duomenys (*tik moksliniais tikslais*), kokia yra praktinė tyrimo nauda (*bus formuluojamos atitinkamos išvados bei rekomendacijos, kaip būtų galima keisti (jeigu reikia keisti) alkoholio kontrolės politiką Lietuvoje*), užtikrintas respondentų anonimiškumas bei konfidencialumas (nereikalaujama nurodyti vardo ar pavardės, pareigų ir pan.), padėkota už atsakymus, pateikta instrukcija, kaip atlikti apklausą. Viso tyrimo metu su respondентаis tiesiogiai nebendrauta ir nebuvo daroma jokia kita įtaka jų atsakymams. Respondentų pasirinkimas atsakyti ar neatsakyti į apklausą buvo laisvanoriškas.

Apklausos bendri rezultatai:

Iš viso dalyvavo **779 respondentai**: moterų – 412 (52,89 proc.), vyrų – 367 (47,11 proc.). *Amžiaus grupės* pasiskirstė tokiomis proporcijomis: 18-20 m. grupėje – 97 (12,48 proc.), 21-24 m. –

⁸² Panašus skaičius gaunamas ir šiame puslapyje <http://www.apklausos.lt/imties-dydis>, nustačius tikimybę 95 proc. ir suvedus minėtas reikšmes.

175 (22,52 proc.), 25-30 m. – 275 (35,39 proc.), 31-40 m. – 116 (14,93 proc.), 41-50 m. – 67 (8,62 proc.), 51-60 m. – 36 (4,63 proc.), 61-70 m. – 9 (1,16 proc.), 70 m. ir vyresni – 2 (0,26 proc.). Kaip matome, daugiausiai dalyvavo 25-30 metų amžiaus respondentų. Respondentai yra *įvairaus išsilavinimo*: daugiausiai – su aukštuoju išsilavinimu: 394 (50,58 proc.); kiti: su aukštuoju neuniversitetiniu ar aukštesnioju – 127 (16,30 proc.), su viduriniu, spec. ar prof. viduriniu – 120 (15,40 proc.), nebaigtu aukštuoju – 102 (13,09 proc.), pradiniu ar nebaigtu viduriniu – 31 (3,98 proc.), kita – 5 (0,64 proc.). Daugiausiai respondentų yra *dirbančių*: 426 (54,69 proc.); kiti: studentai/moksleiviai – 116 (14,89 proc.), dirbantys studentai/moksleiviai – 114 (14,63 proc.), bedarbiai – 49 (6,29 proc.), atostogose – 41 (5,26 proc.), kita – 33 (4,24 proc.).

Respondentai proporcingai pasiskirstę ir *pagal gyvenamąją vietą*, kas taip pat užtikrina proporcingumo principo išlaikymą bei tyrimo validumą. Daugiausiai respondentų iš Vilniaus miesto (rajono ar apskrities): 326 (41,85 proc.), antroje vietoje – iš Kauno: 169 (21,69 proc.), po to iš Klaipėdos: 61 (7,83 proc.), iš Šiaulių: 47 (6,03 proc.), iš Panevėžio: 42 (5,39 proc.), iš Telšių: 26 (3,34 proc.), iš Alytaus: 17 (2,18 proc.), iš Utenos ir Marijampolės: po 16 (po 2,05 proc.), iš Tauragės: 15 (1,93 proc.); ir iš užsienio valstybių: 44 (5,65 proc.). Visus kitus apklausos klausimus bei atsakymus galima rasti prieduose (žr. **3 priedas**).

Vertinant bei analizuojant Lietuvos (ir kitų valstybių, kurios yra minimos darbe) alkoholio kontrolės politiką buvo naudojamos ir jau atliktais **naujausiais tyrimais bei studijomis** (susijusiais su nagrinėjama tema) bei šios srities **ekspertų, institucijų, politikų pateikta informacija, įvairiais teisės bei norminiais aktais ir kt.**⁸³ Buvo remtasi tokiais tyrimais bei studijomis ir autoriais kaip: I. Tamutienės studija „Įrodymais grįstos alkoholio vartojimo reguliavimo politikos priemonės ir jų taikomumas Lietuvoje“; Peter Anderson, Rob Baggott, Robin Room, Thomas Karlsson, Esa Österberg, Ben Baumberg tyrimais bei studijomis ir kt. Mokslinių publikacijų daugiausiai buvo ieškoma *PubMed* ir *EBSCO* paieškos bazėse. Turint omenyje Lietuvos ekspertus bei politikus alkoholio kontrolės srityje, daugiausia buvo remiamasi A. Verygos (biomedicinos mokslų daktaras, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto docentas, Biomedicininių tyrimų instituto mokslo darbuotojas, nervų sistemos tyrimų centro „Neuromeda“ gydytojas psichiatras, Baltijos šalių tabako ir alkoholio kontrolės koalicijos prezidentas, Nacionalinės tabako ir alkoholio kontrolės koalicijos prezidentas, „European Network for Smoking Prevention“ valdybos narys, Vyskupo Motiejaus Valančiaus blaivystės sąjūdžio pirmininkas, LR Ministro pirmininko visuomeninis konsultantas) pateikta informacija. Naudotasi PSO tyrimų/studijų duomenimis, Eurostat bei LR Statistikos departamento informacija ir kt.

⁸³ Kokia informacine medžiaga bei šaltiniais buvo naudotasi galima rasti šio darbo skyriuje *Literatūros ir šaltinių sąrašas*, p. 83).

3. ALKOHOLIO KONTROLĖS POLITIKOS LIETUVOJE ĮGYVENDINIMAS IR VERTINIMAS: ANALIZĖ IR VIEŠOJI NUOMONĖ

Šiame skyriuje didžiausias dėmesys skirtas Lietuvos alkoholio politikos įgyvendinimui bei vertinimui. Pirmiausia, analizuojamos alkoholio reguliavimo priemonės Lietuvoje ir jų poveikis bei rezultatai praktikoje. Po to, bandoma įvertinti Lietuvos alkoholio politiką, pasitelkiant tiek mokslininkų ir ekspertų, tiek Lietuvos gyventojų nuomonę (atlikta viešosios nuomonės apklausa).

3.1. Alkoholio kontrolės politikos Lietuvoje įgyvendinimas: priemonės ir rezultatai

Kaip teigia I. Tamutienė, Lietuva pasižymėjo menku alkoholio vartojimo reguliavimu, aukštu alkoholio vartojimo lygiu. Kadangi stojimo į ES procese nebuvo jokių reikalavimų griežtinti alkoholio vartojimą, o infliacijos mažinimas vaidino esminį vaidmenį, todėl Lietuvos nacionalinė patirtis alkoholio vartojimo reguliavimo politikoje pažymėta alkoholio pramonės interesų atstovavimu.⁸⁴ Bandysime išsiaiškinti, ar tikrai yra taip, ir kaip keičiasi/nesikeičia Lietuvos alkoholio politika ir kokius rezultatus/pasekmes turime bei matome.

Valstybės alkoholio kontrolės politikos vykdomųjų institucijų sistema. Valstybės alkoholio kontrolę pagal kompetenciją atlieka ministerijos, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, kitos valstybės institucijos, savivaldybių vykdomosios institucijos, policija, sveikatos priežiūros įstaigos. Jų kompetenciją alkoholio kontrolės srityje nustato LR Alkoholio kontrolės ir kiti įstatymai bei teisės aktai.⁸⁵

Kaip buvo minėta anksčiau, **pagrindinės alkoholio kontrolės priemonės** Lietuvoje yra šios:

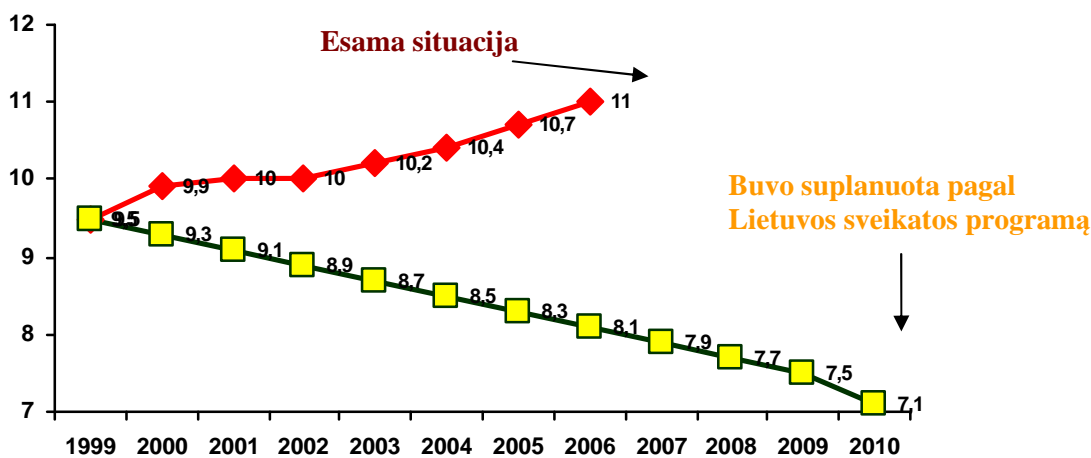
- 1) rinkos reguliavimo priemonės;
- 2) prieinamumo reguliavimas;
- 3) visiškas reklamos ir rėmimo draudimas;
- 4) vairavimo išgėrus kontrolės stiprinimas;
- 5) visuomenės švietimas.⁸⁶

⁸⁴ **Tamutienė I.** Įrodymais grįstos alkoholio vartojimo reguliavimo politikos priemonės ir jų taikomumas Lietuvoje. // Viešoji politika ir administravimas, 2010, Nr. 33, p. 105. – ISSN 1648-2603. <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/vpa33/103-114.pdf> [žiūrėta 2011-01-24]

⁸⁵ *LR alkoholio kontrolės įst.*, 31 strp., aktuali red. 2011-05-28. Rasta: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=400001 [žiūrėta 2011-10-28]

⁸⁶ **Bagdonaitė M.** Alkoholis Europoje: ar politikai gali pažaboti girtavimą? 2006-11-06. Rasta: <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=categories/18> [žiūrėta 2011-11-13]

Pagal Lietuvos sveikatos programą (LR Seimo 1998 m. liepos 2 d. nutarimu Nr. VIII-833 (Žin., 1998, Nr. 64-1842) m.), buvo planuojama alkoholio vartojimą sumažinti 25 proc. (iki 2010 m.), tačiau to padaryti nepavyko. Atvirškščiai, alkoholio suvartojimas augo (žr. **3 pav.**):

Čia: l/gyv. – litrai gryno alkoholio vienam gyventojui.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys, Lietuvos sveikatos programa. Rasta: http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.1.%20Alkoholio%20kontrol%C4%97%20ir%20prevencija/424alk_programa.pdf [žiūrėta: 2012-02-17]

1 pav. Planuoti ir esami alkoholio (l/gyv.) vartojimo pokyčiai Lietuvoje

Nors pagrindinis tikslas šiuo metu nepasiektas, tačiau ryškėja tam tikri teigiami poslinkiai: Statistikos departamento duomenimis, 2009 m. dėl alkoholio vartojimo mirė 1019 žmonių, tai 456 žmonėmis mažiau nei 2008 m. Dažniausia šių mirčių priežastis buvo alkoholinė kepenų liga (46,6 proc.), atsitiktinis apsinuodijimas alkoholiu (33,8 proc.) (plačiau žr. **4 priedas**) ir alkoholinė kardiomiopatija (12,6 proc.). Palyginti su 2008 m., mirusiųjų nuo alkoholinės kardiomiopatijos skaičius sumažėjo 1,8 karto, nuo alkoholinės kepenų ligos – beveik trečdaliu, dėl atsitiktinio apsinuodijimo alkoholiu – ketvirtadaliu (plačiau žr. **5 priedas**). Valstybinio psichikos sveikatos centro duomenimis, 2009 m. dėl alkoholinės psichozės į gydymo įstaigas pirmą kartą kreipėsi 835 asmenys, tai 382 asmenimis mažiau nei 2008 m. 2009 m. pabaigoje alkoholine psichoze sirgo 3,5 tūkst. asmenų. Alkoholinių psichozių atvejų skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų, sumažėjo nuo 112,2 atvejo 2008 m. iki 104,3 atvejo 2009 m.⁸⁷ Toliau aprašysime bei analizuosime Lietuvoje taikomas alkoholio kontrolės priemones bei jų efektyvumą/veiksmingumą praktikoje.

Alkoholinių gėrimų kainos reguliavimas. Padidėjo alkoholinių gėrimų kainos. Statistikos departamento duomenimis, alkoholinių gėrimų mažmeninės kainos 2007 m., palyginti su 2006 m., padidėjo 5,5 proc., 2008 m., palyginti su 2007 m., – 12,6 proc., 2009 m., palyginti su 2008 m., – 9,2

⁸⁷ Alkoholio ir tabako kontrolės 2012-2014 m. programa (tarpinstitucinis veiklos planas). 2011-06-27, 15:45, kaveikiavaldzia.lt. Rasta: <http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/06/27/63100> [žiūrėta 2011-11-20]

proc. 2009 m. alkoholinių gėrimų kainų didėjimą lėmė nuo sausio 1 d. pradėti taikyti didesni akcizo ir pridėtinės vertės mokesčio tarifai. 2009 m., palyginti su 2008 m., daugiausia brango spiritiniai alkoholiniai gėrimai (žr. **6 priedas**), tačiau jų kainos kito nevienodai: degtinė pabrango 14,8 proc., trauktinės – 14,5, viskis – 10,4, likeriai – 9,2 proc.⁸⁸ *Mažiau parduodama spiritinių alkoholinių gėrimų.* 2009 m. parduota 3,3 mln. dekalitų spiritinių gėrimų, tai 559 tūkst. dekalitų (14,3 proc.) mažiau nei 2008 m. Vyno ir fermentuotų gėrimų parduota 6,2 mln. dekalitų, tai yra 69 tūkst. dekalitų (1,1 proc.) mažiau. Kaip ir kasmet daugiausia parduota alaus – 26,6 mln. dekalitų, tai yra 40 tūkst. dekalitų (0,2 proc.) mažiau nei 2008 m.⁸⁹

Studijos rodo aiškų ryšį, kad pakėlus alkoholio kainą sumažėja alkoholio vartojimas visose amžiaus grupėse, vairavimas išgėrus, ligos, susižeidimai, mirtys, susijusios su alkoholio vartojimu ir smurtu bei prievarta.⁹⁰ Nuo 2000 m. iki 2006 m. Lietuvoje gaminamos degtinės vidutinė kaina turėjo tendenciją mažėti ir, 2006 m. pasiekusi 25 Lt/l, pradėjo didėti ir 2008 m. jau siekė 32 Lt/l, o 2009 ir 2010 m. pasiekė 37 Lt/l. Alaus kaina kito mažiau (išliko beveik tokia pati minėtais metais: 1,93 – 2,53 Lt/0,5l). Alkoholinių gėrimų vartojimas nuo 2000 m. iki 2008 m. didėjo (nuo 10,0 l/gyventojui iki 11,4 l/gyventojui) ir tik 2009 m. sumažėjo (10,9 l/gyventojui), tačiau 2010 m. vėl padidėjo (11,3 l/gyventojui). Mirtingumo dėl alkoholio rodikliai nuo 2001 m. iki 2007 m. didėjo (nuo 693 mirusiųjų iki 1 118 mirusiųjų), 2008 m. – šie rodikliai sumažėjo (933 mirusiųjų), taip pat mažėjo 2009 m. (630 mirusiųjų) ir 2010 m. (620 mirusiųjų)⁹¹. Neblaivių asmenų padaryti baudžiamieji nusižengimai nuo 2004 m. iki 2008 m. mažėjo (nuo 628 iki 369 atvejų), bet 2009 m. vėl padaugėjo (421 atvejų), o 2010 m. vėl sumažėjo (394 atvejų), tačiau nepasiekė 2008 m. lygio.⁹²

Alkoholinių gėrimų pardavimų vietos ir laiko ribojimas. Pagal Alkoholio kontrolės įstatymą savivaldybių tarybos, atsižvelgdamos į prekybos alkoholiniais gėrimais vietą, gyventojų, bendrijų, bendruomenių ar jų atstovų, visuomeninių organizacijų ar kitų institucijų raštu pareikštą nuomonę, policijos komisariatų pasiūlymus, gali priimti motyvuotą sprendimą neišduoti licencijos prekiauti

⁸⁸ **Alkoholio ir tabako kontrolės 2012-2014 m. programa (tarpinstitucinis veiklos planas).** Patvirtinta LR Vyriausybės, 2011. Rasta: <http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/06/27/63100> [žiūrėta: 2012-01-15]

⁸⁹ **Alkoholio ir tabako kontrolės 2012-2014 m. programa (tarpinstitucinis veiklos planas).** Patvirtinta LR Vyriausybės, 2011. Rasta: <http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/06/27/63100> [žiūrėta: 2012-01-15]

⁹⁰ Plačiau: **Babor T. F., Caetano R., Casswell S., Edwards G., Giesbrecht N., Graham K., Grube J., Gruenewald P., Hill L., Holder H., Homel R., Österberg E., Rehm J., Room R., Rossow I.** Alcohol: No Ordinary Commodity. Research and Public Policy. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – ISBN 0-19-263261-2

Frank J. Chaloupka, Grossman M., Saffer H. The Effects of Price on Alcohol Consumption and Alcohol-Related Problems. // Alcohol Research & Health, 2002, Vol. 26, p. 22–34. <http://pubs.niaaa.nih.gov/publications/arh26-1/22-34.pdf> [žiūrėta 2012-01-24]

Giesbrecht N., Greenfield T. K., Anglin L., Johnson S. Changing the Price of Alcohol in the United States: Perspectives from the Alcohol Industry, Public Health, and Research. // Contemporary Drug Problems, 2004, Vol. 31, Issue 4, p. 711–736. <http://news-business.vlex.com/vid/changing-alcohol-perspectives-62207624>

⁹¹ Alkoholio vartojimas ir padariniai. **Statistikos departamento duomenys:** <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010621&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSId=6463&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14> [žiūrėta: 2012-01-24]

⁹² Alkoholio vartojimas ir padariniai. **Statistikos departamento duomenys:** <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2604> [žiūrėta: 2012-01-24]

alkoholiniais gėrimais ir riboti prekybos jais laiką. Jos turi teisę riboti ar uždrausti prekybą alkoholiniais gėrimais švenčių ir masinių renginių dienomis.⁹³

Istorinė patirtis rodo, kad visiškas alkoholio prieinamumo ribojimas sumažina alkoholio vartojimą ir problemas, susijusias su alkoholio vartojimu, tačiau turi šalutinį poveikį – nelegalios alkoholio prekybos išplitimą, o jos apyvartos mastai nežinomi ir sunkiai kontroliuojami. Alkoholio prieinamumo ribojimas, t. y. valandų, dienų, kortelių atitinkamam alkoholio kiekiui įsigyti įvedimas, sumažina alkoholio vartojimą ir su tuo susijusias problemas. Viena iš priemonių reguliuoti alkoholio prieinamumą yra valstybės monopolis. Fizinio alkoholio prieinamumo priemonės valstybei kainuoja pigiai, palyginti su išlaidomis sveikatai. Nelegali alkoholio prekyba dažniausiai nepajėgi pakeisti formalios produkcijos ir nelemia atitinkamo lygio su alkoholiu siejamos žalos.⁹⁴ Ekspertai, susiduriantys su alkoholio sukeliomomis medicininėmis ir socialinėmis problemomis, mato aiškias neigiamas sąsajas su lengvu alkoholio prieinamumu. Lengvas alkoholio prieinamumas daro neigiamą įtaką alkoholizmo gydymui, t. y. atkryčio prevencijai, nes nusprendęs be svaigalų gyventi asmuo negali nusipirkti maisto, nesusidurdamas su alkoholiu⁹⁵ (pavyzdžiui, Lietuvoje nedraudžiama prekiauti alkoholiu nespecializuotose parduotuvėse).

Šiuo metu galiojančiame *Alkoholio kontrolės įstatyme* prekiauti alkoholiniais gėrimais draudžiama laisvės atėmimo, karinėse ir sukarintos tarnybos, policijos ir kitose statutinėse, sveikatos priežiūros, ugdymo įstaigose ir jų teritorijose, kiekvienų metų rugsėjo 1 dieną, išskyrus viešojo maitinimo įmones. 2008 m. pabaigoje buvo priimtos įstatymo pataisos, kurios įtvirtino prekybos alkoholiniais gėrimais *laiko apribojimus nuo 22 val. iki 8 val.* Taip pat draudžiama prekiauti alkoholiu visą dieną kiekvienų metų *rugsėjo 1 dieną* (išskyrus viešojo maitinimo įmones). Liberaliau žiūrima į mažesnės alkoholio koncentracijos gėrimus. Masiniuose renginiuose ir mugėse, per sporto varžybas prekiauti alkoholiniais gėrimais leidžiama, jei juose yra mažiau nei 6 proc. alkoholio, o parodose – neviršija 13 proc. Draudžiama prekiauti alkoholiniais gėrimais iš prekybos automatų. *Alkoholio kontrolės įstatyme* nėra numatyti alkoholio pardavimo taškų tankumo ribojimai. Alkoholinių gėrimų ir kitų svaigalų, pagamintų naudojant spiritą, gėrimas gatvėse, stadionuose, skveruose, parkuose, visų rūšių visuomeniniame transporte ir kitose vietose, išskyrus prekybos ir viešojo maitinimo įmones, kuriose savivaldybių tarybų ar savivaldybių administracijų direktorių leista pardavinėti alkoholinius gėrimus išpilstant, arba girto pasirodymas viešosiose vietose, įžeidžiant žmogaus orumą ir

⁹³ **Alkoholio ir tabako kontrolės 2012-2014 m. programa (tarpinstitucinis veiklos planas)**. Patvirtinta LR Vyriausybės, 2011. Rasta: <http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/06/27/63100> [žiūrėta: 2012-01-15]

⁹⁴ **Babor T. F., Caetano R., Casswell S., Edwards G., Giesbrecht N., Graham K., Grube J., Gruenewald P., Hill L., Holder H., Homel R., Österberg E., Rehm J., Room R., Rossow I.** Alcohol: No Ordinary Commodity. Research and Public Policy. – Oxford: Oxford University Press, 2003. p. 117–140. – ISBN 0-19-263261-2

⁹⁵ Fokusuotas interviu Telšių apskrityje. Interviuotoja I. Tamutienė. Telšių savivaldybės gydytojo administracija, 2008 m. spalio 7 d. 11–13 val.; **Tamutienė I.** Įrodymais grįstos alkoholio vartojimo reguliavimo politikos priemonės ir jų taikomumas Lietuvoje. // Viešojo politika ir administravimas, 2010, Nr. 33, p. 107. – ISSN 1648-2603. Rasta: <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/vpa33/103-114.pdf> [žiūrėta: 2012-01-24]

visuomeninę dorovę, yra draudžiamas ir už tai gaunama administracinė bauda. Pagal *Alkoholio kontrolės įstatymą*, nuo 2012 m. sausio 1 d. įsigaliojo draudimas prekiauti alkoholiniais gėrimais kioskuose.⁹⁶

Žvelgiant į alkoholio politikos reguliavimo kaitą laiko ir vietos prieinamumo aspektu, Lietuvoje nuo 2000 m. pastebima, kad fizinis alkoholio prieinamumas buvo sugriežtintas tik 2009 m., kai įsigaliojo įstatymas, draudžiantis pardavinėti alkoholinius gėrimus išsinešti nakties metu. Iki šiol išlieka aktuali alkoholio įsigijimo taškų tankumo problema.⁹⁷ Nuolat didėja ūkio subjektų, užsiimančių mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais, skaičius. Valstybinės tabako ir alkoholio kontrolės tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, 2010 m. galiojo apie 17,7 tūkst. licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais. Tai sąlygoja didelį alkoholinių gėrimų prieinamumą.⁹⁸ Nustatyti šie valstybės rinkliavos dydžiai: už licencijos verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais išdavimą – 1 300 Lt; už licencijos verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 22 procentų, išdavimą – 1 300 Lt; už licencijos verstis mažmenine prekyba alumi, alaus mišiniais su nealkoholiniais gėrimais, natūralios fermentacijos sidru, kurio tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 8,5 procento, išdavimą – 1 300 Lt.⁹⁹

Amžiaus ribos vartoti ir įsigyti alkoholinius gėrimus nustatymas. 2009 m. sausio 1 d. įsigaliojo Alkoholio kontrolės įstatymo nuostata, kad Lietuvos Respublikoje *asmenims iki 18 metų draudžiama vartoti alkoholinius gėrimus ar jų turėti* (taip pat nuo anksčiau galiojanti nuostata nurodo, kad asmenims iki 18 metų draudžiama įsigyti bet kokį alkoholinį gėrimą, prekybininkams draudžiama parduoti alkoholį minėtiems asmenims). *LR Administracinių teisių pažeidimų kodekse*¹⁰⁰ numatyta, kad dėl prekybos ir viešojo maitinimo įmonių darbuotojų, pažeidusių kitas prekybos alkoholiniais gėrimais (įskaitant alų) taisykles, gaunama bauda nuo penkiasdešimties iki šimto litų, konfiskuojant alkoholinius gėrimus (įskaitant alų) arba ne (164 strp.). Asmenų iki šešiolikos metų alkoholinių gėrimų ir kitų svaigalų, pagamintų naudojant spiritą, vartojimas ar jų turėjimas – užtraukia baudą tėvams arba globėjams (rūpintojams) nuo penkiasdešimties iki vieno šimto litų, o nuo 16 iki 18 m. – užtraukia baudą nuo trisdešimties iki penkiasdešimties litų (178(1) strp.). Numatytos baudos nuo dviejų šimtų penkiasdešimties iki penkių šimtų litų tėvams ir globėjams, kurių vaikai vartoja alkoholį, asmenims,

⁹⁶ **LR Alkoholio kontrolės įstatymas.** 1995-04-18, Nr. I-857, Vilnius. Įstatymas paskelbtas: Žin., 1995, Nr. 44-1073. Aktuali redakcija nuo 2011-12-31. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416286

⁹⁷ **Tamutienė I.** Įrodymais grįstos alkoholio vartojimo reguliavimo politikos priemonės ir jų taikomumas Lietuvoje. // Viešoji politika ir administravimas, 2010, Nr. 33, p. 107. – ISSN 1648-2603. Rasta: <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/vpa33/103-114.pdf> [žiūrėta: 2012-01-24]

⁹⁸ Plačiau: **Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas.** Metinis pranešimas 2011. – ISSN 2029-8528. Rasta: http://www.ntakd.lt/files/informacine_medzega/0-NTAKD_medziaga/1-MP/2011_LT.pdf [žiūrėta: 2012-01-25]

⁹⁹ Šaltinis: **Kauno miesto savivaldybė.** URL: <http://ep.kaunas.lt/index.php/5/?itemID=34> [žiūrėta: 2012-02-18]

¹⁰⁰ **Lietuvos Respublikos administracinių teisių pažeidimo kodeksas.** Nr. ADM. Kodeksas skelbtas: Žin., 1985, Nr. 1-1. Aktuali red. nuo 2012-01-01. Rasta: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416992 [žiūrėta: 2012-01-24]

padedantiems įsigyti alkoholio arba girtaujantiems (nugirdantiems) su nepilnamečiais (180 strp.). Tačiau iki šiol tų nuostatų taikomumas ir veiksmingumas problemiškas.

Lietuvoje pastebima dviprasmiška padėtis. Nepilnamečiams iki 18 metų yra draudžiama vartoti ir įsigyti alkoholinius gėrimus, tačiau nepilnamečiai alkoholį vartoja gausiai ir, kaip rodo tyrimai, jį įsigyti yra lengva. Tai, kad alkoholį pradeda vartoti jauno amžiaus asmenys, patvirtina ir 2006 m. I. Lenčiauskienės ir A. Zaborskio atliktas tyrimas. Atliekant tyrimą buvo apklausti 11, 13 ir 15 metų moksleiviai. Tyrimu nustatyta, kad 43,8 proc. penkiolikmečių jau reguliariai vartoja alkoholį, 76,9 proc. penkiolikmečių ir 44,8 proc. trylikamečių yra buvę apsvaigę nuo alkoholinių gėrimų¹⁰¹. Kiti tyrimai rodo tas pačias tendencijas¹⁰². Augantis vaikų alkoholio vartojimas neišvengiamai lemia dėl alkoholio intoksikacijos į gydymo įstaigas patenkančių vaikų skaičių (žr. **2 lentelė**):

2 lentelė. Vaikų alkoholinės intoksikacijos dinamika 2001-2006 m. Lietuvoje

Metai	Alkoholio toksinis poveikis		Alkoholinė intoksikacija	
	7-14 m.	15-17 m.	7-14 m.	15-17 m.
2001	19	37	8	5
2002	36	19	5	7
2003	84	51	10	15
2004	149	125	4	12
2005	206	188	8	6
2006	269	250	9	10

Šaltinis: Lietuvos sveikatos ekonomikos centras, 2007.

Taigi, kaip matome, nuo 2001 iki 2006 m. tokių vaikų padaugėjo daugiau kaip 10 kartų.

Alkoholinių gėrimų reklamos ribojimas. Pagal Alkoholio kontrolės įstatymą nuo 2009 m. sausio 1 d. alkoholio reklama uždrausta Lietuvos Respublikos jurisdikcijai priklausančių transliuotojų ir retransliuotojų transliuojamose programose *nuo 6 val. iki 23 val.* (nuo 2012 m. sausio 1 d. turėjo įsigaliooti visiškas alkoholio reklamos draudimas, bet buvo atšauktas, toliau galioja sena tvarka).

Pagal *Alkoholio kontrolės įstatymą*, Lietuvoje reguliuojama alkoholinių gėrimų reklamos vieta, laikas, forma ir turinys. Draudžiama visų formų reklama, skirta nepilnamečiams, jie negali dalyvauti ir reklamose. Taip pat draudžiama reklama, kurioje dalyvauja sportininkai, gydytojai, politikai, meno ir mokslo įžymybės, kiti garsūs visuomenės veikėjai, naudojamas jų vardas, atvaizdas ir pan. Reklamoje

¹⁰¹ **Lenčiauskienė I., Zaborskis A.** Rizikinga paauglių elgsena ir jos sąsajos su mokyklos aplinkos veiksniais. // Visuomenės sveikata, 2007, Nr. 3 (38), p. 24–29.

¹⁰² Plačiau: **ESPAD 2007 tyrimo rezultatų pristatymas.** www.lssic.lt/alevel/pictures/Dokumentai/ESPAD.ppt; Young People and Drugs Among 15–24 Year-olds. Analytical report. Flash Eurobarometer. **European Commission**, 2008. Flash EB No. 233. Rasta: http://www.ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_233_en.pdf [žiūrėta: 2012-01-24]

negalima sieti alkoholio vartojimo su fizinės būklės pagerėjimu, vairavimu, su stimuliuojančiomis, raminančiomis ir kitomis gydomosiomis savybėmis, su socialine sėkme, padidintu seksualiniu aktyvumu. Draudžiama reklama, palankiai vaizduojanti nesaikingą alkoholinių gėrimų vartojimą ar neigiamai atsiliepianti apie abstinenciją ir saikingumą; pateikianti didesnę turinę etilo alkoholio koncentraciją kaip alkoholinių gėrimų pranašumą; pateikianti neteisingą ir (ar) klaidinančią informaciją apie alkoholinius gėrimus. Alkoholio reklama draudžiama laikraščių ir jų savarankiškų priedų, žurnalų ir knygų išorinėse viršelių pusėse; vaikams ir paaugliams skirtuose laikraščiuose, žurnaluose, knygose, televizijos ir radijo programose; Lietuvos Respublikos jurisdikcijai priklausančių transliuotojų ir retransliuotojų transliuojamose programose nuo 6 iki 23 val. (išskyrus tiesiogiai ir ištiesai transliuojamus ar retransliuojamus tarptautinius meno, kultūros ar sporto renginius); koncertų, cirko, diskotekų, jaunimo sporto ir laisvalaikio renginių, kitų masinių renginių, teatro spektaklių, kino ir videofilmų demonstravimo vietose, išskyrus šių renginių vietose esančias prekybos vietas. Masiniuose renginiuose (išskyrus vaikams ir paaugliams iki 18 metų skirtus renginius) taip pat gali būti pateikiamas renginį remiančios ir alkoholinius gėrimus, kuriais leidžiama prekiauti masiniuose renginiuose, gaminančios arba jais prekiaujančios įmonės pavadinimas ir (ar) prekės ženklas, pagal turinį ir formą neprieštaraujanti teisės aktų reikalavimams; švietimo, mokslo ir ugdymo įstaigose; visose sveikatos priežiūros įstaigose; visuomeninio transporto priemonių viduje ir išorėje; degalinėse ir jų teritorijose, išskyrus jose esančias alkoholinių gėrimų prekybos vietas; ant atvirlaiškių, vokų ir pašto ženklų. Loterijose, žaidimuose, konkursuose draudžiama teikti alkoholinius gėrimus kaip prizus arba kartu su jais. Lietuvos Respublikoje draudžiama išorinė alkoholio reklama, išskyrus alaus, alaus mišinių su nealkoholiniais gėrimais bei natūralios fermentacijos vyno ir sidro išorinę reklamą. Leidžiamoje išorinėje reklamoje turi būti įspėjamasis tekstas apie žalingą alkoholio poveikį sveikatai.¹⁰³ Tačiau būna atvejų, kai nesilaikoma įstatymo ar etikos, susijusios su alkoholio reklama ir jo vartojimo skatinimu (tokio elgesio pavyzdys pateiktas **7 priede**).

„Mes privalome vykdyti prevenciją, bet negalime tikėtis, kad ji bus efektyvi tokiose šalyse, kur klesti alkoholio reklama. Reklama nepaliaujamai kuria visuomenės poreikį alkoholiui, todėl efektyviausias būdas siekti visuomenės sveikatos gerovės – visiškas alkoholio reklamos draudimas” – tvirtina prof. Thomas Babor.¹⁰⁴ Tarp alkoholio reklamos ir alkoholio vartojimo yra nustatytas ryšys. Ypač alkoholio reklama, siejama su sportu, veikia jaunimą, labiau berniukus, o reklama, susijusi su jausmais, seksualumu – mergaites. Moksliniai tyrimai liudija alkoholio reklamų poveikį vaikams ir jaunimui bei reklamos draudimo ir apribojimo priemonės efektyvumą.¹⁰⁵

¹⁰³ **LR Alkoholio kontrolės įstatymas.** 1995-04-18, Nr. I-857, Vilnius. Įstatymas paskelbtas: Žin., 1995, Nr. 44-1073. Aktuali redakcija nuo 2011-12-31. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416286

¹⁰⁴ Pasaulio sveikatos ekspertai ragina Lietuvą alkoholio vartojimą kontroliuoti rezultatyviomis priemonėmis. 15min.lt, 2011-10-26. Rasta: <http://ikrauk.15min.lt/aktualu/49174> [žiūrėta: 2012-01-15]

¹⁰⁵ **Anderson P. and Baumberg B.** Alcohol in Europe. A public Health perspective. A report for the European Commission. London: Institute of Alcohol Studies, 2006. p. 270–285. Rasta:

Vairavimo išgėrus ribojimas. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymo (Žin., 2000, Nr. 92-2883; 2007, Nr. 128-5213) 9 straipsnio 4 dalies 3 punktu, Valstybinė eismo saugumo komisija parengė Valstybinės eismo saugumo 2011–2015 metų programos projektą. Siekiant užtikrinti eismo dalyvių švietimą saugaus eismo srityje bei aktyviau kontroliuoti apsvaigusius nuo alkoholio ar kitų psichiką veikiančių medžiagų vairuotojus, numatyta rengti saugaus eismo akcijas – informuoti visuomenę apie gresiantį pavojų sveikatai ir gyvybei bei apie gresiančias bausmes vairuojantiems apsvaigus. Taip pat aktyviau bus tikrinami vairuotojai, ar jie neapsvaigę nuo alkoholio ar kitų psichiką veikiančių medžiagų.¹⁰⁶ Už vairavimą išgėrus Lietuvoje yra numatomos sankcijos, išdėstytos *LR Administracinių teisės pažeidimų kodekse*, pagal kurią, priklausomai nuo neblaivumo laipsnio, pakartotino vairavimo išgėrus, asmens pareigų (ypač jei asmuo policijos pareigūnas, valstybės tarnautojas ir kiti asmenys, kompromituojantys valstybės institucijų gerą vardą), transporto priemonės dydžio ir kt. skiriamos pinigines baudos, teisės vairuoti atėmimas, administracinis areštas (iki 30 parų), transporto priemonės konfiskavimas.¹⁰⁷

2010 m. Jungtinių Tautų Europos ekonominės komisijos Vidaus transporto komiteto Kelių eismo saugumo darbo grupė (WP.1) paskelbė konsoliduotą rezoliuciją dėl kelių eismo saugumo užtikrinimo. Rezoliucijoje rekomenduojama Vyriausybei įvertinti galimybes ir numatyti naujas veiksmų priemones siekiant sumažinti neblaivių vairuotojų padaromą žalą. Vyriausybei siūloma apsvarstyti galimybę teisės aktais apriboti arba nustatyti draudimą parduoti alkoholinius gėrimus šalia automagistralių ir greitkelių esančiose viešojo maitinimo įstaigose, automobilių techninės priežiūros ir aptarnavimo įmonėse, taip pat įteisinti automobiliams skirtų alkoholio matuoklių (alcolock) naudojimą kelių transporto priemonėse.¹⁰⁸ 2008 m. *sugriežtinta atsakomybė už vairavimą išgėrus*. Ne tik padidintos pinigines baudos, bet ir pradėtos konfiskuoti transporto priemonės ir net taikomas administracinis areštas. Nuo 0,4 iki 0,2 promilė buvo sumažinta leistina alkoholio koncentracija kraujyje pradedantiesiems vairuotojams.¹⁰⁹ Jeigu nėra 2 metų vairavimo patirties – leistinas alkoholio kiekis kraujyje negali viršyti 0,2 promilės (vairuojant bet kokią transporto priemonę). Vairuojant keleivinį arba sunkųjį transportą leistinas alkoholio kiekis kraujyje negali būti didesnis nei 0,2 promilės. Vairuojant lengvąjį automobilį arba motociklą (ir turint ne trumpesnę kaip 2 metų vairavimo patirtį) leistinas alkoholio kiekis kraujyje gali būti ne didesnis nei 0,4 promilės. Jeigu automobilį vairuoja girtas asmuo, o kitas automobilyje esantis keleivis yra blaivus ir turi vairuotojo pažymėjimą

http://ec.europa.eu/health/archive/ph_determinants/life_style/alcohol/documents/alcohol_europe_en.pdf [žiūrėta: 2012-01-24]

¹⁰⁶ **Alkoholio ir tabako kontrolės 2012-2014 m. programa (tarpinstitucinis veiklos planas).** Patvirtinta LR Vyriausybės, 2011. Rasta: <http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/06/27/63100> [žiūrėta: 2012-01-15]

¹⁰⁷ **LR Administracinių teisės pažeidimų kodeksas.** Žin., 1985 m., Nr. 1-1, ADM. Aktuali red.: 2012-01-01. str. 126-130. Rasta: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416992 [žiūrėta: 2012-02-13]

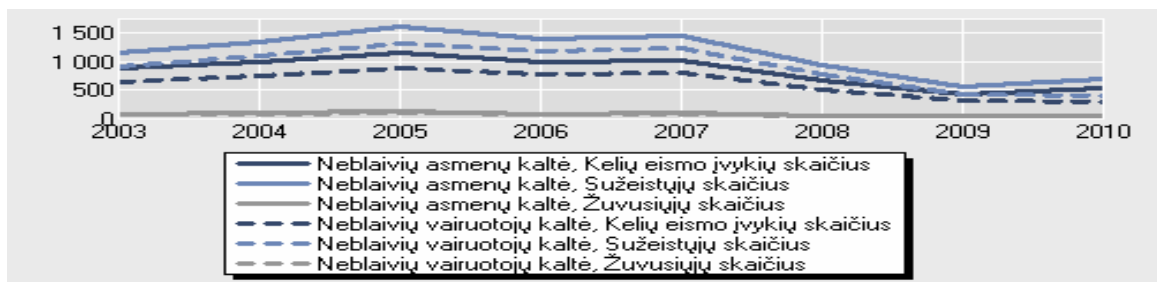
¹⁰⁸ **Alkoholio ir tabako kontrolės 2012-2014 m. programa (tarpinstitucinis veiklos planas).** Patvirtinta LR Vyriausybės, 2011. Rasta: <http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/06/27/63100> [žiūrėta: 2012-01-15]

¹⁰⁹ **Alkoholio ir tabako kontrolės 2012-2014 m. programa (tarpinstitucinis veiklos planas).** Patvirtinta LR Vyriausybės, 2011. Rasta: <http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/06/27/63100> [žiūrėta: 2012-01-15]

arba automobilio salone yra gabenami atidaryti alkoholiniai gėrimai, tokiu atveju įvardyti asmenys taip pat yra baudžiami pagal Lietuvos Respublikos įstatymus. Asmenys, vairuojantys transporto priemones, gali būti tikrinami (atsitiktinai ir ne tik) dėl neblaivumo (girtumo) ir alkoholio kiekio kraujyje arba išskvepiamame ore. Darbdaviai privalo užtikrinti, kad prieš reisą būtų tikrinama, ar jų darbuotojai, vairuojantys įmonių, įstaigų, organizacijų transporto priemones, yra blaivūs ir pan.¹¹⁰ LR administracinių teisių pažeidimo kodekse numatyta administracinė atsakomybė už kelių eismo pažeidimus, esant draudžiamam alkoholio kiekiui kraujyje. Baudos svyruoja nuo 300 iki 3 000 Lt, atimamos vairavimo teisės.¹¹¹

Sugriežtinus atsakomybę už vairavimą neblaiviems (nuo 2008 m.), Lietuvoje mažėjo ir kelių eismo įvykių bei žuvusių ir sužeistų asmenų skaičius: 2001 m. įvyko 5 972 kelių eismo įvykiai, kuriuose žuvo 706 asmenys; 2008 m. – 4 796 eismo įvykiai, kuriuose žuvo 499 asmenys, 2009 m. toliau mažėjo – 3 805 eismo įvykiai – 370 žuvusiųjų, 2010 m. dar mažiau – 3 530 eismo įvykių – 299 žuvusiųjų. Analizuojant kelių eismo įvykius dėl neblaivių asmenų kaltės, stebimos teigiamos tendencijos. Dėl neblaivių vairuotojų 2008 m., palyginti su 2007 m., kelių eismo įvykių sumažėjo iki 317, žuvusių asmenų – 30, sužeistų asmenų – 480; 2009 ir 2010 m. toliau mažėjo kelių eismo įvykių dėl neblaivių asmenų (tiek vairuotojų, tiek pėsčiųjų) (žr. 7 pav.):¹¹²

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. URL: http://db1.stat.gov.lt/statbank/Graphics/MakeGraph.asp?gr_type=0&gr_width=500&gr_height=200&gr_fontsize=11&menu=y&PLanguage=0&pxfile=6466.px&wonload=950&honload=200&rotate=&gr_header=false [žiūrėta: 2012-02-17]

7 pav. Kelių eismo įvykiai dėl neblaivių asmenų kaltės

Sveikatos priežiūra: konsultacijos bei pagalba. Nustatyta, kad trumpos šeimos gydytojų ir kitų medikų konsultacijos dėl alkoholio vartojimo valstybei kainuoja pigiai ir teikia teigiamą

¹¹⁰ LR Alkoholio kontrolės įstatymas. 1995-04-18, Nr. I-857, Vilnius. Įstatymas paskelbtas: Žin., 1995, Nr. 44-1073. Aktuali redakcija nuo 2011-12-31. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416286

¹¹¹ Lietuvos Respublikos administracinių teisių pažeidimo kodeksas. Nr. ADM. Kodeksas skelbtas: Žin., 1985, Nr. 1-1. Aktuali red. nuo 2012-01-01. Rasta: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416992 [žiūrėta: 2012-01-24];

Nuobaudos už vairavimą išgėrus. <http://auto.plius.lt/ket/informacija/nuobaudos> [2012-01-24]

¹¹² Alkoholio vartojimas ir padariniai. Statistikos departamento duomenys: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M7030325&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6466&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14> [žiūrėta: 2012-01-24]

poveikį.¹¹³ Sergantys alkoholizmu asmenys Lietuvoje gali gauti paslaugas psichikos sveikatos priežiūros centruose, priklausomybių ligų centruose, psichiatrijos ligoninėse ar prie ligoninių esančiuose skyriuose, reabilitacijos bendruomenėse, taip pat savitarpio pagalbos grupėse – anoniminių alkoholikų klubuose. Narkologinė priežiūra Lietuvoje, remiantis ekspertų nuomone, yra gera, tačiau trūksta kitų sričių, ypač šeimos gydytojų, susiduriančių su alkoholio daroma žala asmens sveikatai, indėlio. Asmuo, sergantis alkoholizmu, gali gauti daugybę paslaugų, tačiau susiduriama su motyvacijos gydytis stoka.¹¹⁴ *Alkoholio kontrolės įstatyme* numatyta, kad asmenys, apsinuodiję alkoholiu, gali būti įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka detoksikuojami asmens sveikatos priežiūros įstaigose. Šiuos asmenis policija gali priverstinai pristatyti į asmens sveikatos priežiūros įstaigas tik tuo atveju, kai jie savo veiksmais (ar neveikimu) gali padaryti esminės žalos savo ar aplinkinių sveikatai, gyvybei. Be to, šiame įstatyme numatyta, kad gali būti apribotas asmenų, kuriems pasireiškia priklausomybės nuo alkoholio sindromas, veiksnumas. Praktikoje kyla problemų, kai žalingai vartojantis alkoholi žmogus daro žalą sau ir aplinkiniams, bet gydytis atsisako. Pasaulinės sveikatos organizacijos rekomendacijomis, į ankstyvąją alkoholio daromos žalos sveikatai intervenciją veiksminga įtraukti visų sričių gydytojus, ypač šeimos gydytojus, nepaliekant viso motyvacinio darbo narkologams. Be to, priverstinio gydymo reglamentavimas Lietuvoje turėtų būti peržiūrėtas, kad užtikrintų nemotyvuoto asmens gydymą ir apsaugotų nuo jo smurto artimuosius bei visuomenę.

Vienas iš pavyzdžių, kalbant apie pagalbą bei motyvaciją priklausomybę nuo alkoholio turintiems asmenims, yra *Alytaus rajono savivaldybės tarybos nutarimas* (2012 m.) iš biudžeto skirti 17 tūkst. litų gyventojams, kurie panorės gydytis nuo alkoholizmo. Alytaus rajone 80 nepilnamečius vaikus auginančių šeimų pateko į rizikos grupę dėl to, kad abu tėvai ar vienas girtauja. Panorusiems atsikratyti šios priklausomybės talkins savivaldybė.¹¹⁵

Prevenicinio švietimo programos. Nepakankamai lėšų skiriama masinės informacijos priemonėmis vykdomoms kampanijoms ir programoms, kurios yra ypač svarbios didinant bendruomenės supratimą apie alkoholio vartojimo sukeltas problemas ir rengiant dirvą tikslinėms intervencijoms¹¹⁶. Nors mokyklose vykdomos ugdymo programos gali pasiekti plačią auditoriją, šių

¹¹³ **Anderson P. and Baumberg B.** Alcohol in Europe. A public Health perspective. A report for the European Commission. London: Institute of Alcohol Studies, 2006. p. 295–298. Rasta: http://ec.europa.eu/health/archive/ph_determinants/life_style/alcohol/documents/alcohol_europe_en.pdf [žiūrėta: 2012-01-24]

¹¹⁴ **Tamutienė I.** Įrodymais grįstos alkoholio vartojimo reguliavimo politikos priemonės ir jų taikomumas Lietuvoje. // Viešoji politika ir administravimas, 2010, Nr. 33, p. 110. – ISSN 1648-2603. Rasta: <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/vpa33/103-114.pdf> [žiūrėta: 2012-01-25]

¹¹⁵ Alytaus rajono savivaldybės taryba nusprendė iš biudžeto skirti 17 tūkst. litų gyventojams, kurie panorės gydytis nuo alkoholizmo. „Lietuvos rytas“, 2012-01-04. Rasta: <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/alytaus-rajono-valdzia-apmokes-gyventoju-gydymasi-nuo-alkoholizmo-56-188265#axzz1iUjE86ic> [žiūrėta: 2012-01-04]

¹¹⁶ Plačiau: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_content_en.pdf.

programų įtaka populiacijai nepakankama.¹¹⁷ Alkoholinių gėrimų vartojimas visuomenėje pripažįstamas kaip socialinė norma ir kultūros dalis. Blaivybės idėjų puoselėjimas nėra populiarus visuomenėje. Pakito alkoholio vartojimo įpročiai – išaugo geriančių kasdien asmenų skaičius, moterys pradėjo dažniau vartoti alkoholinius gėrimus. Jauni vyrai ir moterys vieno epizodo metu išgeria vis daugiau. Siekis mažinti alkoholio vartojimą nėra visų ūkio sektorių vieningos politikos prioritetas.¹¹⁸

LR alkoholio kontrolės įstatyme numatyta, kad visuomenė turi būti informuota apie alkoholį, jo daromą žalą sveikatai ir ūkiui. Informacija turi būti pateikiama visų lygių švietimo įstaigų programose, Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos laidose – ne rečiau kaip du kartus per savaitę ir ne mažiau kaip po 5 min. nuo 18 val. iki 22 val. 30 min. turi būti transliuojamos laidos, propaguojančios blaivų gyvenimo būdą, ir informuojančios apie alkoholio vartojimo daromą žalą. Minėtame įstatyme numatyta valstybinės alkoholio kontrolės programos įgyvendinimas taip pat tai, kad kiekviena savivaldybė privalo parengti, tvirtinti ir įgyvendinti savivaldybės alkoholio kontrolės programą.¹¹⁹ Valstybės mastu numatyta alkoholio vartojimo ir daromos žalos stebėseną¹²⁰. Lietuvoje alkoholio vartojimui ir su juo susijusiai žalai mažinti programų yra mažai, kai kuriose savivaldybėse iš viso jų nėra, o valstybinė alkoholio kontrolės programa buvo pasmerkta nepasiekti tikslų dėl simbolinio finansavimo ir politinio ignoravimo. Prevencinių programų neefektyvumo priežastys gali būti prevencinių švietimo projektų veiklos imitavimo, tikslinių grupių nepasiekiamumo ar blogo organizuotumo, koordinavimo, priežiūros ir kontrolės stoka, neefektyvus pinigų panaudojimas. Tiek Lietuvos ekspertų, tiek užsienio šalių tyrinėtojų nuomone, prevencinės programos nėra pats efektyviausias alkoholio vartojimo ir su tuo susijusios žalos mažinimo būdas, kad jis brangiai kainuoja. Be šios išvados, jie išvelgia gana dideles šios srities administravimo spragas.¹²¹

¹¹⁷ **Alkoholio ir tabako kontrolės 2012-2014 m. programa (tarpinstitucinis veiklos planas)**. Patvirtinta LR Vyriausybės, 2011. Rasta: <http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/06/27/63100> [žiūrėta: 2012-01-15]

¹¹⁸ **Alkoholio ir tabako kontrolės 2012-2014 m. programa (tarpinstitucinis veiklos planas)**. Patvirtinta LR Vyriausybės, 2011. Rasta: <http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/06/27/63100> [žiūrėta: 2012-01-15]

¹¹⁹ **LR Alkoholio kontrolės įstatymas**. 1995-04-18, Nr. I-857, Vilnius. Įstatymas paskelbtas: Žin., 1995, Nr. 44-1073. Aktuali redakcija nuo 2011-12-31. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416286

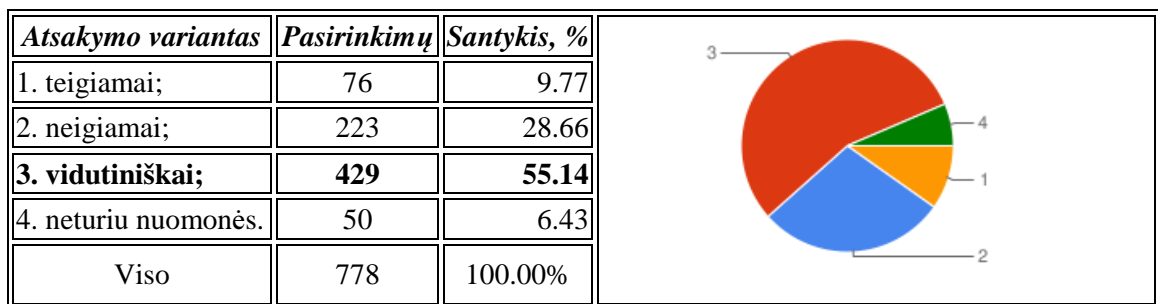
¹²⁰ **Therese C. Reitan**. Democracy in a Battle: Attitudes toward Alcohol Regulation in the Post-Communist Baltic Sea Region. // Journal of Baltic Studies. Summer 2003, Vol.34, No 2, p. 131–158.

¹²¹ **Tamutienė I.** Įrodymais grįstos alkoholio vartojimo reguliavimo politikos priemonės ir jų taikomumas Lietuvoje. // Viešojo politika ir administravimas, 2010, Nr. 33, p. 111. – ISSN 1648-2603. Rasta: <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa33/103-114.pdf> [žiūrėta: 2012-01-25]

3.2. Alkoholio kontrolės politikos Lietuvoje įgyvendinimo vertinimas: viešoji nuomonė ir analizė

Vertinant Lietuvos alkoholio politiką daugiausiai bus remiamasi atlikto **tyrimo-apklauso** „Alkoholio kontrolė Lietuvoje: gyventojų nuomonė“ rezultatais ir šios srities **mokslininkų, ekspertų bei politikų išvalgomis, argumentais, tyrimais.**

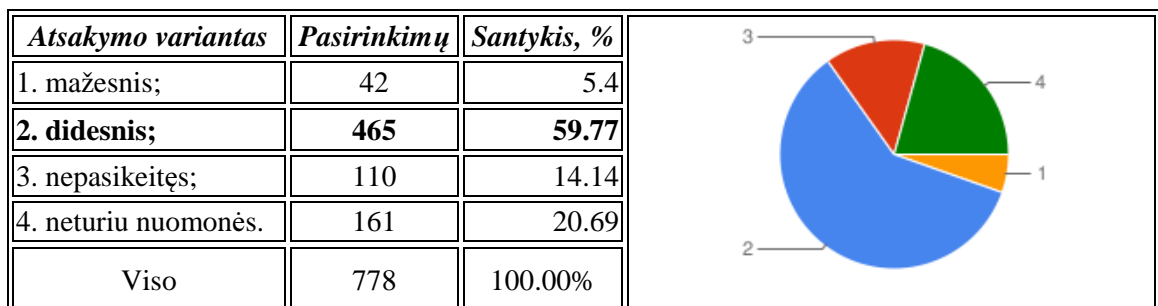
Kadangi kiekviena vykdoma politika turėtų daugiau mažiau atitikti gyventojų lūkesčius bei poreikius (pagal viešojo intereso teoriją), pirmiausia, bandysime apžvelgti ir analizuoti Lietuvos gyventojų nuomonę bei patyrimus, susijusius su alkoholio politika Lietuvoje. Lietuvos gyventojai į bendrą klausimą, kaip jie vertina dabartinę Lietuvos alkoholio politiką, atsakė taip (žr. **8 pav.**):

Šaltinis: Apklausa „Alkoholio kontrolė Lietuvoje: gyventojų nuomonė“, 2012, Egnoraitė V.

8 pav. 22 kl. apklausoje: Kaip apskritai vertinate dabar vykdomą alkoholio kontrolės politiką Lietuvoje?

Taigi Lietuvos alkoholio kontrolės politika, gyventojų nuomone, nėra nei gera, nei bloga, bet **vidutinė** (taip mano 55,14 proc. respondentų). Lietuvos gyventojai mano, kad **šiuo metu Lietuvos alkoholio politika yra griežtesnė** (t. y. valstybinis alkoholio reguliavimas šiandien yra didesnis) nei prieš 7-8 metus, ir taip teigiančių yra 59,77 proc. (žr. **9 pav.**):

Šaltinis: Apklausa „Alkoholio kontrolė Lietuvoje: gyventojų nuomonė“, 2012, Egnoraitė V.

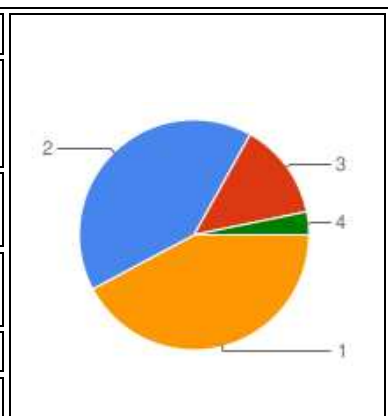
9 pav. 21 kl. apklausoje: Kaip Jums atrodo, ar valstybinis alkoholio reguliavimas (kontroliavimas) Lietuvoje šiandien didesnis ar mažesnis nei prieš 7-8 metus (nuo ES narystės pradžios)?

Respondentai įvairias Lietuvoje vykdomas alkoholio politikos priemones vertino skirtingai. Pavyzdžiui, **daugelis (50,32 proc.) nesutiktų, kad būtų visiškai uždrausta pardavinėti alkoholi masiniuose renginiuose ir mugėse, parodose, sporto varžybų metu Lietuvoje** (taip norint apriboti galimybę kilti konfliktams ar pažeisti viešąją rimtį), nors 40,67 proc. šiam draudimui pritartų, o 9,01 proc. nežino (žr. **3 priedą**: 10 kl. apklausoje). Tačiau **didžioji dalis dalyvavusių apklausoje (53,28 proc.) sutiktų, kad alkoholio kainos Lietuvoje būtų aukštesnės**, jeigu tai sumažintų alkoholio vartojimo daromą žalą valstybei ir visuomenei; nesutiktų 39,25 proc., neturi nuomonės – 7,46 proc. (žr. **3 priedą**: 7 kl. apklausoje). Be to, **daugelis respondentų (60,23 proc.) mano, kad alkoholio kainos Lietuvoje yra vidutinės** (kad alkoholis nei pigus, nei brangus), 19,05 proc. mano, kad alkoholis Lietuvoje brangus, o 16,47 proc. – kad pigus, ir 4,25 proc. negalėjo atsakyti (žr. **3 priedą**: 15 kl. apklausoje).

Dėl amžiaus cenzų įsigyjant alkoholinius gėrimus Lietuvoje, dabartine tvarka patenkinti 22,78 proc. respondentų, **33,72 proc. (didžioji dalis) mano, kad bet kokį alkoholi įsigyti būtų galima nuo 21 m. amžiaus**, 32,05 proc. siūlo: silpną alkoholi – nuo 18 m., stiprų alkoholi – nuo 21 m., 7,21 proc.: silpną alkoholi – nuo 18 m., stiprų alkoholi – nuo 25 m., 3,6 proc. atsakiusių pateikė dar kitų pasiūlymų: „išvis uždrausti“, „nuo 25 m.“, „silpną alkoholi – nuo 21, stiprų – nuo 24 m.“, „beprasmiška nustatyti amžių“, „nuo 14-15 m.“, „nuo 16 m.“, „nuo 19 m.“, „20 silpnas, 25 stiprų“, „silpną – nuo 16, stiprų – 21“, „nuo 22-23 m.“, „nuo 30 m.“, „silpnieji – 16; stiprieji – 18“, „silpną – 17 m., stiprų – 20 m.“, o 0,64 proc. neturėjo nuomonės šiuo klausimu (žr. **3 priedą**: 8 kl. apklausoje).

Daug diskusijų dabartinėje Lietuvoje sukėlęs alkoholio reklamos draudimo klausimas ir šioje apklausoje nebuvo atsakytas vieningai: **42,21 proc. atsakiusių pritartų tik daliniam alkoholio reklamos uždraudimui, o 40,93 proc. pritartų visiškam reklamos uždraudimui** (žr. **10 pav.**):

<i>Atsakymo variantas</i>	<i>Pasirinkimų</i>	<i>Santykis, %</i>
1. pritartiu, bet tik daliniam reklamos uždraudimui/ribojimui	328	42.21
2. pritartiu visiškam reklamos uždraudimui;	318	40.93
3. nepitartiu bet kokiam draudimui ar ribojimui;	106	13.64
4. neturiu nuomonės.	25	3.22
Viso	777	100.00%

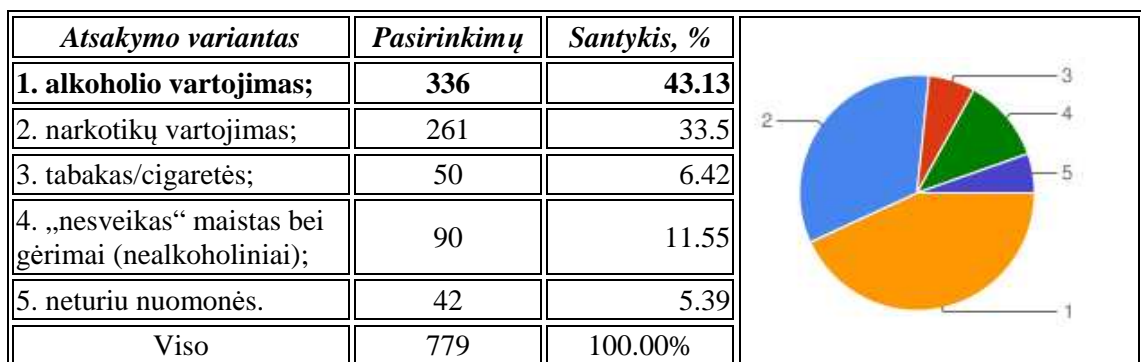

Šaltinis: Apklausa „Alkoholio kontrolė Lietuvoje: gyventojų nuomonė“, 2012, Egnoraitė V.

10 pav. **11 kl. apklausoje: Alkoholio reklamos draudimas/ribojimas visuomenės informavimo priemonėse bei išorinėje reklamoje Lietuvoje. Pritariate ar ne?**

Lietuvos gyventojai (56,24 proc.) pritaria dabartiniam leidimui alkoholiu visose mažmeninės prekybos įmonėse prekiauti nuo 8 val. ryto iki 22 val. vakaro; 38,10 proc. nepitaria, o 5,66 proc. neturi nuomonės (žr. **3 priedą**: 14 kl. apklausoje). Dėl alkoholinių gėrimų taros dydžio ribojimo (pavyzdžiui, visiškai atsisakant didesnės nei 1 litro taros) pritartų 39 proc., o nepritartų 36,16 proc., ir nežino, ar pritartų – 24,84 proc. respondentų (žr. **3 priedą**: 13 kl. apklausoje). Respondentai panašiai atsakė ir į klausimą, **ar reikėtų dar labiau apriboti/drausti esamą naktinę alkoholio prekybą Lietuvoje: 35,60 proc. – taip (reikia imtis griežtesnių priemonių), 35,35 proc. – nieko nekeisti (mane tenkina esami apribojimai), o 23,39 proc. – ne (mažinti apribojimus, liberalizuoti), ir 5,66 proc. neturi nuomonės (žr. 3 priedą: 18 kl. apklausoje). Dėl „stipraus“ (daugiau nei 6 proc. alk. tūrio) alaus prekybos Lietuvoje uždraudimo pritartų 48,84 proc., bet nepritartų 42,42 proc., o 8,74 proc. respondentų neturi nuomonės (žr. 3 priedą: 19 kl. apklausoje). Kad vertėtų/reikėtų visiškai uždrausti prekybą alkoholiu Lietuvos degalinėse nepritartų 48,2 proc., bet pritartų 46,27 proc. respondentų, ir neturi nuomonės šiuo klausimu – 5,53 proc. (žr. 3 priedą: 20 kl. apklausoje). Alkoholinių gėrimų prekybos apribojimo kiekvienų metų rugsėjo 1 d. pasiteisinimo/veiksmingumo nepastebi ar mano, kad nesumažėjo neblaivių asmenų šią dieną 74 proc. atsakiusiųjų, 15,44 proc. mano, kad šis apribojimas pasiteisino, o 10,55 proc. negalėjo atsakyti į šį klausimą (žr. 3 priedą: 16 kl. apklausoje).**

Nors matomas nevienodas požiūris į skirtingas alkoholio politikos priemones Lietuvoje, tačiau daugelis (43,13 proc.) įvardina alkoholio vartojimą, kaip vieną iš reiškinų, darančių didžiausią žalą Lietuvos valstybei bei visuomenei (žr. 11 pav.):

Šaltinis: Apklausa „Alkoholio kontrolė Lietuvoje: gyventojų nuomonė“, 2012, Egnoraitė V.

11 pav. 24 kl. apklausoje: **Kaip manote, kuris reiškinys iš išvardintų daro didžiausią žalą Lietuvos valstybei ir visuomenei?**

Ir daugelis respondentų (57,4 proc.) pritartų, kad būtų vykdoma griežtesnė alkoholio politika Lietuvoje (žr. 12 pav.):

<i>Atsakymo variantas</i>	<i>Pasirinkimų</i>	<i>Santykis, %</i>
1. taip, pritarčiau;	446	57.4
2. ne, nepritarčiau;	65	8.37
3. pritarčiau tik kai kuriems pažeidimams;	242	31.15
4. nepritarčiau tik kai kuriems pažeidimams;	15	1.93
5. neturiu nuomonės.	9	1.16
Viso	777	100.00%

Šaltinis: Apklausa „Alkoholio kontrolė Lietuvoje: gyventojų nuomonė“, 2012, Egnoraitė V.

12 pav. 6 kl. apklausoje: Ar pritartumėte imtis griežtesnių sankcijų (pavyzdžiui, didinti baudas) už alkoholio vartojimo ar pardavimo taisyklių pažeidimus?

Lietuvos gyventojai mano, kad **netinkamas auklėjimas šeimoje ar mokykloje labiausiai skatina alkoholio vartojimą Lietuvoje** (taip manančių – 36,55 proc.). 23,29 proc. atsakiusiųjų nurodė, kad „alkoholis lengvai prieinamas“, 8,75 proc. mano, kad informacijos trūkumas (arba neefektyvi informacija) apie alkoholio daromą žalą, o 8,62 proc., kad patraukli alkoholio reklama visuomenės informavimo priemonėse, 2,57 proc., kad pigus alkoholis yra vienas iš veiksnių, skatinantis vartoti alkoholį Lietuvoje. 14,67 proc. respondentų nurodė kitus veiksnius: „blogas gyvenimas“, „linksmybės, pramogos“, „tradicijos“, „tik taip žmonės atsipalaiduoja“, „draugų įtaka, skonis ir t.t.“, „alkoholis pakelia nuotaiką, padeda atsipalaiduoti, todėl žmonės ir vartoja“, „studentavimas“, „žmonių nusivylimas, situacijų beviltiškumas, neturėjimas, ką veikt“, „pramogų nebuvimas, viskas smagiau pavartojus alkoholio“, „melas apie alkoholio naudą, tikslių žinių nesuteikimas apie alkoholio daromą žalą“, „visi veiksniai“, „skanu“, „žemas pragyvenimo lygis“, „manau, kad visi išvardyti veiksniai + šalies kultūra, įpročiai“, „pakankamai nebrangus svaiginimosi būdas, lyginant su kitais“, „suvokimo ir patirties apie kitokius linksminimosi būdus stoka“, „visuomenės išsiauklėjimas, nuostatos, istoriniai įvykiai“, „tautos mentalitetas“, „alternatyvių pramogų trūkumas, arba esamų brangumas (pvz. eičiau į teatrą, bet jo bilietai 30 lt, alaus atsigeriti su draugais gausis pigiau, ir pan.)“, „socialinių problemų visuma: nedarbas, nepriteklus“, „teigiama visuomenės nuostata dėl alkoholio vartojimo apskritai“, „dideli stresai ir neužtikrintumas dėl savo ateities“, „neviltis ir genai“, „lietuvių tradicijos ir gyvenimo būdas“ ir pan.; 5,53 proc. nežino, kas labiausiai skatina vartoti alkoholį. (žr. **3 priedą**: 9 kl. apklausoje).

Lietuvos (ir ne tik) mokslininkų ekspertų bei politikų, susijusių su alkoholio kontrole, požiūris bei vertinimas. Pagrindinis jų teiginys – Lietuvoje „alkoholio kontrolė vykdoma nepakankamai“¹²².

¹²² **Matulas A., Veryga A.** Alkoholio suvartojimo ir pasekmių mažinimo Lietuvoje programa. 2008, p. 5-6. Rasta: http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.1.%20Alkoholio%20kontrol%C4%97%20ir%20prevencija/424alkprograma.pdf [žiūrėta: 2012-02-12]

Nacionalinė sveikatos taryba, kuri viename alkoholio kontrolės programos vertinimui skirtame posėdyje ir metiniame pranešime Seimui konstatavo, kad Valstybės alkoholio kontrolės programoje bei Alkoholio kontrolės įstatyme numatytas pagrindinis tikslas – mažinti alkoholio vartojimą ir su tuo susijusią žalą – nėra įgyvendintas. Pabrėžta, kad šalyje vykdoma alkoholio politika iš esmės prieštarauja alkoholio kontrolės teisės aktų nuostatose numatytiems uždaviniams, t. y. vykdoma politika ne mažina, bet didina alkoholio vartojimą, sunkina su tuo susijusias pasekmes. Akcentuota, kad, svarstant Alkoholio kontrolės įstatymo pataisas, pagrindiniu komitetu Seime dažniausiai skiriamas ne Sveikatos reikalų, o Ekonomikos komitetas. Tai, kad alkoholio kontrolė vykdoma nepakankamai, savo tyrime konstatavo ir Seimo kontrolierius R. Valentukevičius, kuris savo išvadose teigia, nors alkoholio kontrolės įstatymas koreguojamas labai dažnai, tačiau ne į gerąją pusę: alkoholio reklama ir pardavimas tampa vis liberalesni, alkoholio vartojama vis daugiau, o neigiamos viso to pasekmės visuomenei – vis skaudesnės. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė informacijos apie nepilnamečių rūkymą, alkoholio, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą apibendrinime 2007 m. pastebi vis didėjantį alkoholio vartojimą tarp nepilnamečių (pavyzdžiui, 2005 metais buvo nustatyti 645 nusikalstamų veikų, kurias padarė neblaivūs nepilnamečiai, atvejai, o 2006 metais nustatyti jau 747 tokie atvejai). Minėta specialistė pažymi, kad yra nepakankamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas, sprendžiant nepilnamečių priklausomybės alkoholiui klausimus, trūksta specialistų, galinčių suteikti kvalifikuotą pagalbą.¹²³ Pagal Pasaulio sveikatos organizacijos rekomendacijas Lietuvos mokslininkų parengtoje Valstybės alkoholio kontrolės programoje, priimtoje 1999 metais, buvo numatyti tikslai, kurie turėjo sustabdyti alkoholio vartojimo augimą. Ekspertai teigia, kad tikslai nebuvo įgyvendinti, kad buvo vykdoma veikla, kuri prieštaravo programoje numatytiems tikslams (plačiau žr. **8 priedą**).

Pasak I. Tamutienės, **pastebimi pozityvūs pokyčiai pradedant naudoti įrodymais grįstas efektyvias priemones** (žr. **9 priedą**) Lietuvoje. Iš jų efektyviausiai adaptuotos vairavimo išgėrus taisyklės. Nors yra numatyta 18 metų amžiaus riba, nuo kurios galima būtų vartoti ir įsigyti alkoholi, tačiau dėl minimalių baudų prekybininkams, problemiško suaugusiųjų alkoholio žalos jaunimui suvokimo ši priemonė nėra pakankamai efektyvi, nes nepilnamečiai Lietuvoje įsigyja alkoholio lengvai. Tai, kad pastaraisiais metais akcizai alkoholiui buvo padidinti galima įvertinti pozityviai, tačiau mažų kainų problema išlieka. Alkoholio kaina kaip priemonė alkoholio vartojimui ir su juos susijusiai žalai mažinti dar nėra pakankamai išnaudojama. Kaip rodo Lietuvos ir užsienio mokslininkų studijos, alkoholio vartojimo sukeliama žala visuomenės sveikatai yra didesnė nei iš mažų mokesčių ir didelių alkoholio pardavimų gaunama nauda šalies ūkiui. Alkoholio fizinio prieinamumo vietos ir laiko atžvilgiu reguliavimas nėra optimalus. Nors alkoholio pardavimas nakties metu apribotas, tačiau

¹²³ **Matulas A., Veryga A.** Alkoholio suvartojimo ir pasekmių mažinimo Lietuvoje programa. 2008, p. 5-6. Rasta: http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.1.%20Alkoholio%20kontrol%C4%97%20ir%20prevencija/424alkprograma.pdf [žiūrėta: 2012-02-12]

vieta, kur galima jo įsigyti, yra labai daug. Ekspertų nuomone, reikėtų pagalvoti apie tai, kad alkoholiniai gėrimai būtų įsigijami tik specializuotose parduotuvėse. Pozityviai galima vertinti alkoholio reklamos ribojimą, tačiau internetinės erdvės reklamos reguliavimas išlieka aktualus. Alkoholizmo gydymo paslaugos teikiamos ir prieinamos, tačiau ne visų sričių gydytojai, ypač šeimos gydytojai, įtraukiami sprendžiant šią problemą. Švietimo programų, kaip alkoholio vartojimo reguliavimo priemonės, efektyvumo Lietuvoje vertinimas išlieka prieštaringas.¹²⁴

Taigi galime apibendrinti, kad Lietuvos gyventojų ir alkoholio kontrolės srities ekspertai šalies alkoholio politiką vertina panašiai: nei vien teigiamai, nei vien neigiamai, o vidutiniškai. Skirtingas alkoholio kontrolės priemonės, vykdomas Lietuvoje tiek gyventojai, tiek ekspertai vertina nevienodai (vieniems draudimams/apribojimams pritaria, kitiems – ne, vienas priemonės vertina kaip efektyvias/veiksmingas, norint mažinti alkoholio vartojimą ir neigiamas jo pasekmes, kitas – ne).

---

¹²⁴ **Tamutienė I.** Įrodymais grįstos alkoholio vartojimo reguliavimo politikos priemonės ir jų taikomumas Lietuvoje. // Viešoji politika ir administravimas, 2010, Nr. 33, p. 111-112. – ISSN 1648-2603. Rasta: <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/vpa33/103-114.pdf> [žiūrėta: 2012-02-17]

4. LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ Palyginimas Alkoholio Kontrolės Politikos Kontekste

Formuojant savo šalies politiką Lietuva neretai žvalgosi į kaimynines (dažniausiai „senesnes“, daugiau patirties turinčias) valstybes. Tai ypač svarbu pasidarė įstojus į Europos Sąjungą 2004 m., nes daugelį dalykų turime derinti visos Europos mastu. Kad geriau suprastume, ką galėtume pakeisti/patobulinti Lietuvos alkoholio kontrolės politikoje, svarbu palyginti bei bandyti pritaikyti užsienio valstybių „gerą patirtį“, kuri padeda mažinti alkoholio vartojimą bei su tuo susijusią žalą. Šiame skyriuje, pirmiausia, apžvelgsime pasirinktas užsienio valstybes nuo mažiausiai griežtos iki griežčiausios alkoholio kontrolės politikos, įvardinsime, kas joms būdinga. Po to, pritaikysime užsienio valstybių gerą patirtį (teoriniu aspektu) Lietuvoje ir bandysime analizuoti, kokios priemonės būtų efektyvios bei veiksmingos šioje šalyje.

4.1. Užsienio valstybės: nuo mažiausiai griežtos iki griežčiausios alkoholio kontrolės politikos

Graikija – mažiausiai griežta alkoholio politikoje valstybė Europoje. Norvegija – griežčiausia valstybė. P. Anderson ir B. Baumberg, apibendrinę skirtingas alkoholio vartojimo reguliavimo politikas, pastebėjo, kad Europos valstybėse jų griežtumas 20 lygių skalėje svyruoja nuo 5,5 (Graikijoje) iki 17,7 (Norvegijoje), esant bendram vidurkiui 10,8. Mažiausiai griežta politika yra Pietų Europoje ir kai kuriose Centrinės ir Rytų Europos šalyse, o griežčiausia – Šiaurės šalyse¹²⁵. Visų Europos Sąjungos šalių alkoholio reguliacinėje politikoje aptinkama specifinių alkoholio vartojimo priemonių tam tikrose situacijose: vairavimas išgėrus, alkoholio įsigijimo ir vartojimo amžiaus cenzos nustatymas ir kt.¹²⁶ Kokius alkoholinius gėrimus daugiausiai vartoja įvairios Europos šalys galima matyti šio darbo **10 priede**.

Norvegija. Nuo 1975 metų Norvegijoje įsigaliojo visiškas alkoholio reklamos draudimas. Rezultatas – norvegų vaikai yra vieni mažiausiai alkoholį vartojantys vaikai visoje Europoje. Apskritai, norvegai yra vieni mažiausiai alkoholį vartojantys žmonės, lyginant su visa Europa (ne tik

¹²⁵ **Anderson P. and Baumberg B.** Alcohol in Europe. A public Health perspective. A report for the European Commission. London: Institute of Alcohol Studies, 2006. p. 373. Rasta: http://ec.europa.eu/health/archive/ph_determinants/life_style/alcohol/documents/alcohol_europe_en.pdf [žiūrėta: 2012-01-25]

¹²⁶ **Trygve U.** Impact of Europeanization on Nordic alcohol control policies: a discussion of processes and national differences. // Journal of European Social Policy. March 2000, Vol. 10, p. 58–67. <http://www.sv.uio.no/isv/forskning/doktorgrad-karriere/forskerutdanning/disputas/fulltxt/ugland.pdf>

dėl alkoholio reklamos draudimo). Alkoholinių gėrimų pardavimo įstatymo (Alkoholio įstatymo)¹²⁷ 9-2 straipsnyje reglamentuojama alkoholio reklama. Draudžiama taip pat ir reklama kitų produktų, turinčių tą patį prekės ženklą (angl. *brand*), kaip ir alkoholiniai gėrimai, kuriuose etilo alkoholis sudaro daugiau kaip 2,5 proc. tūrio. Be to, tokie produktai negali būti įtraukiami į kitų prekių ar paslaugų reklamą. Ministerijai suteikta teisė nustatyti tam tikras išimtis (išplečiančias ar susiaurinančias draudimą). Šio įstatymo 10-1 straipsnyje nustatyta, kad bet kuris asmuo, kuris tyčia ar netyčia pažeidžia įstatymo normas, gali būti nubaustas bauda arba įkalinimu iki 6 mėnesių. Rimtų pažeidimų atveju įkalinimas gali būti pailgintas iki 2 metų, tam tikrais atvejais – net iki 6 metų. Šio įstatymo 8-8 straipsnyje nustatyti neteisėto pirkimo atvejai: draudžiama pirkti alkoholinius gėrimus, stipresnius nei 22%, asmenims, kuriems nėra 20 metų, ir bet kokius alkoholinius gėrimus – asmenims, kurie jaunesni nei 18 metų. Pagal 8-9 straipsnį, „Draudimas tiekti ir gerti alkoholinius gėrimus“ draudžiama pardavinėti ar pateikti alkoholį (išskyrus specialiai licencijuotus atvejus) tose vietose, kur patiekiamas maistas ir gėrimai, atvirose visuomenei vietose, susirinkimų salėse ir kitose bendruomenėms skirtose vietose, vietose, kur vyksta vieši renginiai, parodos, vakarai, taip pat gatvėse, turguje, kelyje, parkuose ar kitose viešose vietose, bet kokiam vidaus transporte, įskaitant traukinius, laivus, lėktuvus. Pagal 8-12 straipsnį draudžiama parduoti alkoholinius gėrimus vartotojams su nuolaida.

Islandija. Islandijoje alkoholio reklama yra draudžiama. Nepilnamečiams turėti arba vartoti alkoholį šioje šalyje nėra draudžiama, bet aprūpinti juos alkoholiu (nupirkti, girdyti, skatinti vartoti) negalima (traktuojama kaip teisės pažeidimas). Tačiau Alkoholio įstatymas leidžia konfiskuoti turimą alkoholį iš nepilnamečio. Alkoholį Islandijoje gali įsigyti asmenys, turintys 20 m.¹²⁸ Islandiją galima lyginti su Norvegija – abiejų alkoholio politikos panašios, abi turi alkoholio monopolijas ir pan. Islandijoje alkoholiu priekiaujama darbo dienomis iki 18 val. vakaro (kai kur iki 20 val.), šeštadieniais iki 16-18 val., o sekmadienį alkoholio parduotuvės nedirba.

Švedija. XIX a. viduryje buvo įkurta Švedijos mažmeninės alkoholio prekybos monopolinė sistema, kuri išliko iki šių dienų. Ši sistema yra vadinama Systembolaget. Pagal Švedijos Alkoholio įstatymą (1994:1738) Švedijoje alkoholį parduoda valstybės monopolistė Systembolaget AB22, kuriai draudžiama parduoti ar kaip kitaip suteikti alkoholį asmenims iki 20 metų amžiaus (kavinėms ir restoranams iki 18 metų). Švedijoje nėra specialios teisės normos draudžiančios nepilnamečiams vartoti alkoholį. Tačiau Švedijoje 1-a alkoholio parduotuvė tenka 30 tūkstančių žmonių. Privatūs asmenys iki 20 metų negali įvežti alkoholio į Švediją, o vyresni – tik asmeninam naudojimui. Alkoholio vartotojams draudžiama prašyti kitų asmenų įvežti alkoholio į Švediją, tik per Švedijos monopolinę Systembolaget AB. Dėl šios monopolijos Švedija buvo kaltinama ES teisės

¹²⁷ **Act on the Sale of Alcoholic Beverages** (Alcohol Act). Norway. Rasta: <http://www.ub.uio.no/ujur/ulovdata/lov-19890602-027-eng.pdf> [žiūrėta: 2012-01-26]

¹²⁸ **Hanson David J.** Minimum Legal Drinking Ages around the World. State University of New York. Rasta: <http://www2.potsdam.edu/hansondj/LegalDrinkingAge.html> [žiūrėta: 2012-02-01]

pažeidimais, tačiau apgynė šį monopolį teisme. Derybų dėl narystės ES metu alkoholio prekybos ir su tuo susiję įstatymai buvo vienas svarbiausių derybų objektų. Už alkoholio pardavimą maitinimo įstaigose nepilnamečiams Švedijoje baudžiama baudomis ir licencijos atėmimu. Nors Švedijoje alkoholio teikėjai dar netapo pagrindiniu kompensacijų šaltiniu, tačiau alkoholio teikimas nepilnamečiams ir tais atvejais, kai šie intoksikuoti, laikomas kriminaliniu nusikaltimu ir baudžiamas įkalinimu iki 2 metų. Kitos sankcijos – įspėjimas ir licencijos atšaukimas.¹²⁹

Pagal Alkoholio įstatymo 4 skyriaus 8 straipsnį alkoholinių gėrimų reklamai būtina ypatinga priežiūra. Reklama ar kitos rinkodaros priemonės, kurios yra krentančios į akis ar net įkyrios, arba net yra skatinamas alkoholio vartojimas yra negalimos. Draudžiama reklama per TV ir radiją. Rinkodara negali būti nukreipta į vaikus ar jaunimą iki 25 metų amžiaus.¹³⁰ Švedijos transliavimo komisija nagrinėja kiekvieną atvejį, atsižvelgdama į tai, kokią gamintojo produkcijos dalį sudaro alkoholiniai gėrimai. Pagal Rinkodaros įstatymo 22 strp. yra mokama speciali bauda, jei verslininkas ar asmenys, veikiantys jo vardu, pažeidžia alkoholio įstatymo 4 skyriaus tam tikras nuostatas. Nors Švedijoje alkoholio teikėjai dar netapo pagrindiniu kompensacijų šaltiniu, tačiau alkoholio teikimas nepilnamečiams ir tais atvejais, kai šie intoksikuoti, laikomas kriminaliniu nusikaltimu ir baudžiamas įkalinimu iki 2 metų. Kitos sankcijos – įspėjimas ir licencijos atšaukimas.¹³¹ Švedijos sostinėje Stokholme priklausomai nuo vietos – vienuose parkuose vartoti alkoholį galima, kituose – su apribojimais, trečiuose – iš viso ne.

Danija. Danijos teisinė sistema nedraudžia nepilnamečiams gerti alkoholį. Nėra nustatyto „geriamojo amžiaus“ limitas, tik pirkimo amžiaus, ir suaugęs asmuo gali nupirkti alkoholio nepilnamečiui.¹³² Tačiau, pagal Įstatymą prieš tabako ir alkoholio pardavimą nepilnamečiams iki 16 metų (*Forslag til lov om forbud mod salg af tobak og alkohol til personer under 16 år*), draudžiama parduoti alkoholį, turinti daugiau nei 1,2 proc. alk. tūrio vienete. Norėdamas pirkti alkoholinius gėrimus (daugiau kaip 1,2 proc. ir mažiau nei 16,5 proc.) parduotuvėse asmuo turi būti ne jaunesnis nei 16 m., o stipresnius alk. gėrimus nei 16,5 proc. – 18 m.¹³³ Taip pat draudžiama parduoti alkoholį

¹²⁹ **Alkoholio kontrolė ir teisinės atsakomybės reglamentavimas JAV ir Skandinavijos šalių jaunimo politikoje.** LR Seimo Kanceliarijos Parlamentinių tyrimų departamentas. 2007-09-10, p. 4. Rasta: http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.1.%20Alkoholio%20kontrol%C4%97%20ir%20prevencija/420alkjavskand.pdf [žiūrėta: 2012-01-26]

¹³⁰ Švedijos alkoholio įstatymas. Rasta: http://64.233.183.104/search?q=cache:feuX_AHCXTAJ:www.annons.se/%3Fget%3Dfiles%26action%3Ddownload%26id%3D14-887+swedish+Marketing+of+Alcoholic+Beverages&hl=en&ct=clnk&cd=1 [žiūrėta: 2012-01-25]

¹³¹ **Alkoholio reklamos reguliavimas.** LR Seimo kanceliarijos Parlamentinių tyrimų departamentas. 2008-01-09, p. 7. Rasta: http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.2.%20Alkoholio%20reklama/428alkreklreg.pdf [žiūrėta: 2012-01-26]

¹³² Alcohol culture in Denmark. 2008. Rasta: http://alcoholcultureindenmark.webbyen.dk/vishjemmeside_privat.asp?mode=top_frame&side=&id=1178406 [žiūrėta: 2012-02-03]

¹³³ **Lov om forbud mod salg af tobak til personer under 18 år og salg af alkohol til personer under 16 år.** Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse. Denmark, 2008-08-28. Rasta: http://www.sst.dk/~media/Sundhed%20og%20forebyggelse/Tobak/Kampagner%20og%20projekter/Ny%20lov%20om%20forbud%20mod%20salg%20af%20tobak%20og%20alkohol/indhold_i_loven.ashx [žiūrėta: 2012-02-03];

asmenims iki 18 metų amžiaus baruose, kavinėse ir pan.¹³⁴ Nesilaikant šių įstatymų, taikomos baudos. Alkoholio reklamą Danijoje savo etikos kodeksuose reglamentuoja patys reklamos gamintojai, transliuotojai, leidėjai, alkoholio kompanijos. Pagal šiuos kodeksus, reklama negali būti nukreipta į nepilnamečius, negalima teigti, kad alkoholis padeda sveikatai ar didina protinius bei fizinius gebėjimus. Alkoholis negali būti asocijuojamas su sportu, alkoholio firmos negali remti sporto, alkoholis negali būti reklamuojamas sporto leidiniuose.¹³⁵ Bendras nuostatas apibrėžia Rinkodaros praktikos įstatymo 8 str. Be to, rinkodarą reglamentuoja savanoriškos Alkoholio rinkodaros taisyklės (*Regler om markedsføring af alkoholige drikkevarer*).¹³⁶ Danija – vienintelė Skandinavijos šalis be alkoholio monopolijos. Ir šioje šalyje leidžiama vartoti alkoholį viešose vietose.

Suomija. Suomijoje alkoholio vartojimas viešumoje draudžiamas įstatymais. Suomijoje nėra nustatyto draudimo jaunimui vartoti alkoholinius gėrimus. Pagal Alkoholio įstatymą¹³⁷, alkoholio gėrimus draudžiama parduoti: 1) asmenims iki 20 metų amžiaus, tačiau alkoholis (iki 22 proc. etilo alkoholio) gali būti parduodamas asmenims nuo 18 metų; 2) aiškiai neblaiviems asmenims, 3) jei yra priežastis užkertant kelią nelegaliam vartojimui ar perdavimui kitiems asmenims. Alkoholiniai gėrimai, kuriuose yra 1.2-2.8% etilo alkoholio negali būti parduodami asmenims, jaunesniems nei 18 metų. Be to, įstatyme nustatyta, kad iš asmenų, kurie tiekia alkoholinius gėrimus, gali būti atimta licencija arba licencijuojanti institucija gali apriboti aptarnavimo valandas, aptarnavimo vietą, alkoholinių gėrimų rūšis arba nustatyti priežiūrai būtinas sąlygas, jei: 1) aptarnavimo licencija naudojama vietose, iš esmės, skirtose ar naudojamose vaikų ir jaunimo; 2) aptarnavimo licencija naudojama sporto įvykiams arba renginiams, kurie savo prigimtimi yra šeimos renginiai ar juose gali dalyvauti daug vaikų ar jaunimo. Suomijos Baudžiamojo kodekso (39/1889 su pakeitimais)¹³⁸ Policija gali ieškoti nepilnamečių, vartojančių/turinčių alkoholio viešose vietose, ir konfiskuoti ar sunaikinti rastą alkoholį. 43 skyriaus 7 straipsnyje nustatyta, kad asmuo, kuris sugundo asmenį iki 18 metų išgerti alkoholinių gėrimų ir tas asmuo pasigeria, yra baudžiamas pinigine bauda. Taip pat įstatyme nustatyta, kad asmuo, neturintis 20 metų, negali turėti alkoholio ar jo transportuoti. Asmenims, kurie jau turi 18 metų, leidžiama turėti ir transportuoti silpnus alkoholinius gėrimus. Asmenys, jaunesni nei 18 metų

---

kt. šaltinis: Butikker har styr på nye alkohol-regler. 2011-03-08. <http://politiken.dk/tjek/sundhedogmotion/ECE1217122/butikker-har-styr-paa-nye-alkohol-regler> [žiūrėta: 2012-02-03]

¹³⁴ **Alkoholio kontrolė ir teisinės atsakomybės reglamentavimas JAV ir Skandinavijos šalių jaunimo politikoje.** LR Seimo Kanceliarijos Parlamentinių tyrimų departamentas. 2007-09-10, p. 11. Rasta: http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.1.%20Alkoholio%20kontrol%C4%97%20ir%20prevencija/420alkjavskand.pdf [žiūrėta: 2012-01-26]

¹³⁵ Alcohol and Advertising. IAS Factsheet. // Institute of Alcohol Studies. 18 March 2010, Cambs. Rasta: <http://www.ias.org.uk/resources/factsheets/advertising.pdf> [žiūrėta: 2012-01-26]

¹³⁶ **Alkoholio reklamos reguliavimas.** LR Seimo kanceliarijos Parlamentinių tyrimų departamentas. 2008-01-09, p. 8. Rasta: http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.2.%20Alkoholio%20reklama/428alkreklreg.pdf [žiūrėta: 2012-01-26]

¹³⁷ **The Alcohol Act.** No. 1143/1994. Issued in Helsinki on 8 December 1994. Actual since 1 November 2009. Finland. Rasta: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1994/en19941143.pdf> [žiūrėta: 2012-01-26]

¹³⁸ **The Criminal Code of Finland.** (39/1889, amendments up to 940/2008 included). Rasta: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf> [žiūrėta: 2012-01-26]

gali turėti ar transportuoti gėrimus, kuriose etilo alkoholis sudaro 1.2-2.8 % tūrio. Suaugusieji yra atsakingi už nepilnamečių alkoholio vartojimą privačiose vietose. Prekyba alkoholiu Suomijoje leidžiama nuo 9 val. ryto iki 21 val. vakaro.¹³⁹

Reklamos reguliavimas reglamentuojamas Alkoholio įstatymo 33 straipsnyje. Suomijoje draudžiama stiprių alkoholinių gėrimų reklama, netiesioginė reklama ar kitas skatinimas pirkti. Draudžiama reklamuoti, netiesiogiai reklamuoti ar kitaip skatinti stiprių alkoholinių gėrimų pardavimą šioje šalyje. Silpnų alkoholinių gėrimų ir gėrimų, turinčių mažiausiai 1,2 proc. etilo alkoholio, reklama, netiesioginė reklama ir kitas pardavimo skatinimas draudžiamas, jeigu: 1) nukreiptas į nepilnamečius, kuriems pagal 16 str. negali būti parduodami jokie alkoholiniai gėrimai arba jei reklamoje vaizduojami tokie asmenys; 2) alkoholio vartojimas susietas su transporto priemonės vairavimu; 3) alkoholinio gėrimo alkoholio tūris pabrėžiamas kaip teigiama savybė; 4) gausus alkoholio vartojimas apibūdinamas teigiamai arba blaivybė ar nuosaikus alkoholio vartojimas – neigiamai; 5) leidžia manyti, kad alkoholis padidina funkcinį pajėgumą arba suteikia didesnę socialinę ar seksualinę sėkmę; 6) leidžia manyti, kad alkoholis turi medicininių ar gydomųjų savybių arba kad jis atgaivina, nuramina ir yra priemonė spręsti konfliktus; 7) prieštarauja geroms manieroms, naudoja būdus, kurie nederami vartotojo požiūriu arba kitaip suteikia neteisingą ar klaidingą informaciją apie alkoholį, jo vartojimą, poveikį ir kitas savybes. Nepažeidžiant pirmos pastraipos nuostatų, leidžiama reklamuoti ar skatinti stiprių alkoholinių gėrimų pardavimą: 1) specialiuose prekybos žurnaluose įstaigų, patvirtintų Produktų kontrolės agentūros, arba kitoje spausdintoje medžiagoje, dalijamoje tiems, kurie dalyvauja alkoholinių gėrimų pardavime; 2) licencijuotose patalpose ir patalpose, kur vyksta alkoholinių gėrimų mažmeninė prekyba arba jie gaminami (33str.).¹⁴⁰

Estija. Estijoje draudžiama vartoti alkoholį viešose vietose. Įsigyti ir vartoti alk. gėrimus leidžiama asmenims nuo 18 m. Alkoholinių gėrimų reklama, skatinanti pradėti vartoti alkoholinius gėrimus ar kurioje tiesiogiai apeliuojama įsigyti ar vartoti tokius gėrimus arba yra nukreipta į asmenis, nesulaukusius 21 metų, yra draudžiama. Draudžiama stiprių alkoholinių gėrimų reklama: 1) televizijoje ir radijuje tarp 7 ir 21 val.; 2) vaizdo kasetėse, video žaidimuose, kompaktiniuose diskuose ir kt. techninėse priemonėse; 3) laikraščių ir žurnalų pirmuose ir paskutiniuose puslapiuose; 4) spausdintuose leidiniuose, skirtuose pirmiausia vaikams ir jauniems žmonėms arba spausdintoje medžiagoje, kurioje esanti informacija skirta daugiausia vaikams ir jauniems žmonėms; 5) kino teatruose, muziejuose, teatruose ir koncertų salėse, išskyrus vietas, kur parduodamas alkoholis ar vietas, skirtas alkoholinių gėrimų vartojimui; 6) pastatuose ar ant jų, kuriuose yra vaikų darželiai, mokyklos ar kitos švietimo įstaigos, vaikų ar jaunimo centruose arba arti jų; 7) stadionuose ir

¹³⁹ **The Alcohol Act.** No. 1143/1994. Issued in Helsinki on 8 December 1994. Actual since 1 November 2009. Finland. Rasta: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1994/en19941143.pdf> [žiūrėta: 2012-01-26]

¹⁴⁰ **Alkoholio reklamos reguliavimas.** LR Seimo kanceliarijos Parlamentinių tyrimų departamentas. 2008-01-09, p. 8. Rasta: http://www.blaivus.org/UserFiles/blaiivi_karta/13.2.%20Alkoholio%20reklama/428alkrekreg.pdf [žiūrėta: 2012-01-26]

gimnastikos salėse ar kitose vietose, skirtose sportui; 8) kaip lauko reklama, išskyrus ant pastatų, kuriuose parduodami stiprūs alkoholiniai gėrimai; 9) ligoninėje, ant jos ar jos teritorijoje ar kitoje sveikatos priežiūros įstaigoje; 10) viešojo transporto priemonių ir taksi viduje ir išorėje. Silpnų alkoholinių gėrimų reklama draudžiama: 1) televizijoje ir radijuje tarp 7 ir 20 val.; 2) pastatuose ar ant jų, kuriuose yra vaikų darželiai, mokyklos ar kitos švietimo įstaigos, vaikų ar jaunimo centruose arba arti jų; 3) stadionuose ir gimnastikos salėse ar kitose vietose, skirtose sportui; 4) ligoninėje, ant jos ar jos teritorijoje ar kitoje sveikatos priežiūros įstaigoje; 5) spausdintuose leidiniuose, skirtuose pirmiausia vaikams ir jauniems žmonėms arba spausdintoje medžiagoje, kurioje esanti informacija skirta daugiausia vaikams ir jauniems žmonėms; 6) kino teatruose, muziejuose, teatruose ir koncertų salėse, išskyrus vietas, kur parduodamas alkoholis.¹⁴¹ Estijoje prekyba alkoholiu leidžiama nuo 10 val. ryto iki 22 val. vakaro.

Jungtinė Karalystė. Čia draudžiama vaikams iki 5 m. duoti alkoholio (nebent prižiūrint medikams). Tarp 5 ir 18 m. teisiškai leistina vaikams vartoti alkoholį namuose gavus tėvų ar teisėtų globėjų sutikimą. Minimalus alkoholio pirkimo amžius yra 18 m. – silpniesiems alk. gėrimams, ir 25 m. – stipriesiems.¹⁴² 16 ar 17 m. amžiaus asmenys gali vartoti vyną, alų ar sidrą tam tikrose licencijas tam turinčiose įstaigose (pavyzdžiui, kavinėse), jeigu alkoholis užsakytas kartu su maistu (tik tuo atveju, jei alkoholį užsako suaugęs asmuo, kuris juos lydi). Anglijoje ir Velse toks asmuo turi būti pilnametis (18 m.), bet neprivalo toks būti Škotijoje (užsisakant alkoholį kartu su maistu minėtose vietose). Degtinę ir kitus stipriuosius svaigalus (net ir su maistu) vartoti paaugliams įstatymai draudžia.¹⁴³ Alkoholis Jungtinėje Karalystėje neparduodamas asmenims, atrodantiems jaunesniems nei 21 m., jeigu tokie asmenys nepateikia savo ID kortelės. Prekybininkai, pažeidę įstatymą, kuris draudžia parduoti alkoholį nepilnamečiams, gali netekti licencijos prekiauti alkoholiu. Draudžiama pirkti alkoholį nepilnamečio vardu. Jei 18 metų ar vyresnis asmuo pirks gėrimus jaunesniam nei 18 metų jaunuoliui, policija gali pareikalauti sumokėti 80£ baudą vietoje. Didžiausia galima bauda šiuo atveju gali siekti 5000£. Oficiali leistina alkoholio norma prie vairo šioje šalyje yra 80mg alkoholio šimte mililitrų kraujo (0,8 promilės).¹⁴⁴

Jungtinės Karalystės reklamos kodekse¹⁴⁵ išdėstytos šios alkoholio reklamos taisyklės (išvardintos ne visos): reklama negali įteigti, kad sėkmė visuomenėje priklauso nuo alkoholio

¹⁴¹ **Alkoholio reklamos reguliavimas.** LR Seimo kanceliarijos Parlamentinių tyrimų departamentas. 2008-01-09, p. 9 . Rasta: http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.2.%20Alkoholio%20reklama/428alkreklreg.pdf [žiūrėta: 2012-01-26]

¹⁴² Šaltinis: **The International Center for Alcohol Policies (ICAP) inf.** <http://www.icap.org> [2012-02-03]

¹⁴³ Alcohol, young people and the law. **Direct.gov.uk.** Rasta: http://www.direct.gov.uk/en/parents/yourchildshealthandsafety/worriedabout/dg_10026211 [žiūrėta: 2012-02-03]

¹⁴⁴ **Zavickaitė-McMahon R.** Kas leistina ir kas ne: apie alkoholio vartojimą Jungtinėje Karalystėje. Anglija.lt, 2008-06-23. Rasta: http://www.anglija.lt/aktualijos/sveikata_medicina/kas_leistina_ir_kas_ne_apie_alkoholio_vartojima_jungtineje_karalysteje.html [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁴⁵ Alcohol and Advertising. IAS Factsheet. // Institute of Alcohol Studies. 18 March 2010, Cambs. Rasta: <http://www.ias.org.uk/resources/factsheets/advertising.pdf> [žiūrėta: 2012-01-26]

vartojimo; reklamoje negali būti užsimenama, kad gėrimas labiau mėgstamas dėl to, kad jame yra alkoholio, taip pat negalima perdėtai pabrėžti alkoholinio gėrimo stiprumo (tai netaikoma silpniems alkoholiniams gėrimams); alkoholinių gėrimų reklamoje neturi būti matomi ar girdimi vaikai, o joje matomi asmenys neturi būti jaunesni nei 25 metų. Niekas negali elgtis paaugliška; silpnų alkoholinių gėrimų reklamoje rodomi asmenys turi būti mažiausiai 18 metų; išimtis taikoma reklamoms, kuriose vaizduojamos atsakingai bendraujančios šeimos. Čia gali būti rodomi vaikai, bet jų vaidmuo turi būti šalutinis ir jie neturi būti siejami su alkoholio vartojimu; reklamoje paprastai neturi būti rodoma, kad alkoholis geriamas darbo aplinkoje; išimtyms šioms reklamos taisyklėms taikomos reklamai gėrimų, kuriuose yra 1,2 proc. alkoholio ar mažiau, kai aišku, jog gėrime yra mažai alkoholio. Alkoholio reklamos draudimai per sporto įvykius Jungtinėje Karalystėje taikomi paramos sutartims sudarytoms po 2008 m. sausio 1 d. Kadangi „Carlsberg“ bendrovė ir „Liverpool“ futbolo komanda sudarė sutartį trejiems metams likus keliems mėnesiams iki apribojimų atsiradimo, jie nėra jai taikomi. JK mokytojų organizacijos reikalauja, kad alkoholio firmos neberemtų sporto po 2012 m. olimpinių žaidynių.¹⁴⁶ Jungtinėje Karalystėje egzistuoja „laisvos nuo alkoholio“ zonos kai kuriuose regionuose. Bauda už šį pažeidimą (vartojant alkoholį minėtose zonose) gali siekti 80 svarų sterlingų (apie 300 Lt). Kitose vietose (gatvėse, parkuose), jeigu asmenys nepažeidžia viešos tvarkos, niekas neriboja vartoti alkoholį.¹⁴⁷ Nuo 2008 m. birželio 1 dienos draudžiama vartoti alkoholį visose Londono viešojo transporto priemonėse.

Airija. Šalyje galima įsigyti ir vartoti alkoholį nuo 18 m. amžiaus. Draudžiama nepilnamečiams pirkti (ar suaugusiam asmeniui nupirkti nepilnamečiui), turėti ar vartoti alkoholį viešose vietose Airijoje (bauda gali siekti 127 eurus). Asmenys, jaunesni nei 18 m. gali vartoti alkoholį privačioje gyvenamoje vietoje, jeigu gauna aiškų leidimą iš tėvų ar globėjų. Policija gali konfiskuoti alkoholį iš jaunesnių nei 18 metų asmenų, vartojančių alkoholį viešose vietose, ir susisiekti su jų tėvais. Taip pat nepilnametis negali būti bare po: 21 val. (nuo spalio 1 d. iki balandžio 30 d.), 22 val. (nuo gegužės 1 d. iki rugsėjo 30 d.). 15 m. neturinčiam asmeniui draudžiama būti bare be tėvų ar globėjų. Didžiausia skiriama bauda už šių ir panašių įstatymų nesilaikymą gali siekti 1500 eurų.¹⁴⁸ Alkoholis parduotuvėse parduodamas darbo dienomis ir šeštadieniais nuo 10.30 val. iki 22 val., ir sekmadieniais nuo 12:30 iki 22 val.¹⁴⁹

¹⁴⁶ An end to the Carlsberg baby in sight? // UK Alcohol Alert. The Institute of Alcohol Studies. Issue 2, 2007. p. 7. – ISSN 1460-7174. Rasta: <http://www.ias.org.uk/resources/publications/alcoholalert/alert200702/al200702.pdf> [žiūrėta: 2012-01-26]

¹⁴⁷ Šaltinis: <http://pingvi.com/info/galite-gerti-alu-is-maiseliu-lietuvoje-ir-vaikscioti-su-atviru-buteliu-lenkijoje> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁴⁸ **Straight Talk: vadovas tėvams apie paauglių alkoholio vartojimą.** Šiaurės vakarų alkoholio forumas kartu su Sveikatos priežiūros skyriumi. 2006, HPUT00402. p. 28-32. Rasta: <http://www.healthpromotion.ie/hp-files/docs/HPM00402LT.pdf> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁴⁹ Alcohol and the Law. **Citizensinformation.ie**, 2011-11-07. Rasta: http://www.citizensinformation.ie/en/justice/criminal_law/criminal_offences/alcohol_and_the_law.html [žiūrėta: 2012-02-03]

Šiuo metu alkoholinių gėrimų reklama grindžiama savireguliacija, tačiau ketinama priimti įstatymus, reglamentuojančius šią sritį. Airijos reklamos standartų valdyba (ASAI), transliuotojai ir gėrimų pramonė turi savo kodeksus¹⁵⁰, kuriuose nustatyta, kaip turi būti reklamuojamas alkoholis. Visuomeninis transliuotojas RTE taip pat kontroliuoja alkoholio reklamą. RTE nereklamuoja spiritinių gėrimų nei viename iš dviejų savo televizijos kanalų ir radijo stočių. RTE1 kanalu alkoholio reklama gali būti transliuojama visą dieną, tuo tarpu RTE2 tokia reklama nerodoma iki 19.30 val. RTE1 taip pat neleidžia alkoholio reklamos, jei tuo metu rodomas filmas vaikams. ASAI kodekse, skirtame alkoholiniams gėrimams, nurodyta, kad šių gėrimų reklama turi būti visuomeniškai atsakinga ir neišnaudoti jaunų ir nesubrendusių asmenų. Reklama neturi nei skatinti besaikio gėrimo, nei rodyti blaivumo ar saikingumo kaip neigiamas savybes. Spiritinių gėrimų reklama neleidžiama radijo ir televizijos transliacijose. Reklama neturėtų būti nukreipta į nepilnamečius (iki 18 metų) ar kaip nors skatinti juos pradėti gerti. Asmuo, vaizduojamas alkoholinių gėrimų reklamoje, turėtų būti virš 25 metų ir taip atrodyti. Elgesys, patinkantis nepilnamečiams, neturėtų būti vaizduojamas. Reklama neturėtų vaizduoti veikėjų, motyvų, spalvų ar stiliaus, kurie ypač patiktų nepilnamečiams, ir tai paskatintų juos gerti. Airijos parlamento Bendrasis menų, sporto, turizmo, bendruomenės, kaimo ir gėlių reikalų komitetas 2007 m. kovo mėn. pateikė 13-ą ataskaitą dėl ryšio tarp piktnaudžiavimo alkoholiu ir alkoholio pramonės paramos sportui (*angl. The relationship between alcohol misuse and the drinks industry sponsorship of sporting activities*)¹⁵¹. Ataskaitoje pažymima, kad daugelio autorių tvirtinimu, negalima nustatyti ryšio tarp alkoholio reklamos sporte ir alkoholio vartojimo augimo tarp jaunimo. Kartu paaiškinamas įstatymo projektas, pagal kurį bus draudžiama alkoholio reklama, jei 33% ir daugiau auditorijos sudaro asmenys iki 18 metų amžiaus.

Prancūzija. Čia leidžiama alkoholiį išgerti asmenims nuo 18 m. Alkoholio pardavimas nepilnamečiui draudžiamas ir to nesilaikantys prekybininkai gali būti nubausti 7500 eurų bauda. Alkoholių nepilnamečiams vartoti namuose nedraudžiama, bet neleistinas apsinuodijimas/stiprus apsvaigimas. Prancūzijoje alkoholis parduotuvėse po 19 val. neparduodamas.¹⁵² Siekiant kontroliuoti alkoholio reklamą, 1991 m. priimtas vadinamasis Evino įstatymas. Įstatyme pateiktas aiškus alkoholio apibrėžimas – visi gėrimai, kuriuose yra daugiau kaip 1,2 proc. alkoholio, laikomi alkoholiniais. Alkoholio reklama šioje šalyje negali būti nukreipta į jaunus žmones. Alkoholinių gėrimų reklama draudžiama televizijoje ir kino teatruose. Neleista remti kultūros ir sporto renginių. Reklama leidžiama

¹⁵⁰ ASAI Code. Rasta: <http://www.asai.ie/code.asp> [žiūrėta: 2012-01-26]

¹⁵¹ Breen James T.D. (in consultation with Turas Counselling). The relationship between alcohol misuse and the drinks industry sponsorship of sporting activities. Thirteenth Report. / A Report to the Joint Committee on Arts, Sport, Tourism, Community, Rural and Gaeltacht Affairs. Prn. A7/0455. March 2007. Rasta: <http://www.oireachtas.ie/documents/committees29thdail/committeereports2007/alchol-misuse.pdf> [žiūrėta: 2012-01-26]

¹⁵² French Public Health Code (Code de la santé publique). Version en vigueur au 3 février 2012. Art L3342-1, L3353-3, L3353-4. Rasta: http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=B505F4F3B7B526B2ADC6BC204B3CA97C.tpdjo14v_1?cidTexte=LEGITEXT000006072665&dateTexte=20120203 [žiūrėta: 2012-02-03]

tik spaudoje, skirtoje suaugusiems, skelbimų lentose (iš pradžių leista tik alkoholio gamybos ir pardavimo vietose, vėliau leista visur), radijuje (tam tikromis valandomis), specialiuose renginiuose ar vietose (vyno mugėse, vyno muziejuose). Kontroliuojamas reklamos turinys: tekstai ir vaizdai turi nurodyti tik produktų ypatybes – stiprumą, kilmę, sudėtį, vartojimo būdus. Kiekvienoje reklamoje turi būti įspėjimas, kad piktnaudžiavimas alkoholiu pavojingas sveikatai. Praktiškai alkoholinių gėrimų buvimas televizijoje toleruojamas tik tuomet, jei tai nėra primygtinis stiklų ar butelių rodymas, manipuliavimas kokiu nors objektu, kuris tiesiogiai susijęs su alkoholiu, arba primygtinės aliuzijos į alkoholio produktus. Radijo reklama draudžiama kasdien tarp 17 val. iki vidurnakčio ir visą dieną trečiadienį. Ribojama reklama kino teatruose. Ribojimas netaikomas tik užsienio laikraščiams, parduodamiems Prancūzijoje. Nuo 2004 m. pradžios ANPAA (sveikatos institucijos, prižiūrinčios reklamą) advokatai iškovoję pergalę Prancūzijos teisingumo teisme dėl Bordo ir Burgundijos vynų reklamos neatitikimo Evino įstatymui. Po to įtakingi vyno lobistai pabandė įtikinti parlamentarus, kad Evino įstatymas turi būti lankstesnis. 120 parlamentarų, žinomų kaip vyno lobistai, pateikė atitinkamas pataisas, kurioms pasipriešino tuometinis premjeras Raffarinas ir sveikatos ministras Douste-Blazy, pateikdami savo pataisas, kurioms ir buvo pritarta.¹⁵³ Nuo 2012 m. liepos mėn. visi Prancūzijos keliais važiuojantys vairuotojai privalės vežiotis alkotesterių vamzdelių rinkinį (jo neturintiems bus skiriama 11 eurų (apie 40 Lt) bauda), taip norint sumažinti neblaivių vairuotojų skaičių šalyje. Prancūzijoje vairuoti leidžiama, kol alkoholio kiekis 100 ml kraujo neviršija 50 mg (0,5 promilės).¹⁵⁴

Vokietija. Šioje šalyje nedraudžiama vartoti alkoholį viešose vietose. Silpnesnius alkoholinius gėrimus (alų, vyną) galima įsigyti nuo 16 m., o stipriuosius (distiliuotus alk. gėrimus) nuo 18 m. Nepilnamečiams turėti ir vartoti alkoholį Vokietijoje leidžiama, bet neteisėta parduoti ar skatinti jį vartoti asmenis, neatitinkančius „geriamojo amžiaus“. Nepilnamečiai viešai gali vartoti alkoholį tik esant šalia teisėtam globėjui/tėvams, bet nedraudžiama privačiai.¹⁵⁵ Vokietijoje nėra įsigaliojusio įstatymo dėl alkoholinių gėrimų reklamos. Tačiau galioja savanoriškos elgesio taisyklės. Jas patvirtino Vokietijos reklamos standartų įstaiga kartu su Reklamos federacija bei alkoholio pramonės organizacijomis ir federacijomis. Pagrindiniai šių taisyklių principai: neturi būti skatinamas vartojimas, vartojimas dėl mažo alkoholio tūrio; nepilnamečiai neturėtų būti skatinami gerti arba jiems tai siūloma, arba jie rodomi geriantys, arba jie kviečiami išgerti; joks rungtyniaujantis sportininkas negali būti rodomas geriantis ar kviešti tai daryti kitus; negalima pateikti alkoholio kaip vaistų ar kitaip sveikatai

¹⁵³ **French law on alcohol advertisement clarified.** January 24 2005. Rasta: <http://www.epha.org/a/1641> [žiūrėta: 2012-01-26]

¹⁵⁴ **Prancūzijoje bus privaloma vežiotis alkotesterių vamzdelius.** 15min.lt, 2012-02-21, 19:31. Rasta: <http://www.15min.lt/naujiena/gazas/gatve/prancuzijoje-bus-privaloma-veziotis-alkotesteriu-vamzdelius-221-197724#axzz1nwrHE6Bp> [žiūrėta: 2012-02-21]

¹⁵⁵ **German law for the protection of minors** (Jugendschutzgesetz). Abschnitt 2 – Jugendschutz in der Öffentlichkeit (§§ 4-10). Rasta: <http://dejure.org/gesetze/JuSchG/9.html> [žiūrėta: 2012-02-03]

padedančios priemonės ir pan. Taip pat taisyklėse nustatytos nuostatos dėl reklamos TV, suderintos su „Televizijos be sienų“ direktyva (89/552/EEB)¹⁵⁶.

Italija. Paprastai alkoholio galima įsigyti nuo 16 m. (alkoholinius gėrimus ne stipresnius nei 10 proc.), bet, pavyzdžiui, Pietų Tirolio vietovėse to negalima daryti jaunesniems nei 18 m. asmenims. Italijoje draudžiama būti sunkaus girtumo būklėje. Italijoje nėra jokio teisinio minimalaus amžiaus vartoti alkoholinius gėrimus. Asmuo, turintis 14 ar 15 metų, pagal įstatymus, Italijoje gali gerti alkoholį restorane ar kitose viešose įstaigose, jeigu jį prižiūri tėvai ar globėjai.¹⁵⁷ Ministro dekretu Nr. 425 (1991-11-30) Italijoje pritarta „Televizijos be sienų“ direktyvos nuostatoms dėl alkoholio reklamos TV. 2001 m. kovo mėn. įsigaliojus įstatymui Nr. 125 uždrausta alkoholinių ir spiritinių gėrimų reklama, kuri: yra rodoma programose, kurias žiūri nepilnamečiai ir 15 min. iki jų ar po jų; susieja alkoholio vartojimą su terapeutinėmis galimybėmis, nepatvirtintomis Sveikatos ministerijos; rodo nepilnamečius, vartojančius alkoholį. Taip pat draudžiama: tiesioginė ir netiesioginė alkoholinių ir spiritinių gėrimų reklama vietose, kurias lanko nepilnamečiai iki 18 m.; alkoholinių ir spiritinių gėrimų reklama radijuje ir TV nuo 16 iki 21 val.; bet kokia alkoholinių gėrimų reklamos forma, adresuota nepilnamečiams; reklama filmuose nepilnamečiams; prekiauti alkoholiu degalinėse prie greitkelių nuo 22 val. iki 6 val. Pažymėtina, kad 2001 m. rugsėjo mėn. privačios ir viešos TV ir radijo stotys susitarė dėl reklamos savireguliacijos taisyklių.¹⁵⁸

Nyderlandai. Įsigyti ir vartoti alkoholį šioje šalyje galima nuo 16 m. (iki 15 proc. alk. tūrio vienetė), nuo 18 m. (15 proc. ir daugiau). Jei asmuo yra jaunesnis nei 20 metų amžiaus, jis turi pateikti asmens tapatybės kortelę prieš perkant alkoholinius gėrimus. Alkoholio vartojimas viešose vietose uždraustas daugelyje savivaldybių. Parduodant alkoholį nepilnamečiams prekybininkams gali grėsti 900-3,600 eurų bauda. Nyderlanduose teisės aktai nereguliuoja alkoholio reklamos ir rinkodaros. Tačiau 1963 m. įsteigtas Reklamos taisyklių komitetas (jo nariai yra verslo atstovai) nustatė elgesio taisykles visoms reklamos rūšims. Alkoholio reklamos taisyklės įsigaliojo 1977 m. 1987 m. alkoholio pramonei suteikta atsakomybė pačiai reguliuoti reklamą. Derybose tarp pramonės, vyriausybės ir Reklamos taisyklių fondo buvo parengtas Alkoholinių gėrimų kodeksas, kuris įsigaliojo 1990 m. rugsėjo 1 d. 2000 m. jis buvo atnaujintas ir įtrauktas į Olandų reklamos bendruomenės taisykles, už kurių pažeidimus numatyta 46000 eurų bauda. Taisyklių laikymąsi prižiūri Atsakingo alkoholio vartojimo fondas. Šalia įprastų alkoholio reklamos draudimų nustatyta, kad tokia reklama draudžiama, jei ketvirtadalis ir daugiau auditorijos yra asmenys iki 18 metų, jei ji transliuojama programose, kurias

¹⁵⁶ **Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 89/552/EEB.** 1989-10-03. Aktualiai red.: 2007-12-18. Rasta: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1989L0552:20071219:LT:PDF> [žiūrėta: 2012-01-26]

¹⁵⁷ **Streissguth T.** Italian Drinking Laws. eHOW.com. Rasta: http://www.ehow.com/about_5113750_italian-drinking-laws.html [žiūrėta: 2012-02-03]

¹⁵⁸ **Alkoholio reklamos reguliavimas.** LR Seimo kanceliarijos Parlamentinių tyrimų departamentas. 2008-01-09, p. 14. Rasta: http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.2.%20Alkoholio%20reklama/428alkreklreg.pdf [žiūrėta: 2012-01-26]

žiūri nepilnamečiai, prieš jas arba po jų, per muzikinius kanalus. Alkoholinių gėrimų reklamoje draudžiama vartoti žodį „nemokamai“.¹⁵⁹

Portugalija. Nuo 2012 m. pradžios šioje šalyje alkoholį įsigyti ir vartoti galima asmenims, ne jaunesniems nei 18 m. Alkoholio reklama Portugalijoje pradėta reguliuoti 1981 m. priimtame įstatyme nr. 29/81 vartotojų gynimo aspektu. 1983 m. įstatymo dekretu nr. 303/83 patvirtintas Reklamos kodeksas, pagal kurį buvo draudžiama alkoholio reklama nuo 18 iki 22 val. 1995 m. po pataisų, ginančių vartotojus, šis laikas patikslintas – per radiją ir TV reklama draudžiama nuo 7 iki 22.30 val. Iš esmės Portugalijoje yra leidžiama reklama, kuri neprieštarauja „Televizijos be sienų“ direktyvai. Pažymėtina, kad draudžiama reklama, kuri sieja alkoholinių gėrimų vartojimą su sportine veikla ir vairavimu. Visi įstatymuose nustatyti apribojimai Portugalijoje, ekspertų teigimu, sąžiningai taikomi.¹⁶⁰

Lenkija. Šioje šalyje įsigyti alkoholio leidžiama asmenims nuo 18 m. amžiaus (amžių privaloma įrodyti ID kortele, jei asmuo atrodo jaunesnis nei 18 m.). Lenkijos įstatymuose (reguliuojančiuose alkoholio vartojimą/įsigijimą) nėra uždrausta vartoti alkoholį iki 18 m.¹⁶¹ Lenkija šiuo metu yra didžiausia degtinės gamintoja ir vartotoja Europos Sąjungoje. Lenkijos rinkoje veikia 136 alkoholio gamintojai ir 265 alkoholinių gėrimų platintojai. Kasmet šalyje pagaminama 3,2 mln. hektolitru alkoholinių gėrimų, o 85 proc. šios produkcijos sudaro degtinė. Alkoholinių gėrimų rinka Lenkijoje vertinama 3,4 mlrd. eurų (naujienu agentūros PAP duomenimis). Daugiau kaip pusę lenkų suvartojamo alkoholio sudaro alus, trečdalį – labai stiprūs alkoholiniai gėrimai, penktadalį – vynas.¹⁶² Lenkijoje maksimalus leistinas alkoholio kiekis kraujyje prie vairo – 0,2 promilės (šis nusižengimas baudžiamas areštu arba bauda). Alkoholio kiekis nuo 0,50 promilės prie vairo traktuojamas kaip neblaivumo būklė ir yra nusikaltimas, už kurį pagal Lenkijos baudžiamojo kodeksą gali būti paskirta piniginė bauda, areštas arba laisvės atėmimas iki 2 metų, taip pat draudimas vairuoti transporto priemones Lenkijos teritorijoje nuo 6 mėn. iki 3 metų.¹⁶³ Lenkijos kovos su alkoholizmu agentūra teigia, kad šalyje padidėjo alkoholio suvartojimas. „Alkoholį nuolat geria ketvirtadalis Lenkijos gyventojų <...>“, - sako

¹⁵⁹ **Alkoholio reklamos reguliavimas.** LR Seimo kanceliarijos Parlamentinių tyrimų departamentas. 2008-01-09, p. 14. Rasta: http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.2.%20Alkoholio%20reklama/428alkreklreg.pdf [žiūrėta: 2012-01-26]

¹⁶⁰ **Alkoholio reklamos reguliavimas.** LR Seimo kanceliarijos Parlamentinių tyrimų departamentas. 2008-01-09, p. 14. Rasta: http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.2.%20Alkoholio%20reklama/428alkreklreg.pdf [žiūrėta: 2012-01-26]

¹⁶¹ **Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.** 1982-10-26 (tekst jednolity: Dz. U. 2002 r. Nr 147 poz. 1231). 15 skyrius. Rasta: <http://www.slaskie.pl/kopm/ustawa1.html> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁶² Kas daugiausia pagamina ir suvartoja alkoholio ES? **Lrt.lt**, 2011-02-10, 15:38. Rasta: <http://www.balsas.lt/naujiena/524705/kas-daugiausia-pagamina-ir-suvartoja-alkoholio-es> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁶³ **Cherpitel, C.J., Ye Y., Moskalewicz J., Świątkiewicz G.** Screening for Alcohol Problems in Two Emergency Services Samples in Poland: Comparison of the RAPS4, CAGE and AUDIT. // Drug and Alcohol Dependence. USA, 2005, vol. 80, p. 201–207. PMID:15896929

Lenkijos kovos su alkoholizmu agentūros direktorius Krzysztof Bzozka¹⁶⁴. Lenkijoje draudžiama viešose vietose vartoti alkoholinius gėrimus nuo 2001 m. Šio draudimo nesilaikantys asmenys gali būti baudžiami nuo 20 iki 5 tūkst. zlotų bauda.¹⁶⁵ Nors Lenkijoje įstatymo, draudžiančio vartoti svaigalus paplūdimiuose, nėra, tačiau miestų savivaldybės pačios gali priimti tokius įstatymus ir nustatyti baudą už pažeidimus. Pavyzdžiui, Sopote alkoholinius gėrimus paplūdimiuose draudžiama vartoti nuo 18 val. iki 9 val. ryto, Gdanske – visą parą. Už pažeidimą skiriama bauda nuo 20 zlotų.¹⁶⁶

Naujoji Zelandija. Naujoje Zelandijoje alkoholį galima vartoti nuo 18 m. amžiaus. Jeigu asmeniui nėra 18 m., jam draudžiama pirkti alkoholį ir įeiti į barą ar naktinį klubą be tėvų ar globėjų palydos (amžių privalu įrodyti pateikiant pasą, N. Zelandijos vairuotojo pažymėjimą ar oficialią viešbučio kortelę ('Hotel Association of New Zealand' 18+ Card)). Nepilnamečiams tėvų ar teisėtų globėjų priežiūroje galima vartoti alkoholį (atsakingai) privačiuose namuose ar iškyloje ir pan. (viešoje vietoje neleidžiama). Šalyje vartoti ar turėti alkoholį pilnamečiams viešoje vietoje legalu, jeigu nėra tam tikrų apribojimų/„alcohol ban“ (paprastai draudžiama tam tikrose gatvėse, miesto centruose, prekybos centrų aikštelėse ar paplūdimiuose). Nesilaikantiems įstatymų, susijusių su alkoholiu, gali grėsti bauda, kuri svyruoja nuo 200 iki 2000 NZ \$ (N. Zelandijos dolerių) ar laikinas įkalinimas.¹⁶⁷ Vairuotojams, kurie jaunesni nei 20 m., prie vairo yra 0,00 promilės (2011 m. nuo 0,03 promilių minėtiems vairuotojams buvo pereita prie 0 (zero)). Vairuotojams (turintiems 20 m. ir vyresniems) leistina alkoholio koncentracija – 400 mkg (0,4 promilės) iškvėptame ore ar 80 mg kraujyje (išimtis: asmenims, padariusiems nusižengimą, susijusį su alkoholiu prie vairo, 3 metus alkoholio koncentracija kraujyje negali būti didesnė nei 0,00 promilės).¹⁶⁸ Alkoholio reklama šioje šalyje nėra uždrausta (tačiau yra apribojimų), minėta reklama kontroliuojama savireguliaciniu principu ('self-regulation'), daugiausiai ASA (the Advertising Standards Authority) organizacijos. Nuo 1992 m. šalyje leidžiama alkoholio prekės ženklo (brand) reklama po 21 val. (radijuje leidžiama visomis valandomis). Mainais į tai rodomos nemokamos sveiką gyvenseną skatinančios socialinės reklamos/pranešimai.¹⁶⁹ Devynerius metus (1990-1999) trukusiais Naujosios Zelandijos mokslininkų

¹⁶⁴ Lenkijoje alkoholį nuolat vartoja ketvirtadalis gyventojų. **BNS ir lrytas.lt inf.**, 2009-02-14, 16:33. Rasta: <http://www.lrytas.lt/-12346220301233183167-lenkijoje-alkohol%C4%AF-nuolat-vartoja-ketvirtadalis-gyventoj%C5%B3.htm> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁶⁵ Lenkijoje uždrausta viešose vietose vartoti alkoholinius gėrimus. **BNS**, 2001-06-28. Rasta: <http://www.zebra.lt/lt/laisvalaikis/ivairenybes/lenkijoje-uzdrausta-viesose-vietose-vartoti-alkoholinius-gerimus-45880.html> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁶⁶ Lenkijos pajūrio paplūdimiuose uždrausta gerti alų. **BNS ir lrytas.lt inf.**, 2008-06-29, 17:40. Rasta: <http://www.lrytas.lt/-12147505691212675024-lenkijos-paj%C5%ABrio-papl%C5%ABdimiuose-u%C5%BEdrausta-geriti-al%C5%B3.htm> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁶⁷ **The Alcohol Advisory Council of New Zealand (ALAC) inf.** Rasta: <http://www.alac.org.nz/alcohol-you/law-you> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁶⁸ **The Alcohol Advisory Council of New Zealand (ALAC) inf.** Rasta: <http://www.alac.org.nz/alcohol-you/drinking-driving> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁶⁹ Alcohol advertising policy in New Zealand: An experiment in industry self-regulation. **New Zealand Drug Foundation**, May 2006. Rasta: <http://www.drugfoundation.org.nz/sites/drugfoundation.org.nz/files/File/AA%20policy%20in%20NZ%20An%20experiment%20in%20self%20regulation,%20May%202006.pdf> [žiūrėta: 2012-02-01]

tyrimais buvo nustatyta, kad tipišku išgertuvių tarp 14-17 m. amžiaus paauglių atveju 1990 m. buvo geriama 2-3 kartus, o 1999 m. tokiu pat atveju jau buvo geriama 5-6 kartus. Tai sutampa su alkoholio reklamos per televiziją šioje šalyje transliavimo pradžia¹⁷⁰.

JAV. Dar 1984 m. Kongresas priėmė Nacionalinį minimalaus alkoholio vartojimo amžiaus įstatymą, kuriame valstijos įpareigojamos uždrausti asmenims iki 21 metų amžiaus pirkti, turėti ir vartoti alkoholį viešose vietose. Nuo 1988 m. tokie reikalavimai nustatyti visose valstijose. Tačiau 4 valstijose - Delavare, Indianoje, Niujorke ir Vermonte asmuo iki 21 metų negali pirkti, jei pateikia apie save klaidingus duomenis. Kai kuriose valstijose nepilnametis gali pirkti alkoholį, esant tam tikroms sąlygoms (tai susiję su jų darbu, studentams mokslo tikslais, religiniams, medicininiais tikslams, taip pat kai perkama kartu su tėvais, kontroliniams pirkimams). Didelį susirūpinimą kelia alkoholio pristatymo į namus problema, o ypatingai jo įsigijimas per Internetą. Pusė visų valstijų nedraudžia tokių pristatymų, 7% - riboja pristatymą 18-20 metų asmenims, 10% - riboja iki 12 metų¹⁷¹. Teisės aktai nepateikia apibrėžimo, kas tai yra „viešas turėjimas“. Įvairios valstijos numato labai skirtingas išimtis: 45 valstijos leidžia turėti, jei tai susiję su darbu, 6 valstijos – jei tai susiję su studijomis (ypatingai kulinarijos), 18 valstijų – religiniais tikslais, 14 valstijų – mediciniai, 33 valstijose – su tėvais ar palydovais, sutuoktiniais. Atsakomybė už alkoholinių gėrimų pateikimą nepilnamečiams svečiams yra civilinė ir baudžiamoji. Baudžiamoji atsakomybė – baudos ir įkalinimas. Civilinė atsakomybė – žalos atlyginimas.¹⁷² JAV draudžiama vartoti alkoholinius gėrimus viešose vietose.

Kalbant apie reklamą, nukreiptą į nepilnamečius, pažymėtina, kad daugelyje valstijų draudžiama reklamos tikslu pasirinkti vaikus, paauglius ir tuos, kurie nesulaukę 21 metų, draudžiama juos skatinti, provokuoti ar specialiai kreiptis į juos, kad jie pirktų ar vartotų alkoholinius gėrimus. Draudžiama reklamose naudoti vaikus ar kitus modelius, nesulaukusius 21 metų. Teisės aktų sąvokos įvairiose valstijose skiriasi: 9 valstijos naudoja terminą „vaikai“, 6 valstijos – „tie, kurie nesulaukę minimalaus leidžiamo amžiaus“, 14 valstijų – „paaugliai, mažamečiai“ (*minors*). 9 valstijos draudžia alkoholio reklamą su mokykla susijusiose vietose (mokyklose, universitetuose, mokyklų autobusuose). 3 valstijos draudžia reklamą šalia bažnyčių, 3 valstijos draudžia reklamą šalia žaidimo aikštelių. Taip pat draudžiam naudoti tam tikrus simbolius. 6 valstijos draudžia reklamoje naudoti vaikus, 4 valstijos – Kalėdas ar Velykas bei panašias šventes, 5 valstijos draudžia naudoti reklamoje žaislus ar kitus

¹⁷⁰ Casswell S and Bhatta K. A. Decade of Drinking. APHRU, 2001.

¹⁷¹ Galanter M. (Ed.). Alcohol Problems in Adolescents and Young Adults: Epidemiology, Neurobiology, Prevention, and Treatment. New York: Springer, 2006. p. 456. – ISBN-10: 0-387-29215-2

¹⁷² Alkoholio kontrolė ir teisinės atsakomybės reglamentavimas JAV ir Skandinavijos šalių jaunimo politikoje. LR Seimo Kanceliarijos Parlamentinių tyrimų departamentas. 2007-09-10, p. 6. Rasta: http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.1.%20Alkoholio%20kontrol%C4%97%20ir%20prevencija/420alkjavskand.pdf [žiūrėta: 2012-01-31]

vaikams skirtus daiktus.¹⁷³ JAV viešas gėrimas toleruojamas tik „rudojo maišelio“ principu (alkoholis turi būti paslėptas neperšviečiamame maišelyje, jeigu norima alkoholį vartoti viešoje vietoje).

Rusija. Rusijoje alkoholį įsigyti galima asmenims nuo 18 m. Šalyje nėra jokio įstatymo ar reglamento, kuris draustų vartoti alkoholį nepilnamečiams, tačiau federaciniai ir papildomi regioniniai įstatymai draudžia parduoti alkoholį minėtiems asmenims.¹⁷⁴ 2011 m. liepos mėn. Rusijos parlamento žemieji rūmai priėmė alkoholinės produkcijos gamybos ir apyvartos reguliavimo įstatymo pataisų įstatymą, kuris prilygina alkoholiui alų ir draudžia parduoti jį naktimis ir kioskuose nuo 2013 metų, taip pat smarkiai sugriežtina svaigiųjų gėrimų pardavimo ir vartojimo taisyklės. Įstatymas buvo priimtas vienbalsiai – „už“ balsavo 441 deputatas. Įstatymas numato visiškai uždrausti visų rūšių alkoholio, taip pat alaus, pardavimą nuo 23 iki 8 valandos, alaus reklamą radijuje ir televizijoje bei ant transporto priemonių. Nuo šios datos (2013 m.) bus draudžiama alaus mažmeninė prekyba nestacionariniuose prekybos objektuose – kioskuose ir paviljonuose, taip pat miesto transporto stotelėse, turgavietėse, stotyse, degalinėse ir oro uostuose. Parduoti alų ir svaigiuosius gėrimus iki 16,5 laipsnių galės tik parduotuvės, taip pat kavinės, restoranai ir barai. Nuo kitų metų sausio valdžia uždraudė vartoti alkoholį, taip pat alų, viešosiose vietose – parkuose, laiptinėse, skveruose ir poilsio vietose miestų ribose. Taip pat įstatymas prilygina alkoholiui visus gėrimus, kurių sudėtyje yra daugiau nei 0,5 proc. alkoholio, išskyrus produktus, įtrauktus į vyriausybės sąrašą (tokius kaip kefyras ir gira).¹⁷⁵ Iki šiol Rusijoje gėrimai, turintys mažiau nei 10 proc. alkoholio, buvo priskiriami gavaisiams gėrimams. Rusijoje suvartojama dvigubai daugiau alkoholio nei kritiškas kiekis, kurį nustatė Pasaulio sveikatos organizacija. Federalinės ir regioninės alkoholio rinkos studijų centro direktorius Vladimiras Drobizas agentūrai „Bloomberg“ teigia, kad vienam Rusijos gyventojui per metus tenka 12,5 litro gryno alkoholio. Iš jų 4 litrai – iš alaus ir 5 litrai – iš degtinės¹⁷⁶. Ilgą laiką populiariausias alkoholinis gėrimas Rusijoje buvo degtinė, bet alaus populiarumas gerokai išaugo. Pasak BBC korespondentų, žmonės dažnai parkuose ir gatvėse geria alų kaip gaviuosius gėrimus. Alų leidžiama pardavinėti visose parduotuvėse visą parą, o reklamuoti – be alkoholiui būdingų apribojimų.¹⁷⁷ Rusijoje mokesčiai alui, palyginti su degtine, buvo itin maži, tačiau 2010 m. jie buvo

¹⁷³ **Alcohol Beverage Control Enforcement: Legal Research Report.** USA: Pacific Institute for Research and Evaluation, IDC DTNH22-98-D-35079, April 2003. Rasta: <http://www.nllea.org/reports/ABCEnforcementLegalResearch.pdf> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁷⁴ **Федеральный закон о государственном регулировании производства и оборота этилового спирта, алкогольной и спиртосодержащей продукции.** Глава 2. Статья 16. Aktuali red.: 2005. Rasta: http://www.zonazakona.ru/law/zakon_rf/art/91602 [žiūrėta: 2012-02-03]

¹⁷⁵ Rusijos parlamentas vienbalsiai priėmė „antialkoholinį“ įstatymą. **Naujienų agentūra BNS**, 2011-07-08, 13:48. Rasta: <http://kauno.diena.lt/naujienos/uzsienis/rusijos-parlamentas-vienbalsiai-prieme-antialkoholini-istatyma-362841> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁷⁶ Rusija pagaliau pripažino, kad alus – alkoholis. **IQ.lt**, 2011-07-21, 11:33. Rasta: <http://iq.lt/politika-ir-visuomene/rusija-pripazino-kad-alus-alkoholis> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁷⁷ Rusija priėmė įstatymą, kuris priskiria alų alkoholiniams gėrimams. **Elta ir Irytas.lt inf.**, 2011-07-22, 07:23. Rasta: <http://www.irytas.lt/-13113086151310376359-rusija-pri%C4%97m%C4%97-%C4%AFstatym%C4%85-kuris-priskiria-al%C5%B3-alkoholiniams-g%C4%97rimams.htm> [žiūrėta: 2012-02-01]

patrigubinti¹⁷⁸. Ekspertų teigimu, kas ketvirta mirtis Rusijoje tiesiogiai susijusi su alkoholiu, t.y. ne mažiau 600-700 tūkstančių mirčių per metus.¹⁷⁹

Graikija. Ši šalis turi ilgą vyno gamybos ir vartojimo istoriją, ir alkoholio vartojimas yra tradicinis ir įprastas būdas „socializuotis“ tarp vyrų ar moterų ir jaunimo (pastaruoju metu). Ypatingai kaimo vietovėse, alkoholiniai gėrimai vartojami valgio metu kiekvieną dieną ir tai laikoma kaip tradicinis gyvenimo būdas.¹⁸⁰ 2009 m. liepos mėn. priimtas naujas įstatymas, kuris nustatė „geriamąjį amžių“ (angl. drinking age) nuo 18 m. amžiaus (kai kuriais atvejais 16 ar 17 m. prižiūrint tėvams ar teisėtiems globėjams) viešose vietose. Tačiau nėra minėto amžiaus limito, jeigu alkoholis vartojamas privačiose erdvėse (pavyzdžiui, namuose). Turistinėse vietovėse galima matyti įspėjamuosius ženklus, kad asmenys, jaunesni nei 18 m. negali įsigyti/užsisakyti alkoholio, kai kuriuose populiariuose kruizuose (pavyzdžiui, „Majesty“) taisyklės dar griežtesnės: alkoholio negalima įsigyti asmenims, jaunesniems nei 21 m. Tačiau, praktiškai, šių apribojimų ne visada paisoma, nes, pavyzdžiui, nėra nustatyto amžiaus limito įeiti ir būti baruose ir niekas netikrina asmens tapatybės (ID) prie įėjimo į barą ar viduje. Kavinės ir barai Graikijoje dirba iki ankstyvo ryto. Alkoholis Graikijoje lengvai prieinamas 24 valandas per parą (kioskuose, greito maisto užkandinėse ir pan.).¹⁸¹ Šalyje vairuotojų alkoholio koncentracija kraujyje negali būti didesnė nei 0,5 mg/ml.¹⁸² Graikijoje nėra alkoholio reklamos draudimo (tik tam tikras minėtų reklamų skaičiaus apribojimas per parą¹⁸³).

Kitos šalys. Svarbu paminėti ir kitas užsienio valstybes su joms būdingomis alkoholio politikomis, tačiau dėl darbo apimties ribotumo toliau bus pateikti trumpesni šalių aprašymai bei jų ypatumai alkoholio kontrolės srityje.

Svarbu paminėti, kad 44-ios pasaulio šalys gyvena sauso įstatymo (kitaip, prohibicijos) sąlygomis. Tai *musulmoniškos ir Artimųjų Rytų šalys*. Pavyzdžiui, įvažiuojant į *Iraną*, deklaracijoje yra klausimas: „Ar vežatės alkoholio ir kitų narkotikų?“. Alkoholis ten prilygintas narkotikams. Pavyzdžiui, *Egipte* veikia sausas įstatymas ir už alkoholio vartojimą – 60 (skaičius gali varijuoti) smūgių lazda. Nors Egipto kurortuose, kur norima pritraukti turistus užsieniečius, sausas įstatymas

¹⁷⁸ Rusija pagaliau pripažino, kad alus – alkoholis. **IQ.lt**, 2011-07-21, 11:33. Rasta: <http://iq.lt/politika-ir-visuomene/rusija-pripazino-kad-alus-alkoholis> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁷⁹ **Skrinskas R. G.** (red.). Būkime blaivūs! Domeikava: UAB „Baltoprint“, 2012. – ISBN 978-609-408-202-3 Rasta: <http://provita.vdu.lt/pv/BukimeBlaivus!.pdf> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁸⁰ **Österberg E. and Karlsson T.** (ed.). Alcohol Policies in EU Member States and Norway. A Collection of Country Reports. Helsinki: Stakes, 2003. p. 217-232. Rasta: <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/muut/AlcoholPolicies.pdf> [žiūrėta: 2012-02-03]

¹⁸¹ Drinking in Greece. **GreekLandscapes.com**, 2011. Rasta: http://www.greeklandscapes.com/travel/food_drinking.html [žiūrėta: 2012-02-03]

¹⁸² Šaltinis: <http://athens.angloinfo.com/countries/greece/driving.asp> [žiūrėta: 2012-02-03]

¹⁸³ **Overview TV bans/restrictions (time and product) for alcoholic beverages in EU-27.** STAP (Dutch Institute for Alcohol Policy), March 2009. Rasta: http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=greece%20alcohol%20advertisements&source=web&cd=2&ved=0CDQQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.eucam.info%2Fcontent%2Fbestanden%2Foverview-tv-bans-alcohol-advertising-europe_march-27-2009.pdf&ei=GM8rT6jkIM2XOsLitZcO&usq=AFQjCNHCP4dcF4c2D78jd29Iyq7_v0qTSA&sig2=EmO4SaCTxvabY8bM4nVuQw [žiūrėta: 2012-02-05]

neveikia.¹⁸⁴ Egipte alkoholinių gėrimų vartojimas yra reglamentuojamas. Jų įsigyti galima oro uostuose bei didžiuosiuose miestuose esančiose alkoholinių gėrimų parduotuvėse be maito (Tax Free). Kurortuose esančiose specializuotose parduotuvėse alkoholio galima įsigyti tik atvykus į šalį per fiksuotą laiko tarpą (dažniausiai parą nuo atvykimo dienos).¹⁸⁵ Gatvėse ir kitose viešose vietose Egipte alkoholio vartojamas draudžiamas. *Turkijoje* (kaip ir , pavyzdžiui, *Jordanijoje*) pasirinkimas gerti ar ne yra asmeninis, tačiau pasigėrimas laikomas itin nepadoriu elgesiu (ypač moterims). Alkoholio *Turkijoje* galima įsigyti parduotuvėje, gatvėje, restorane ar viešbutyje. *Jungtiniuose Arabų Emyratuose* gerti draudžiama vietiniams, tačiau turistai užsieniečiai viešbučiuose gali vartoti alkoholį. Viešuose vietose – paplūdimiuose ar parkuose gerti draudžiama, o neblaivius asmenis gatvėse sulaiko policija (ypač baudžiami vairuotojai, kurių kraujyje randama bent šiek tiek alkoholio). *Tunisas* – viena iš liberaliausių arabų šalių, čia galima nusipirkti alkoholio viešbutyje, nedideliuose restoranuose ar valstybinėse alkoholio parduotuvėse, tačiau alkoholio vartojimas ar pasirodymas neblaiviam viešoje vietoje griežtai baudžiamas. *Katara* nusistovėjusi griežtesnė alkoholio kontrolė nei *Tunise*: alkoholio į šią šalį įsivežti draudžiama (antraip, bus konfiskuotas muitinėje), neparduodamas ir įprastose parduotuvėse (nors viešbučių teritorijose alkoholio galima įsigyti), alkoholis parduodamas valstybinėse parduotuvėse tik pagal specialias korteles, duodamas tik šalyje oficialiai dirbantiems užsieniečiams, kuriems leidžiama išleisti gėrimams tik nedidelę atlyginimo dalį.¹⁸⁶

Kai kuriose šalyse silpnuosius gėrimus (alų, vyną) leidžiama pirkti jaunesniems nei stipriuosius (pavyzdžiui, *Nyderlanduose*, *Šveicarijoje*, *Austrijoje* alų ir vyną leidžiama pirkti nuo 16 m., kitus alkoholinius gėrimus – nuo 18 metų).¹⁸⁷ Alkoholinius gėrimus viešose vietose vartoti nedraudžiama tokiose valstybėse kaip *Belgija*, *Čekija* ar *Vokietija*. Belgijoje nuo 2010 m. sausio 10 d. įsigaliojo nauja nuostata, kad parduoti, pateikti ar pasiūlyti stiprius alk. gėrimus (turinčius daugiau nei 22 proc. alk. tūrio vienete) asmenims iki 18 m. arba bet kokius alk. gėrimus iki 16 m. amžiaus yra draudžiama. Anksčiau buvo draudžiama parduoti alk. gėrimus iki 16 m., bet kiti suaugę asmenys galėjo jiems jų nupirkti.¹⁸⁸ *Baltarusijoje* alkoholį vartoti viešose vietose (gatvėse) draudžiama (šis draudimas įsigaliojo nuo 2010 m. vasario 23 d.). Ir nusižengiant šiam draudimui – bauda gali siekti 280 tūkst. rublių (apie 240 litų).¹⁸⁹ *Latvijoje* taip pat galioja gana griežtos baudos už alkoholio vartojimą viešoje

¹⁸⁴ **Georgijevič Ž. V.** Apie alkoholį, tabaką, narkotikus, tvirkinimą ir globalinę politiką. 2004 m. Rasta: <http://www.vydija.lt/straipsniai/Zdanovas.%20Alkoholis.%20tabakas,%20tvirkinimas.htm> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁸⁵ Šaltinis: <http://www.bpctravel.lt/egiptas> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁸⁶ Atostogos ir alkoholis musulmoniškoje šalyje. **Balsas.lt**, 2010-12-19, 08:43. Rasta: <http://www.balsas.lt/naujiena/516668/atostogos-ir-alkoholis-musulmoniskose-salyse/1> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁸⁷ **Hanson David J.** Minimum Legal Drinking Ages around the World. State University of New York. Rasta: <http://www2.potsdam.edu/hansondj/LegalDrinkingAge.html> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁸⁸ Wetgeving over alcohol. **Vad.be**, 2011. Rasta: <http://www.vad.be/alcohol-en-andere-drugs/wetgeving/alcohol.aspx> [žiūrėta: 2012-02-03]

¹⁸⁹ Šaltinis: <http://pingvi.com/info/galite-gerti-alu-is-maiseliu-lietuvoje-ir-vaikscioti-su-atviru-buteliu-lenkijoje> [2012-02-01]

vietoje. Už šio reikalavimo nesilaikymą gresia bauda iki 100 latų (apie 500 litų).¹⁹⁰ Latvijoje itin griežtai baudžiami neblaivūs vairuotojai. Pavyzdžiui, sulaikius vairuotoją, kurio kraujyje alkoholio koncentracija viršija 1 promilę, numatytas administracinis areštas iki 30 parų bei bauda iki 1000 latų (5000 litų).¹⁹¹ *Indijoje* vartoti alkoholį viešose vietose taip pat draudžiama, bet restoranuose ir kavinėse alkoholis legaliai parduodamas; alkoholis neparduodamas nacionalinių švenčių dienomis.¹⁹² *Serbijos* didmiestyje Novi Sade galioja draudimas pirkti alkoholinius gėrimus po 22 val. *Makedonijoje* draudžiama gerti viešoje vietoje, taip pat draudžiama prekiauti alkoholiu po 19 val. vakaro. Alkoholio vartojimas viešose vietose draudžiamas ir daugelyje *Australijos* valstijų.

Kanadoje daugelyje provincijų yra vyriausybės monopolijos, kurios pačios reguliuoja alkoholio pardavimą (pavyzdžiui, „Liquor Control Board of Ontario“ ar „British Columbia“). Kanados mokesčiai (excise taxes) alkoholiui lyginant su kitomis pasaulio šalimis vieni didžiausių. Alkoholio pardavimo apribojimai skiriasi kiekvienoje provincijoje, pavyzdžiui, Albertoje nuo 2008 m. įteisinti „laimingų valandų“ (happy hours), minimalių kainų/nuolaidų draudimai alkoholiui, nustatytas alkoholinių gėrimų įsigyjimo limitas asmeniui kavinėje ar bare vienu metu po 1 val. nakties.¹⁹³ Kanadoje viešoje erdvėje alkoholio reklama galima, tačiau ją rodantys/transliuojantys asmenys turi laikytis Alkoholinių gėrimų reklamos transliavimo kodekso (Code for Broadcast Advertising of Alcoholic Beverages¹⁹⁴). Kelios šalys, tokios kaip *Ukraina*, *Kenija*, Prancūzija, Indija, Norvegija draudžia bet kokią alkoholio reklamą televizijoje ir kitose masinėse informavimo priemonėse.¹⁹⁵

Kaip matome iš apžvelgtų Europos šalių, **alkoholio kontrolės politikos griežtumas nebūtinai mažėja iš šiaurės į pietus**, ką, pavyzdžiui, iliustruoja aukštas Prancūzijos politikos griežtumo balas (pagal P. Anderson ir B. Baumberg). Šis politikos „paveikslas“ yra labai skirtingas nuo buvusio prieš penkiasdešimt metų – dabar įvairių šalių politika daug panašesnė, pirmiausiai dėl to, kad daugelyje šalių politika buvo sugriežtinta, ypač vairavimo išgėrus srityje (daugelis šalių draudžia vairuoti transporto priemones neblaiviems asmenims), kur visose šalyse galioja įstatymu nustatytas limitas (blaivumo riba įvairiose šalyse varijuoja nuo 0 proc. (pavyzdžiui, Estijoje, Vengrijoje, Slovakijoje, Maltoje) iki 0,09 proc. (P. Kipras)).¹⁹⁶ Rinkodaros reguliavimas, minimalus alkoholio pirkimo amžius ir viešojo administravimo struktūros skirtos alkoholio politikai įgyvendinti 2005 metais (kaip pavyzdys) buvo daug labiau paplitę nei 1950 metais. Nors, pavyzdžiui, pastarųjų penkerių/šešerių

¹⁹⁰ Lietuvos Respublikos ambasados Rygoje inf. Rasta: <http://lv.mfa.lt/index.php?1654114163> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁹¹ Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss. Ziņotājs, 51, 20.12.1984. Aktuālā redakcija: 2012-01-01. Rasta: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=89648> [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁹² Šaltinis: http://www.kelioniuakademija.lt/indija_apie_sali [žiūrėta: 2012-02-01]

¹⁹³ Herald C. Last call for happy hour. Canada.com, 2008-08-01. Rasta: <http://www.canada.com/calgaryherald/story.html?id=bf763dd3-bef3-489f-a547-f3ceb8081998> [žiūrėta: 2012-02-03]

¹⁹⁴ Code for Broadcast Advertising of Alcoholic Beverages (Canadian). Public Notice CRTC 1996-108. Rasta: <http://www.crtc.gc.ca/eng/general/codes/alcohol.htm> [žiūrėta: 2012-02-03]

¹⁹⁵ Alcohol advertising. Wikipedia.org. Rasta: http://en.wikipedia.org/wiki/Alcohol_advertising [žiūrėta: 2012-02-03]

¹⁹⁶ Nickson C. Drink Driving Limits in Europe. Safetravel.co.uk, 2010-08-19. <http://www.safetravel.co.uk/europedrinkinglimits.html> [žiūrėta: 2012-02-05]

metų laikotarpiu trys Europos šalys – Suomija, Danija ir Lenkija – panaikino alkoholio reklamos televizijoje draudimus¹⁹⁷. Kitose pasaulio šalyse (daugelyje) alkoholio kontrolės politika per pastaruosius metus taip pat buvo sugriežtinta, kito ir alkoholio suvartojimo kiekis (daugelyje, sugriežtinusių savo minėtas politikas, valstybių – mažėjo). Daugelis pasaulio šalių draudžia pardavinėti alkoholinius gėrimus nepilnamečiams. Amžius, nuo kurio legaliai leidžiama pirkti alkoholinius gėrimus, paprastai yra tarp 16 ir 21 metų. Kai kuriose šalyse nedraudžiama nepilnamečiams vartoti alkoholinių gėrimų namie, tėvų priežiūroje (pavyzdžiui, Juntinėje Karalystėje). Kai kuriose valstybėse galioja valstybės monopolis stipresnių alkoholinių gėrimų prekybai (pavyzdžiui, Suomijoje, Švedijoje, Norvegijoje, Islandijoje, Kanadoje, JAV), jie parduodami tik specialiose valstybinėse parduotvėse. Daugelyje šalių alkoholinių gėrimų gamybai reikalinga valstybės išduota licencija, alkoholiniams gėrimams taikomi padidinti mokesčiai (akcizas). Kai kuriose šalyse leidžiama namie gamintis alkoholinius gėrimus savoms reikmėms ir pan.¹⁹⁸

4.2. Užsienio valstybių praktikos alkoholio kontrolės srityje pritaikomumas Lietuvoje

Pasaulinės sveikatos organizacijos (PSO) skaičiavimais, tarp daugiausia pasaulyje išgeriančių šalių (duomenys iš 193-jų šalių) Lietuva užima 12-ą vietą. Statistinis lietuvis 2011 m. per metus išgėrė beveik 16 litrų gryno alkoholio. Pirmoji vieta tarp daugiausia alkoholio suvartojančių šalių atiteko Moldovai, kur vidutiniškai per metus gyventojas išgeria daugiau kaip 19 litrų gryno alkoholio. Po to eina Čekija, Vengrija, Rusija (ketvirta vieta), Ukraina, Estija, Andora, Rumunija, Slovėnija ir dešimtuką užbaigia Baltarusija. Airija, pavyzdžiui, yra 15-oje, Prancūzija – 16-oje, Vokietija – 23-oje, Latvija – 25-oje vietoje, o JAV 56-oje. Mažiausiai alkoholio suvartojama islamiškose šalyse. Paskutiniąją vietą tarp visų tirtų šalių užima Jemenas (prekyba alkoholiu šioje šalyje draudžiama¹⁹⁹).²⁰⁰ Toliau bus analizuojamos tam tikros alkoholio kontrolės priemonės, kurios buvo/yra veiksmingos bei efektyvios užsienio valstybėse bei galėtų būti pritaikomos ir Lietuvoje (kad būtų galima sumažinti didelį alkoholio vartojimą šalyje, kaip matome aukščiau, bei su tuo susijusią žalą).

Alkoholio prieinamumo kontrolė. Minimalaus amžiaus nustatymas (išigyti/vartoti alkoholį) yra viena efektyviausių priemonių, taikytinų jauniems žmonėms. Šiaurės Amerikoje ši amžių padidinus

¹⁹⁷ Pagrindinio komiteto išvada Alkoholio kontrolės įstatymo 18, 29 ir 34 straipsnių pakeitimo įstatymo 2 straipsnio pakeitimo ir 4 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektui. LR Seimo ekonomikos komitetas, 2011-09-30. Rasta: <http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/09/30/75715> [žiūrėta: 2012-02-05]

¹⁹⁸ Alkoholinis gėrimas. **Wikipedia.org**. Rasta: http://lt.wikipedia.org/wiki/Alkoholinis_g%C4%97rimas [žiūrėta: 2012-02-05]

¹⁹⁹ Legal drinking age. **Wikipedia.org**. Rasta: http://en.wikipedia.org/wiki/Legal_drinking_age [žiūrėta: 2012-02-05]

²⁰⁰ Lietuviai geria mažiau negu rusai, bet daugiau negu airiai. **Lrytas.lt**, 2012-02-01, 15:55. Rasta: <http://www.lrytas.lt/-/13281006671327468122-lietuviai-geria-ma%C5%BEiau-negu-rusai-bet-daugiau-negu-airiai.htm> [žiūrėta: 2012-02-05]

nuo 18 iki 21 m. ženkliai sumažėjo avarių ir žūčių jose tarp asmenų iki 21 metų. Daugelyje Europos valstybių šis amžius – 18 metų. Pažymėtina, kad Danija buvo sumažinusi šį amžių iki 15 metų 1998 m. Šio žingsnio pasekmės: 36 proc. padidėjo paauglių ir 17 proc. moksleivių-studentų alkoholizmas. Lietuva galėtų apsvarstyti galimybę padidinti minėtą amžių nuo 18 m. iki 20 ar 21 m., kaip tai yra JAV (21 m.), Norvegijoje, Suomijoje ar Švedijoje (18 m. – silpniesiems, 20 m. – stipresniems alk. gėrimams), Islandijoje ar Japonijoje (20 m.). Svarbu pabrėžti, kad minimalų alkoholio vartojimo amžių nustatančio įstatymo priėmimas bus mažai efektyvus, jei jis nebus paremtas įtakinga grėsme, kad nepilnamečiams alkoholių pardavinėjančių įmonių licenzijos bus atimtos (ar taikytinos kitos griežtos priemonės). Tokios strategijos veikia efektyviau, kai yra naudojamos kartu su bendruomeninėmis prevencijos programomis. Vis daugiau tyrimų duomenų rodo, kad alkoholio vartojimo konteksto keitimas efektyviai mažina su alkoholio vartojimu susijusią žalą, tačiau šios strategijos daugiausia taikytinos alkoholio vartojimui baruose ir restoranuose, o jų efektyvumas labai daug priklauso nuo jau minėtų adekvačios taisyklių vykdymo priežiūros.²⁰¹

Alkoholinių gėrimų mažmeninės kainos reguliavimas labiausiai pasiteisina tose šalyse, kurios turi monopolį šioje srityje, t. y. JAV (kai kuriose valstijose), Kanadoje ir Šiaurės (Nordic) šalyse, kur alkoholi (paprastai stipresnį nei 4,7 proc.) parduoda tik valstybinės parduotuvės. Šios parduotuvės nėra spaudžiamos siekti maksimizuoti pelną, todėl gali riboti alkoholio vartojimą bei jo prieinamumą ir su tuo susijusias problemas. Minėtose šalyse (ypač Skandinavijos valstybėse) alkoholio akcizo mokestis (ir pats alkoholis), palyginus su Lietuva (santykinai), yra brangesnis²⁰² (kas mažina prieinamumą), todėl būtų racionalu didinti ir Lietuvoje parduodamo alkoholio kainas (akcizą), kurios yra nedidelės ar vidutinės lyginant su kitomis ES valstybėmis²⁰³. Tyrimai rodo, kad alkoholiui tapus pigesniais jo vartojimo kiekiai padidėja ir atvirkščiai – kainai padidėjus sumažėja suvartojamo alkoholio kiekiai.²⁰⁴ Europos Sąjungoje yra nustatytas alkoholinių gėrimų apmokestinimo minimalus lygis, kurio turi laikytis visos ES valstybės narės. Nustatyta minimali riba kainai ES stipriesiems alkoholiniams gėrimams yra 5,05 eurai. Lietuvoje stipriųjų gėrimų kaina yra minimali (Skandinavijos šalyse

²⁰¹ **Anderson P. ir Baumberg B.** Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai. – Jungtinė Karalystė: Alkoholio tyrimų institutas, 2006 m. birželis. p. 9-10. Rasta: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_lt_en.pdf [žiūrėta: 2012-02-12]

²⁰² Pavyzdžiui, Norvegijos valstybinėje alkoholio parduotuvėje „Vinmonopol“ degtinės butelis kainuoja apie 300-400 kronų (už tokią kainą minėtoje šalyje galima įsigyti naujų geresnės kokybės rūbų ar batų), Lietuvoje degtinės butelio vidutinė kaina – 15-30 Lt (abejotina, ar įmanoma už šią kainą nusipirkti geresnės kokybės rūbų ar batų Lietuvoje).

Šaltinis: http://www.lietuvis.no/index.php?option=com_content&view=article&id=103:darbdavys-ir-lietuvis&catid=33:mokesciai&Itemid=151 [žiūrėta: 2012-02-12]

²⁰³ Excise duty tables. **European Commission.** Brussels, ref. 1,033, 2011-07-01. Rasta: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/excise_duties/alcoholic_beverages/rates/excise_duties-part_i_alcohol_en.pdf [žiūrėta: 2012-02-06]

²⁰⁴ **Rabinovich L., Brutscher P. B., Han de Vries, Tiessen J., Clift J., Reding A.** The affordability of alcoholic beverages in the European Union. Understanding the link between alcohol affordability, consumption and harms. Technical report. The RAND Corporation, 2009. p. 23 Rasta: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2009/RAND_TR689.pdf [žiūrėta: 2012-02-05]

alkoholinių gėrimų kainos – didžiausios Europoje, alkoholio suvartojimas – mažiausias).²⁰⁵ Dar vienas pavyzdys – Vokietija, kuri atsakant į vis labiau „agresyvėjančias“ alkoholinių prekių rinkodaros akcijas, 2004 m. šalyje smarkiai padidino pridėtinės vertės mokestį ir rezultatai buvo aiškiai matomi: pardavimų apimtys sumažėjo net 60 proc. Toks didelis suvartojamo alkoholio kiekio sumažėjimas Vokietijoje leidžia pagrįstai teigti, kad geriausia intervencija yra „smūgio sudavimas piniginei“.²⁰⁶

Turint omenyje alkoholinių gėrimų pardavimų vietas ir laiko ribojimus, Lietuvoje būtų įmanoma pritaikyti minėtų valstybių patirtį steigiant specializuotas parduotuves, kur tik jose būtų pardavinėjamas alkoholis ir/ar jo atributika, taip norint mažinti prieinamumą (kad alkoholis nebūtų taip lengvai pasiekiamas kaip įprastos maisto prekės dabartiniu metu Lietuvoje). Kitas sektinas pavyzdys Lietuvai galėtų būti tų pačių Skandinavijos valstybių patirtis taikant licencijų (verstis mažmenine alkoholio prekyba)/alk. gėrimų pardavimo vietų tankumo griežtesnius ribojimus. Pavyzdžiui, „Vínbúð“ – Islandijos alkoholinių gėrimų ir tabako prekybos monopolis, visoje šalyje vienija 46-ias parduotuves (Islandijoje gyvena apie 300 tūkst. gyventojų), o Švedijoje (9,2 mln. gyventojų) yra apie 400 valdiško tinklo parduotuvių²⁰⁷, kai tuo tarpu Lietuvoje (apie 3,2 mln. gyventojų) galioja apie 17,7 tūkst. licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais.²⁰⁸ Taip pat *LR Alkoholio kontrolės įstatyme* nėra numatyti alkoholio pardavimo taškų tankumo ribojimai, išduodamų licencijų skaičiaus limitas. Pažymėtina, kad minėtose Skandinavijos šalyse įprastose maisto prekių parduotuvėse galima įsigyti nestipraus, ne daugiau nei 3,5 proc. alkoholio tūrio alaus²⁰⁹ (taip ribojant stipriųjų gėrimų prieinamumą, kuriuos galima nusipirkti tik valdiškose parduotuvėse). Be to, minėto tinklo parduotuvėse draudžiamos alkoholio akcijos, nuolaidos ar atšaldyti gėrimai – šią patirtį Lietuva taip pat galėtų pritaikyti. Dabartinį alkoholio pirkimo laiką (nuo 22 val. iki 8 val.) Lietuvoje būtų galima pakoreguoti atsižvelgus į Airijos pavyzdį: čia alkoholis prekyvietėse parduodamas nuo 10:30 val. iki 22 val. d. d. ir šeštadieniais, o sekmadieniais nuo 12:30 val. iki 22 val., taip norint užkirsti kelią alkoholio prieinamumui rytais. Norint mažinti alkoholio prieinamumą savaitgaliais ir švenčių dienomis, pavyzdžiui, kaip tai daryti, gali būti Švedija: „Systembolaget“ tinklo parduotuvės dirba iki

²⁰⁵ **Rabinovich L., Brutscher P. B., Han de Vries, Tiessen J., Clift J., Reding A.** The affordability of alcoholic beverages in the European Union. Understanding the link between alcohol affordability, consumption and harms. Technical report. The RAND Corporation, 2009. p. 8-9. Rasta: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2009/RAND_TR689.pdf [žiūrėta: 2012-02-05]

²⁰⁶ **Ullberg A.** „Ar Europa turi alkoholio politiką?“. Pranešimas skaitytas tarptautinėje konferencijoje „Šiaurės ir Baltijos šalys prieš narkotikus“, Vilnius, 2006-11-03. Rasta: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/24995> [žiūrėta: 2012-02-13]

²⁰⁷ **Širvinskas M.** Kodėl švedai dažniau lieka blaivūs? *Ekonomika.lt*, 2010-11-15, 14:52. Rasta: <http://www.ekonomika.lt/naujiena/kodel-svedai-dazniau-lieka-blaivus-1711.html?page=3> [žiūrėta: 2012-02-05]

²⁰⁸ Plačiau: **Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas.** Metinis pranešimas 2011. – ISSN 2029-8528. Rasta: http://www.ntakd.lt/files/informacine_medzega/0-NTAKD_medziaga/1-MP/2011_LT.pdf [žiūrėta: 2012-01-25]

²⁰⁹ **Širvinskas M.** Kodėl švedai dažniau lieka blaivūs? *Ekonomika.lt*, 2010-11-15, 14:52. Rasta: <http://www.ekonomika.lt/naujiena/kodel-svedai-dazniau-lieka-blaivus-1711.html?page=3> [žiūrėta: 2012-02-05]

19 val. šiokiadieniais ir iki 15 val. šeštadieniais, o sekmadieniais ir švenčių dienomis būna uždarytos (pagal naujausią apklausą, tokiai prekybos alkoholiu tvarkai pritaria 2 trečdaliai šalies gyventojų).²¹⁰

Skandinavijos (taip pat Jungtinės Karalystės, JAV, Kanados, N. Zelandijos, Australijos ir kt. valstybių) nevyriausybinę organizacijų, bendruomenių aktyvi veikla bei patirtis taip pat galėtų padėti sprendžiant alkoholio prieinamumo problemas Lietuvoje. Kai institucijos, organizacijos ir bendruomenės grupės dirba kartu, jos gali keisti politiką ir praktiką. Pavyzdžiui, draudimai vartoti alkoholį viešose vietose, masiniuose renginiuose ir kt. Švedijoje priklauso nuo bendruomenių, vietinių gyventojų nuomonės bei poreikių (pavyzdžiui, kai kuriuose šalies parkuose draudžiamas bet koks alkoholio vartojimas, kitose – dalinis ar nedraudžiamas), čia didelis dėmesys kreipiamas į viešąjį interesą, nes bendruomenės gana vieningos bei aktyvios. Pagal *LR Alkoholio kontrolės įstatymą*, savivaldybių tarybos, atsižvelgdamos į prekybos alkoholiniais gėrimais vietą, gyventojų, bendrijų, bendruomenių ar jų atstovų, visuomeninių organizacijų ar kitų institucijų raštu pareikštą nuomonę, policijos komisariatų pasiūlymus, gali priimti motyvuotą sprendimą neišduoti licencijos prekiauti alkoholiniais gėrimais ir riboti prekybos jais laiką. Jos turi teisę riboti ar uždrausti prekybą alkoholiniais gėrimais švenčių ir masinių renginių dienomis. Tačiau šiomis galimybėmis naudojamosi vangiai ar neefektyviai.²¹¹

Taigi tiek iš aukščiau aprašytos informacijos, tiek tam tikrų tyrimų duomenys aiškiai rodo, kad alkoholio rinkos reguliavimo politika labai efektyviai sumažina alkoholio daromą žalą. Alkoholio mokesčiai daro ypač didelę įtaką jauniems žmonėms ir visose šalyse padeda sumažinti alkoholio vartojimo daromą žalą. Jei alkoholio mokesčių pagalba penkiolikoje senųjų ES narių alkoholio kaina būtų pakelta 10 proc., per metus būtų išvengta daugiau kaip 9,000 mirčių ir būtų surinkta maždaug 13 milijardų eurų papildomo akcizinio mokesčio. Tyrimai rodo, kad prailginus prekybos alkoholiu valandas, padidėja smurtinių nusikaltimų skaičius. Pasaulinė Sveikatos Organizacija modeliavo prekybos alkoholiu trukmės sumažinimą 24 valandomis per savaitę. Pritaikius šį modelį Europos Sąjungai gaunama, kad būtų išvengta 123,000 negalios metų ir ankstyvų mirčių per metus, o tokių priemonių kaštai siektų 98 milijonus eurų.²¹²

Alkoholinių gėrimų reklamos ribojimas bei visuomenės švietimo programos. Alkoholio reklama labiausiai veikia dar negeriančius jaunuolius, o jau geriančius jų bendraamžius paskatina gerti daugiau – tai nustatė Europos Alkoholio ir sveikatos forumo mokslinės grupės atliktas tyrimas. Mokslininkų grupė tyrė žiniasklaidos poveikį vaikų ir paauglių (tirti 38 tūkst. jaunų žmonių, kurių

²¹⁰ Širvinskas M. Kodėl švedai dažniau lieka blaivūs? *Ekonomika.lt*, 2010-11-15, 14:52. Rasta: <http://www.ekonomika.lt/naujiena/kodel-svedai-dazniau-lieka-blaivus-1711.html?page=3> [žiūrėta: 2012-02-05]

²¹¹ **Alkoholio ir tabako kontrolės 2012-2014 m. programa (tarpinstitucinis veiklos planas)**. Patvirtinta LR Vyriausybės, 2011. Rasta: <http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/06/27/63100> [žiūrėta: 2012-01-15]

²¹² Anderson P. ir Baumberg B. Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai. – Jungtinė Karalystė: Alkoholio tyrimų institutas, 2006 m. birželis. p. 9. Rasta: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_lt_en.pdf [žiūrėta: 2012-02-12]

amžius buvo nuo 10 iki 21 metų) įpročiams, ryšį tarp reklamos intensyvumo ir alkoholio vartojimo, įvertino dažno alkoholio produktų rodymo reklamose bei filmuose ir staigaus alkoholio vartojimo padidėjimo ryšį, nustatė, kaip alkoholio vartojimą įtakoja regioninio, nacionalinio ar tarptautinio lygmens teisės aktai. Tiriamieji buvo iš JAV, Naujosios Zelandijos, Belgijos ir Vokietijos.²¹³ Svarbu paminėti, kad tyrimai buvo atlikti šalyse, turinčiose ilgą reklamos istoriją ir gana aukštą alkoholio vartojimo lygį, tad tyrimo išvados negali būti besąlygiškai taikomos visoms šalims ir laikomos visuotine tendencija, tačiau ryšys tarp alkoholio reklamos ir vartojimo nustatytas, tą patvirtina ir kiti tyrimai²¹⁴.

Pagal *LR Alkoholio kontrolės įstatymą*, šiuo metu alkoholio reklama rodoma/girdima Lietuvos Respublikos jurisdikcijai priklausančių transliuotojų ir retransliuotojų transliuojamose programose nuo 6 val. iki 23 val. (laiko apribojimas), 2011 m. gruodžio pab. buvo atšauktas įstatymas, kuris turėjo įteisinti visišką alkoholio reklamos draudimą masinėse informavimo priemonėse ir kitur nuo 2012 m. sausio 1 d. Lietuva turėtų laikytis nuoseklios alkoholio kontrolės politikos, jeigu nori įgyvendinti užsibrėžtus tikslus (kaip tai daro Skandinavijos ar Š. Amerikos šalys), todėl alkoholio reklamos uždraudimo klausimas turėtų būti iš naujo svarstomas. Lietuvai šiuo klausimu kaip pavyzdys gali būti Prancūzija, Švedija ar Norvegija, kur alkoholio reklama visiškai uždrausta (tiesa, Švedijoje galima alkoholio reklama alk. gėrimams, ne stipresniems nei 2,25 proc.), ar Suomija, kuri riboja ne tik tokios reklamos laiką (reklama negalima tarp 7 ir 21 val.), bet ir produktą (stipresnių nei 22 proc. alk. gėrimų reklama draudžiama).²¹⁵

„Piliečiai turi teisę gauti reikalingą informaciją apie poveikį sveikatai, visų pirma, apie pavojų ir pasekmes, susijusias su žalingu ir pavojingu alkoholio vartojimu, ir gauti išsamesnės informacijos apie pridėtas sudedamąsias medžiagas, kurios gali būti žalingos kai kurių vartotojų grupių sveikatai.“²¹⁶ Švietimas ir prevencinės programos yra vienas iš komunikacijos kanalų, kurie naudojami kaip atsakas į komercinę komunikaciją. Mokomųjų metodų įvairovės taikymas priklauso nuo kiekvienos ES

²¹³ Anderson P., de Bruijn A., Angus K., Gordon R. and Hastings G. Impact of Alcohol Advertising and Media Exposure on Adolescent Alcohol Use: A Systematic Review of Longitudinal Studies. // *Alcohol & Alcoholism*, vol. 44, no. 3, 2009, p. 229–243. Rasta: <http://alcalc.oxfordjournals.org/content/44/3/229.full.pdf+html> [žiūrėta: 2012-02-05]

²¹⁴ Effects of Alcohol Advertising on Alcohol Consumption Among Youth: Literature Review. **Nova Scotia Department of Health Promotion and Protection** (NSHPP). Research Power Inc., 2009-03-06. Rasta: http://www.gov.ns.ca/ohp/publications/Alcohol_Advertising_Literature_Review.pdf [žiūrėta: 2012-02-05]; Alcohol and Advertising: IAS factsheet. **Institute of Alcohol Studies**, 2010-03-18. Rasta: <http://www.ias.org.uk/resources/factsheets/advertising.pdf> [žiūrėta: 2012-02-05]

²¹⁵ **Overview TV bans/restrictions (time and product) for alcoholic beverages in EU-27**. STAP (Dutch Institute for Alcohol Policy), March 2009. Rasta: http://www.google.lt/url?sa=t&rc=1&q=greece%20alcohol%20advertisements&source=web&cd=2&ved=0CDQQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.eucam.info%2Fcontent%2Fbestanden%2Foverview-tv-bans-alcohol-advertising-europe_march-27-2009.pdf&ei=GM8rT6jkIM2XOsLitZcO&usq=AFQjCNHCP4dcF4c2D78jd29Iyq7_v0qTSA&sig2=EmO4SaCTxvabY8bM4nVuQw [žiūrėta: 2012-02-05]

²¹⁶ **Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui**. ES strategija remti valstybes nares mažinant alkoholio daromą žalą. Briuselis, 2006-10-24. p. 11. Rasta: europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1455&format=PDF&aged=1&language=LT&guiLanguage=e [žiūrėta: 2012-02-06]

valstybės narės, tačiau visoms valstybėms yra rekomenduojamos tokios metodinės priemonės: alkoholio prevencinės programos vaikams ir jaunimui, informacinės – šviečiamosios reklamos žiniasklaidoje, mokyklinės šviečiamosios programos, šeimos šviečiamosios programos ir pan.²¹⁷ Visuomenės švietimo/prevencijos srityje (susijusioje su alkoholiu) Lietuvai pavyzdžiu galėtų būti Švedija tuo aspektu, kad šioje šalyje yra naudojamos visos specialistų rekomenduojamos alkoholio švietimo programos ir priemonės. Švedijoje alkoholio švietimo programos yra skirtos atskiroms tikslinėms grupėms, tad turi didesnę potencialą daryti teigiamą poveikį visuomenei. Švedijoje kasmet yra taikomos alkoholio švietimo programos vaikams, jaunimui, tėvams ir vaikų globėjams bei darbuotojams. Įgyvendinant alkoholio švietimo ir prevencines programas Švedijoje tarpusavyje bendradarbiauja skirtingų sričių atstovai: personalo vadovai, saugumo pareigūnai, profesinių sąjungų atstovai. Nacionalinės alkoholio švietimo ir prevencinės programos yra įgyvendinamos ir nacionaliniame, ir vietiniame lygmenyje. Tuo tarpu Lietuvoje nėra įgyvendinama daugelis rekomenduojamų švietimo programų. Lietuvoje naudojamos bendros šviečiamosios priemonės, kaip įspėjimai apie alkoholio sveikatai daromą žalą ant reklaminių skelbimų ir pan. Nors Lietuvos *Alkoholio kontrolės įstatyme* yra įtvirtintos šviečiamosios sveikatinimo programos per Lietuvos nacionalinę radiją ir televiziją, tačiau surinktos medžiagos ar faktų, kad ši priemonė tikrai būtų vykdoma (kaip to reikalauja įstatymas: ne rečiau kaip du kartus per savaitę ir ne mažiau kaip po 5 min. nuo 18 val. iki 22 val. 30 min. turi būti transliuojamos laidos, propaguojančios blaivų gyvenimo būdą, ir informuojančios apie alkoholio vartojimo daromą žalą²¹⁸), nerandama. Be to, Švedijoje, skirtingai nei Lietuvoje, visos vykdomos alkoholio švietimo ir prevencinės programos yra „stipriai“ išvystytos (žr. **11 priedą**).

Prancūzijoje praėjusio šimtmečio pabaigoje buvo susirūpinta, kad tradicinis kasdienis vyno vartojimas palengva, tačiau negrįžtamai nuodija žmogaus organizmą, todėl buvo imtasi informacinės kampanijos, kurios metu buvo iškabinti plakatai, vaizduojantys kraujo pripildytas taures – „kruvinas“ alkoholio įvaizdis simbolizavo organizmui vyno keliamą grėsmę, pabrėžiant žmogaus organizmo polinkį kaupti alkoholį. Panašaus pobūdžio informacinė kampanija buvo surengta ir kitoje senomis vynininkystės tradicijomis pasižyminčioje ES šalyje – Italijoje. Lietuvoje, esant galimybei, taip pat būtų veiksminga surengti ilgesnį laiką trunkančią alkoholio prevencijos kampaniją, ir ją taikyti bei atnaujinti reguliariai.²¹⁹

²¹⁷ **Anderson P.** The Impact of Alcohol Advertising: ELSA project report on the evidence to strengthen regulation to protect young people. Netherlands: National Foundation for Alcohol Prevention (STAP), 2007. p. 19. – ISBN 978-90-79070-05-3; internete: http://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/alcohol/Forum/docs/alcohol_lib10_en.pdf

²¹⁸ **LR Alkoholio kontrolės įstatymas.** 1995-04-18, Nr. I-857, Vilnius. Įstatymas paskelbtas: Žin., 1995, Nr. 44-1073. Aktuali redakcija nuo 2011-12-31. Rasta: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416286 [žiūrėta: 2012-02-12]

²¹⁹ **Ullberg A.** „Ar Europa turi alkoholio politiką?“. Pranešimas skaitytas tarptautinėje konferencijoje „Šiaurės ir Baltijos šalys prieš narkotikus“, Vilnius, 2006-11-03. Rasta: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/24995> [žiūrėta: 2012-02-13]

Taigi komerciniais tikslais teikiamos informacijos apie alkoholio gaminius kiekio ir turinio ribojimas taip pat gali turėti įtakos mažinant žalą. Reklama ypač padeda formuoti teigiamas nuostatas į alkoholio vartojimą jaunų žmonių tarpe. Alkoholinių gėrimų gamybos pramonės savireguliacijos reklamos srityje efektyvumas yra mažas. Pasaulinės sveikatos organizacija modeliavo reklamos draudimo poveikį. Pritaikius šį modelį Europos Sąjungai gaunama, kad būtų išvengta 202,000 negalios metų ir ankstyvų mirčių per metus, o tokių priemonių įgyvendinimo kaštai siektų 95 milijonus eurų.²²⁰ Į švietimą, komunikaciją, mokymą ir visuomenės sąmoningumą orientuotų priemonių efektyvumas yra žemas. Kita vertus, masinės informacijos priemonėse vykdomos programos vaidina ypatingą vaidmenį didinant bendruomenės supratimą apie alkoholio vartojimo sukeltas problemas ir rengiant dirvą specifiškesnėms intervencijoms.²²¹

Sveikatos priežiūra bei prevencinės priemonės. Žvelgiant iš sveikatos perspektyvos, kiekvienais metais ES šalyse alkoholis sukelia maždaug 195,000 mirčių, nors taip pat manoma, kad jis atitolina mirtį 160,000 senesnių žmonių, daugiausiai dėl teigiamo poveikio širdims tų moterų, kurios miršta sulaukusios daugiau kaip 70 metų amžiaus (nors dėl metodologinių problemų, tikėtina, kad atitolintų mirčių skaičius yra pervertintas). Tikslus įvertinimas būtų 115,000 mirčių alkoholio sukeltų mirčių daugiau nei alkoholio atitolintų mirčių. Dėl šios priežasties alkoholis užima trečią vietą tarp 26 sveikatos sutrikimų rizikos veiksnių ES šalyse, pralenkdamas viršsvorį/nutukimą ir atsilikdamas tik nuo tabako ir aukšto kraujospūdžio. Apskaičiuoti šių sveikatos sutrikimų gydymo kaštai siekia 17 milijardų eurų, o dar 5 milijardai eurų išleidžiami piktnaudžiavimo alkoholiu ir priklausomybės nuo alkoholio gydymui ir prevencijai. Prarastos gyvybės gali būti vertinamos arba kaip prarastas produktyvumo potencialas (36 milijardai eurų, neskaitant išlaidų sveikatos apsaugai) arba kaip nemateriali pačios gyvybės vertė (145-712 milijardų atsižvelgus į išlaidas sveikatos apsaugai). Neproporcinga šios naštos dalis tenka jauniems žmonėms – daugiau kaip 10 proc. merginų mirčių ir maždaug 25 proc. vaikinų mirčių yra susijusios su alkoholiu.²²²

Nustatyta, kad trumpos šeimos gydytojų ir kitų medikų konsultacijos dėl alkoholio vartojimo valstybei kainuoja pigiai ir teikia teigiamą poveikį.²²³ PSO modeliavo pirminės sveikatos priežiūros kontekste 25proc. rizikos grupei priklausančiai populiacijos daliai teikiamų trumpų konsultacijų

²²⁰ **Anderson P. ir Baumberg B.** Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai. – Jungtinė Karalystė: Alkoholio tyrimų institutas, 2006 m. birželis. p. 9. Rasta: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_lt_en.pdf [žiūrėta: 2012-02-12]

²²¹ **Anderson P. ir Baumberg B.** Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai. – Jungtinė Karalystė: Alkoholio tyrimų institutas, 2006 m. birželis. p. 8. Rasta: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_lt_en.pdf [žiūrėta: 2012-02-12]

²²² **Anderson P. ir Baumberg B.** Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai. – Jungtinė Karalystė: Alkoholio tyrimų institutas, 2006 m. birželis. p. 7-8. Rasta: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_lt_en.pdf [žiūrėta: 2011-04-12]

²²³ **Anderson P. and Baumberg B.** Alcohol in Europe. A public Health perspective. A report for the European Commission. London: Institute of Alcohol Studies, 2006. p. 295–298. Rasta: http://ec.europa.eu/health/archive/ph_determinants/life_style/alcohol/documents/alcohol_europe_en.pdf [žiūrėta: 2012-01-24]

poveikį ir kaštus. Pritaikius šį modelį Europos Sąjungai gaunama, kad būtų išvengta 408,000 negalios metų ir ankstyvų mirčių per metus, o tokių priemonių įgyvendinimo kaštai siektų 740 milijonų eurų.²²⁴ Narkologinė priežiūra Lietuvoje, remiantis ekspertų nuomone, yra gera, tačiau trūksta kitų sričių, ypač šeimos gydytojų, susiduriančių su alkoholio daroma žala asmens sveikatai, indėlio. Narkologinė sveikatos priežiūra Lietuvoje įgyvendina ir tiesiogiai paslaugas teikia 5-i Priklausomybės ligų centrai (PLC), esantys vieni esminių veikėjų nuo alkoholio priklausomų asmenų gydyme bei apskričių psichiatrinės ligoninės ir psichiatrijos skyriai prie ligoninių, gydantys ūmios psichozės atvejus bei turintys reanimavimo galimybes. Šios įstaigos teigia antrines (stacionarias ar ambulatorines) paslaugas. Pirmines paslaugas teikia savivaldybių įkurti PSC bei kt. specializuoti skyriai. Pastarųjų konsultavimo ir vadovavimo funkcijas atlieka *Valstybinis psichikos sveikatos centras (VPSC)*, pavaldus SAM. Atskirą grupę paslaugų sudaro psichosocialinės reabilitacijos paslaugos, kurias teikia Vilniaus PSC ir NVO, įskaitant ir neformalius veikėjus, pavyzdžiui, anonimines alkoholikų grupes (AA). Šalia šių įstaigų, teikiančių paslaugas priklausomiems nuo alkoholio asmenims, vyrauja ir privačios klinikos, teikiančios daugiausia detoksikacijos, trumpalaikes abstinencijos gydymo paslaugas.²²⁵

Vairavimo išgėrus ribojimas. Labai efektyviai veikia vairavimą išgėrus ribojančios taisyklės, įskaitant neribotą (atsitiktinį) kvėpavimo tikrinimą, sumažintus alkoholio koncentracijos kiekyje lygius, teisės vairuoti atėmimą ir sumažintus alkoholio koncentracijos kiekius jauniems vairuotojams. Esami riboti tyrimų duomenys nerodo kokio nors paskiriamo vairuotojo ar saugaus vairavimo programų poveikio. Alkoholio spynos gali būti efektyvia prevencine priemone, tačiau išgėrusių vairuotojų atžvilgiu veikia tik tuomet, jei yra uždėtos ant automobilio. PSO modeliavo neriboto kvėpavimo tikrinimo poveikį ir kainą lyginant su tuo atveju, kai nėra jokio tikrinimo. Pritaikius šį modelį Europos Sąjungai gaunama, kad kiekvienais metais išvengiama 111,000 negalios metų ir ankstyvų mirčių, o toks tikrinimas kainuoja 233 milijonus eurų.²²⁶ Apskaičiuota vairavimo išgėrus sukelta turtinė žala 2003 m. ES šalyse siekė 10 milijardų eurų.²²⁷

Lietuvoje šioje srityje, pasak kai kurių anksčiau minėtų ekspertų, yra pažengusi daugiausiai (lyginant su kt. alkoholio kontrolės priemonėmis). Tačiau šią priemonę kai kurios šalys naudoja griežtesnėmis sąlygomis nei Lietuva. Pavyzdžiui, Estijoje, Maltoje, Rumunijoje, Slovakijoje, Čekijoje,

²²⁴ **Anderson P. ir Baumberg B.** Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai. – Jungtinė Karalystė: Alkoholio tyrimų institutas, 2006 m. birželis. p. 8. Rasta: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_lt_en.pdf [žiūrėta: 2011-04-12]

²²⁵ **Baltrušaitytė G., Civinskas R., Reingardė J., Tamutienė I.** Pagalbos asmenims, sergantiems priklausomybės nuo alkoholio ligomis, priemonės ir sistema Lietuvoje. Tyrimo, vykdyto pagal sociologinio tyrimo atlikimo paslaugų pirkimo sutartį Nr. 9, ataskaita. Socialinės ekonomikos institutas: Kaunas, 2008. p. 61-65. Rasta: <http://www3.lrs.lt/docs2/OPDJOOLW.PDF> [žiūrėta: 2012-02-16]

²²⁶ **Anderson P. ir Baumberg B.** Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai. – Jungtinė Karalystė: Alkoholio tyrimų institutas, 2006 m. birželis. p. 8. Rasta: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_lt_en.pdf [žiūrėta: 2012-02-16]

²²⁷ **Anderson P. ir Baumberg B.** Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai. – Jungtinė Karalystė: Alkoholio tyrimų institutas, 2006 m. birželis. p. 7. Rasta: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_lt_en.pdf [žiūrėta: 2012-02-16]

Vengrijoje leistina alkoholio koncentracija kraujyje yra 0,0 mg/ml, o Norvegijoje, Lenkijoje, Švedijoje – 0,2 mg/ml²²⁸ (visiems vairuotojams). Lietuvoje 2008 m. nuo 0,4 iki 0,2 promilių buvo sumažinta leistina alkoholio koncentracija kraujyje pradedantiesiems vairuotojams (kuriems nėra 2 m. vairavimo patirties), visiems kitiems, išskyrus keleivinių arba sunkiojo transporto vairuotojams, paliktas leistinas kiekis – 0,4 promilių.²²⁹ Visose šalyse yra vienokie ar kitokie galimybės vairuoti išgėrus apribojimai ir visur, išskyrus Jungtinę Karalystę, Airiją ir Liuksemburgą, maksimali alkoholio koncentracijos kraujyje riba atitinka Europos Komisijos rekomenduojamą lygį (0.5g/L). Tačiau, daugelis Europos vairuotojų mano, kad yra tik nedidelė tikimybė būti pagautu – viso trečdalis galvoja, kad jų kvėpavimas nebus tikrinamas niekada, nors šalyse, kuriose taikomas atsitiktinis patikrinimas, šis skaičius yra mažesnis.²³⁰

Taigi Lietuvai siūlomos griežtesnės priemonės, nes tyrimai rodo, kad yra stiprus ryšys tarp griežtesnės alkoholio kontrolės ir mažesnio suvartojamo alkoholio kiekio šalyje. 2007 metais paskelbta publikacija, kurioje Donaldas Brandtas ir kiti 4-i mokslininkai iš JAV ir Italijos apibendrina 30-ies šalių alkoholio kontrolės politiką. Šioje studijoje dar kartą patvirtintas atvirkštinis ryšys tarp alkoholio kontrolės politikos griežtumo ir alkoholio suvartojimo šalyje.²³¹

²²⁸ **Nickson C.** Drink Driving Limits in Europe. Safetravel.co.uk, 2010-08-19. <http://www.safetravel.co.uk/europedrinkdrivinglimits.html> [žiūrėta: 2012-02-05]

²²⁹ **Alkoholio ir tabako kontrolės 2012-2014 m. programa (tarpinstitucinis veiklos planas).** Patvirtinta LR Vyriausybės, 2011. Rasta: <http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/06/27/63100> [žiūrėta: 2012-01-15]

²³⁰ **Anderson P. ir Baumberg B.** Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai. – Jungtinė Karalystė: Alkoholio tyrimų institutas, 2006 m. birželis. p. 11. Rasta: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_lt_en.pdf [žiūrėta: 2012-02-12]

²³¹ **Brand D. A. et al.** Comparative Analysis of Alcohol Control Policies in 30 Countries. // PLoS Med, vol. 4, iss. 4, 2007. Rasta: <http://www.plosmedicine.org/article/info:doi/10.1371/journal.pmed.0040151> [žiūrėta: 2012-02-28]

IŠVADOS

1. Politikos formavimas yra sudėtingų sąveikų procesas, neturintis nei pradžios, nei pabaigos. Daugybė žmonių ir socialinių jėgų veikia viešosios politikos rezultatus, iš kurių vienas svarbiausių – verslo vaidmuo.
2. Politinis reguliavimas yra viešosios institucijos vykdoma tvari ir kryptinga (angl. *sustained and focused*) kontrolė, kuri visuomenei yra naudinga.
3. Visuomenės interesai turėtų sudaryti politinio reguliavimo pagrindą valstybėje.
4. Remiantis viešojo intereso reguliavimo teorija, valstybė reguliuoja alkoholio vartojimą/prekybą siekdama apsaugoti visuomenės sveikatą ir socialinę aplinką.
5. Valstybėje, kurioje alkoholio kontrolė paremta privačių interesų reguliavimo teorija, labiau gina verslo atstovų nei visuomenės interesus, o alkoholio kontrolės politika, grindžiama konsumeristine reguliavimo teorija, siekia apsaugoti vartotojus.
6. Lietuvoje konfrontuoja du požiūriai, kurie turi esminę įtaką alkoholio reguliavimo politikai. Pirmasis požiūris atstovauja laisvosios rinkos interesui (privatūs/verslo interesai), antrasis – visuomenės sveikatos interesui (viešieji interesai).
7. Nuo 2004 m. iki maždaug 2008 m. alkoholio politika Lietuvoje buvo liberalizuojama. Minėtu laikotarpiu pastebėtas ir alkoholio vartojimo bei alkoholinių psichozių atvejų skaičiaus padidėjimas. 2008 m. alkoholio politika Lietuvoje sugriežtinta. Šiuo laikotarpiu alkoholio suvartojimas bei kai kurios su tuo susijusios neigiamos pasekmės šalyje sumažėjo.
8. Nėra vienodai efektyvių alkoholio politikos priemonių, tačiau geriausiai veikia mokslu pagrįstos alkoholio kontrolės priemonės: mokesčiai, kontroliuojamas alkoholio prieinamumas, alkoholio kiekio matuokliai, mažesnis leidžiamas alkoholio kiekis visiems, minimalus vartojimo/pardavimo amžius, alkoholis tam tikrose vietose, bendruomenės mobilizavimas – rizikos grupėms, intervencija – didelės rizikos gėrėjams.
9. Lietuvos alkoholio politikoje yra taikomos kai kurios mokslu pagrįstos ir pasaulyje naudojamos alkoholio kontrolės priemonės (iš jų efektyviausiai adaptuotos vairavimo išgėrus taisyklės), todėl ryškėja tam tikri teigiami poslinkiai: mažėja mirčių, įtakotų alkoholio vartojimo; mažiau alkoholinių psichozių atvejų; mažiau užfiksuojama neblaivių vairuotojų sukeltų kelių eismo įvykių ir kt.
10. Kadangi išlieka ir nemažai neigiamų alkoholio kontrolės veiksmų (aukštas alkoholio suvartojimas tarp nepilnamečių ir netik, alkoholio įsigijimo taškų tankumas ir kt.), galima teigti, kad Lietuvoje ši politika vykdoma nepakankamai ir ją reikėtų keisti ar tobulinti.

11. Vienas iš didžiausių trukdžių vystyti efektyvią bei veiksmingą alkoholio politiką Lietuvoje – aktyvi alkoholio pramonės lobistinė veikla.

12. Lietuvos gyventojai (apklausos rezultatų duomenimis) ir alkoholio kontrolės srities ekspertai alkoholio politiką šalyje vertina vidutiniškai. Daugelis Lietuvos gyventojų bei ekspertų pritartų griežtesnei alkoholio kontrolės politikai, jeigu žinotų, kad tai mažintų suvartojamo alkoholio kiekį bei jo daromą žalą šalyje.

13. Visų pasaulio šalių alkoholio reguliacinėje politikoje aptinkama specifinių alkoholio vartojimo priemonių tam tikrose situacijose: vairavimas išgėrus, alkoholio įsigijimo ir vartojimo amžiaus cenzo nustatymas ir kt.

14. Šalyse, kuriose vykdoma griežtesnė alkoholio politika, mažiau suvartojama alkoholio bei patiriama mažesnė susijusi žala, todėl gerą patirtį alkoholio kontrolės srityje Lietuva galėtų perimti iš tokių nagrinėtų užsienio šalių, kaip JAV, Kanados, Japonijos, Prancūzijos, N. Zelandijos, Australijos ar Skandinavijos valstybių.

15. Remiantis atliktu tyrimu-apklausa, nagrinėta mokslinė literatūra, palyginus įvairias pasaulio šalis ir pan., patvirtinama, kad norint sumažinti alkoholio vartojimą bei su tuo susijusią žalą Lietuvoje, reikėtų griežtinti vykdomą alkoholio politiką, t. y. taikyti daugiau apribojimų/draudimų, didinti alkoholio kainas bei taikyti kitas griežtesnes mokslu pagrįstas priemones.

REKOMENDACIJOS IR SIŪLYMAI

Skirtos Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Seimui, Sveikatos apsaugos ministerijai, Ūkio ministerijai, Finansų ministerijai, Švietimo ir mokslo ministerijai, Nacionalinei sveikatos tarybai, savivaldybių taryboms bei vykdomosioms institucijoms, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentui, įvairioms NVO ir kt.

1. Kadangi alkoholio rinkos reguliavimo politika labai efektyviai sumažina alkoholio daromą žalą, rekomenduojama:

a) didinti mokesčius (ir silpniesiems gėrimams), gaunamus iš alkoholio produktų ir produktų, susijusių su alkoholio vartojimu bei skirti, investuoti surinktus pinigus prevencijos bei metimo gerti programoms;

b) periodiškai peržiūrėti alk. gėrimų kainas priklausomai nuo gyventojų pajamų didėjimo/mažėjimo, kad visi alk. gėrimai Lietuvoje taptų prabangos preke.

c) alkoholinius gėrimus mažmeninėse pardavimo vietose (ne maitinimo įstaigose) leisti parduoti tokiais dienomis bei valandomis (prekybos laiko griežtesnis ribojimas): pirmadienis-ketvirtadienis: nuo 10 iki 20 val., penktadienis-šeštadienis: nuo 8 iki 23 val., o sekmadienį – nuo 12 iki 19 val. (valandų laikas gali varijuoti); (kadangi tyrimai rodo, kad, prailginus prekybos alkoholiu valandas, padidėja smurtinių nusikaltimų skaičius ir atvirkščiai).

d) apsvarstyti galimybę Lietuvai monopolizuoti mažmeninę alkoholio prekybą (bent stipriesiems gėrimams). Šios sistemos efektyvumas yra praktiškai įrodytas: iki šios sistemos įdiegimo Švedija buvo viena iš Europos šalių, suvartojanti daugiausiai alkoholinių gėrimų, šiomis dienomis Švedija – viena mažiausiai suvartojanti alkoholio produktų visoje Europoje;

e) siekti, kad alk. gėrimai (bent stiprieji) būtų parduodami tik specializuotose parduotuvėse, apribojant jų pardavimą įprastose mažmeninės maisto ar pramonės prekybos vietose (taip siekiant mažinti jų prieinamumą bei matomumą) ir uždraudžiant ten lankytis nepilnamečiams (išskyrus su tėvų ar globėjų palyda);

f) uždrausti/apriboti pardavinėti atšaldytus alk. gėrimus ir uždrausti/apriboti alk. gėrimų akcijas bei nuolaidas (Skandinavijos valstybių pavyzdys);

g) neatšaukti ir iš tikrųjų įgyvendinti nuo 2013 m. sausio 1 d. numatytus LR Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 4 dalies 4 ir 5 punktus: Lietuvoje draudžiama parduoti 4) alų, sidrą, alaus mišinius su nealkoholiniais gėrimais, alkoholinius kokteilius, išpilstytus į didesnę negu vieno litro tarą, mažmeninės prekybos vietose; 5) alų, sidrą, alaus mišinius su nealkoholiniais gėrimais, alkoholinius kokteilius, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija yra didesnė kaip 7,5 procento;

h) neatšaukti ir iš tikrųjų įgyvendinti nuo 2016 m. sausio 1 d. numatytas LR Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatas, kurios draus alk. gėrimais prekiauti degalinėse;

i) apriboti išduodamų licencijų verstis mažmenine alk. prekyba skaičių (mažinant pardavimo taškų intensyvumą): pavyzdžiui, įvedant metines kvotas;

j) sugriežtinti atsakomybę alk. gėrimų prekyvietėms, kurios pažeidžia LR Alkoholio kontrolės ir susijusius įstatymus, pavyzdžiui, užtikrinant nepilnamečiams alkoholį pardavinėjančių įmonių licencijų atėmimą/suspendavimą.

2. Kadangi alkoholio reklama ypač padeda formuoti teigiamas nuostatas į alkoholio vartojimą jaunų žmonių tarpe ir alk. gėrimų gamybos pramonės savireguliacijos reklamos srityje efektyvumas yra mažas, rekomenduojama visiškai uždrausti arba griežčiau apriboti alkoholio reklamą (visas alkoholio gaminių reklamos formas, įskaitant tiesioginį gaminių reklamavimą, rėmimą, aukojimą, stipendijas ir netiesioginę reklamą) Lietuvoje. Pavyzdžiui:

a) masinėse informavimo priemonėse uždrausti rodyti stipriųjų alk. gėrimų reklamą;

b) alk. reklamą rodyti tik savaitgaliais; po kiekvienos ar kelių alk. reklamų rodyti įspėjimą užrašą arba soc. reklamą apie alkoholio daromą žalą (tokių soc. reklamų transliavimą turėtų finansuoti valstybė ir alk. pramonė bendru sutarimu) ir pan.;

c) užtikrinti LR Alkoholio kontrolės įstatymo 23 str. 3 dalies „Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos laidose ne rečiau kaip du kartus per savaitę ir ne mažiau kaip po 5 minutes nuo 18 valandos iki 22 valandų 30 minučių turi būti transliuojamos laidos, propaguojančios blaivų gyvenimo būdą, ir informuojančios apie alkoholio vartojimo daromą žalą“ įgyvendinimą bei jo priežiūrą (nėra jokios faktinės informacijos apie tai, kaip ir ar tikrai ši priemonė įgyvendinama tinkamai – taip, kaip nurodyta įstatyme).

3. Griežtinti vairavimą išgėrus ribojančias taisykles bei užtikrinti jų įgyvendinimą, įskaitant dažnesnį neribotą (atsitiktinį) kvėpavimo tikrinimą, sumažintus alkoholio koncentracijos kiekyje lygius, ilgesnio laikotarpio teisės vairuoti atėmimą bei didesnes administracines nuobaudas ir sumažintus alkoholio koncentracijos kiekius jauniems vairuotojams. Pavyzdžiui, sulyginti 0,2 promilių (alk. koncentracijos kraujyje) lygį visiems vairuotojams (ir lengvųjų automobilių bei motociklų), o neturintiems 2 m. vairavimo patirties – sumažinti iki 0,00.

4. Sveikatos priežiūra, teikianti paslaugas priklausomiems nuo alkoholio ir ne tik asmenims, turėtų apimti/įtraukti daugiau specialistų (ypač pirminės priežiūros), ne vien narkologus. Ypač svarbus ankstyvas žalingai alkoholį vartojančių asmenų identifikavimas sveikatos apsaugos sistemoje ir pagalba jiems.

5. Griežtinti atsakomybę visiems valstybės tarnyboje dirbantiems asmenims, kurie darbo metu vartoja alk. gėrimus ar pasirodo neblaivūs (išskyrus situacijas, kai įstatymai nedraudžia to daryti),

atsižvelgiant į tai, kad vieši asmenys turėtų būti pavyzdžiu visuomenei. Tuo pačiu sukurti pavyzdingu pareigūnų ilgalaikio skatinimo sistemą.

6. Teikti finansinę ir politinę paramą NVO plėtoti prevencines programas, paremtas neformaliu ugdymu.

7. Siūlymas NVO: aktyviau įsitraukti į sprendimo priėmimo procesus, skatinant stebėjimo ir vertinimo sistemų įgyvendinimą; bendradarbiauti ir keistis geriausiais pasiektais rezultatais vietiniu, nacionaliniu ir tarptautiniu lygmenimis; dirbti, kuriant internetinę platformą, kuria būtų galima keistis informacija ir kurti internetinius tinklus; kurti stipresnę išorinį įvaizdį (pavyzdžiui, pasinaudojant komunikacija ir įdiegiant logotipus ar ženklinius žymenis).

8. Nors išsiaiškinus, kad į švietimą, komunikaciją, mokymą ir visuomenės sąmoningumą orientuotų priemonių efektyvumas yra gana žemas, tačiau reikalingas formuojant visuomenės nuomonę bei supratimą, norint įspėti ar informuoti. Todėl siūloma:

1) įvesti apribojimą, kad ant kiekvieno alk. gėrimo taros/butelio būtų įspėjamasis užrašas apie alkoholio daromą žalą bei tiksli alk. gėrimo sudėtis (užrašo šriftas bei dydis turi būti lengvai įskaitomi);

2) plačiau įtraukti visuomenę, bendruomenes į alkoholio kontrolę (visuomenės požiūrio į alkoholį svarba akcentuojama ir mokslininkų): pavyzdžiui, aktyviau agituoti pranešti/informuoti atitinkamas institucijas bei įstaigas (pavyzdžiui, puslapyje epolicija.lt) apie nelegaliai vykdomą veiklą, susijusią su alkoholio gamyba, realizavimu ir pan., nepilnamečių girdymą, vairavimą išgėrus, ir kt.

3) vykdyti nuoseklia, reguliarią bei ilgalaikę prevencinę kampaniją, kuri keistų požiūrį į alkoholio vartojimą bei jo žalą (pavyzdžiui, remiantis tokiais devizais kaip „kuo mažiau – tuo geriau“, „negerti yra madinga“ ir pan.); siekti didinti žinomumą apie neigiamus efektus, sukeltus alkoholio vartojimo (tiek didesnių kiekių, tiek mažesnių);

4) sukurti gaires visoms švietimo institucijoms, siekiant teikti vykdomąją alkoholio kontrolės programą visiems studentams/moksleiviams;

5) vystyti privalomojo švietimo programas su alkoholiu susijusiomis temomis, pritaikytomis kiekvienai amžiaus grupei ir kultūrai, pradedant nuo pirmųjų metų formalaus ugdymo.

9. Įtraukti Lietuvos jaunimą į visus su alkoholio problemomis susijusius sprendimus ir jų ieškojimą, sukuriant nuolatinį Lietuvos jaunimo tinklą, skirtą alkoholio kontrolei.

10. Kaip nepilnamečių alkoholio vartojimo mažinimo priemonės yra siūlomos:

a) tėvų bei globėjų, rūpintojų atsakomybės už netinkamą pareigų vykdymą vaiko atžvilgiu griežtinimas;

b) LR Alkoholio kontrolės įstatymo 22 str. 3 dalies „Įmonės, turinčios licencijas verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais ir vykdančios viešojo maitinimo veiklą, privalo

užtikrinti, kad prekybos alkoholiniais gėrimais vietose asmenys iki 18 metų nevartotų alkoholinių gėrimų“ papildymas, kad nepilnamečiai į barus/kavines/bufetus, kur alkoholinių gėrimų prekyba užima 80 proc. visų pardavimų būtų neįleidžiami nuo 22 iki 6 valandos;

c) alkoholio gamintojų internetinių puslapių neprieinamumas nepilnamečiams. Pavyzdžiui, visi gamintojai turėtų reikalauti lankytojų įvesti puslapyje savo gimimo datą (geriausias pavyzdys AB „Biržų alus“ – birzualus.lt) ar kitaip patvirtinti savo pilnametystę. Šiuo metu (2012-03-01) to nedaro tokie Lietuvos gamintojai (kaip pavyzdys): AB „Anykščių vinas“ – anvynas.lt, AB „Ragutis“ – fizz.lt, AB „Vilniaus degtinė“ – sobieskilike.lt, UAB „Boslita“ – boslita.lt. Jeigu minėtas amžius patvirtinamas sąžiningai ir paaiškėja, kad lankytojas nepilnametis, toks puslapis iš karto turėtų perorientuoti į puslapius, susijusius su alkoholio prevencija/švietimu (pavyzdys – UAB „Itaina“ puslapyje itaina.lt), ir nebeleisti pakeisti įvestų duomenų ar patvirtinimo (bent laikinai).

11. Atsižvelgus į Lietuvos gyventojų pritarimą bei ekspertų išvadas, būtų racionalu didinti amžių, nuo kurio galima įsigyti alkoholį: nuo 18 m. – silpnesnius alkoholinius gėrimus (pavyzdžiui, iki 22 proc. alk. tūrio), nuo 21 m. – stipriuosius alk. gėrimus arba bet kokius alk. gėrimus – nuo 21 m., nes tai galbūt išspręstų problemą, kad 11-12 klasėje nemaža dalis jau pilnamečių moksleivių aprūpina gėrimais mažesnių klasių moksleivius, bei kitas problemas.

12. Visos alkoholio kontrolės priemonės turėtų būti vykdomos kompleksiškai (ne atskirai).

13. Rekomenduojama plėtoti bei skatinti daugiau mokslinių tyrimų/studijų Lietuvoje, analizuojančių Lietuvos alkoholio kontrolės politikos priemonių efektyvumą, kurie galėtų prisidėti, ne tik įvertinant pagrindines alkoholio kontrolės politikos spragas ir jų šalinimo būdus, bet labiau išreikštų susirūpinimą, skatinant politikus griežčiau formuoti Lietuvos alkoholio kontrolės politiką.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Monografijos

1. **Anderson P.** The Impact of Alcohol Advertising: ELSA project report on the evidence to strengthen regulation to protect young people. – Netherlands: National Foundation for Alcohol Prevention (STAP), 2007. – URL: http://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/alcohol/Forum/docs/alcohol_lib10_en.pdf – ISBN 978-90-79070-05-3
2. **Babor T. F. et al.** Alcohol: No Ordinary Commodity. Research and Public Policy. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – ISBN 019 263261 2
3. **Baldwin R., Cave M.** Understanding Regulation: Theory, Strategy and Practice. – Oxford: Oxford University Press, 1999. ISBN 0-19-877438-9
4. **Baldwin R., Cave M., Lodge M.** Understanding Regulation: Theory, Strategy and Practice. (Second ed.). – Oxford: Oxford University Press, 2011. – ISBN 978-0-19-957608-1
5. **Dahl R. A.** A Preface to Democratic Theory. – Chicago: University of Chicago Press, 1956. – ISBN 0-226-13425-3
6. **Dye Th. R.** Understanding Public Policy. (8th ed.) – Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1995. – ISBN 0130974110
7. **Evidence for the effectiveness and cost effectiveness of interventions to reduce alcohol-related harm.** Copenhagen (Denmark): WHO Regional Office for Europe, 2009. – URL: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0020/43319/E92823.pdf – ISBN 978 92 890 4175 1
8. **Galanter M.** (Ed.). Alcohol Problems in Adolescents and Young Adults: Epidemiology, Neurobiology, Prevention, and Treatment. New York: Springer, 2006. – ISBN-10: 0-387-29215-2
9. **Heidenheimer A., Heclo H., Adams C.** Comparative Public Policy: The Politics of Social Choice in America, Europe, and Japan. (3rd ed.). – New York: st. Martin's Press, 1990. – ISBN 0312004931
10. **Jordana J., Levi-Four D.** The politics of regulation: institutions and regulatory reforms for the age of governance. – Great Britain: MPG Books Ltd, Bodmin, Cornwall, 2004. – ISBN 1 84376 464 4
11. **Kingdon J. W.** Agendas, Alternatives, And Public Policy. – Boston: Little Brown, 1984. – ISBN 0316493910
12. **Lindblom Ch. A.** Politics and Markets: The World's Political-Economic Systems. – New York: Basic Books, 1977.

- 13. Lindblom Ch. E., Woodhouse E. J.** Politikos formavimo procesas./ Iš anglų kalbos vertė D. Gudelis. – Vilnius: Algarvė, 1999. – ISBN 9986-856-54-X
- 14. Лисицын, Ю. П., Копыт Н. Я.** Алкоголизм. – М.: Медицина, 1983.
- 15. Лоуренс, Д. Р., Бенитт П. Н.** Клиническая фармакология. пер. с англ.: в 2-х т. – М.: Медицина, 1993. Т. 2., p. 672.
- 16. Mayhew David R.** Divided We Govern: Party Control, Law-making, and Investigations, 1946-1990. – New Haven, CT: Yale University Press, 1991. – ISBN: 9780300048353
- 17. Parsons W.** Viešoji politika: Politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas./ Iš anglų kalbos vertė A. Degutis. – Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 50-51. – ISBN 9986-752-89-2
- 18. Сидоров П. И., Ишеков, Н. С., Соловьев А. Г.** Соматогенез алкоголизма. – М.: МЕДпресс, 2003. с. 214. – ISBN 5-901712-91-9
- 19. Simon H. A.** Models of Man: Social and Rational. – New York: John Wiley & Sons, 1957.
- 20. Skrinckas R. G.** (red.). Būkime blaivūs! Domeikava: UAB „Baltoprint“, 2012. – URL: <http://provita.vdu.lt/pv/BukimeBlaivus!.pdf> – ISBN 978-609-408-202-3
- 21. Wilson J. Q.** Bureacracy: What Government Agencies Do And Why They Do It. New York: Basic Books, 1989. – ISBN 0-465-00785-6
- 22. Великанова Л. П., Каверина О. В., Бисалиев Р. В.;** под ред. Л. П. Великановой. Наркология: учебное пособие. Ростов н/Д: Феникс, 2006, с. 384. – ISBN 978-5-222-13766-6
- 23. Evidence for the effectiveness and cost effectiveness of interventions to reduce alcohol-related harm.** Copenhagen (Denmark): WHO Regional Office for Europe, 2009. – URL: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0020/43319/E92823.pdf – ISBN 978 92 890 4175 1

Straipsniai moksliniuose žurnaluose

- 1. Anderson P. et al.** Impact of Alcohol Advertising and Media Exposure on Adolescent Alcohol Use: A Systematic Review of Longitudinal Studies. // Alcohol & Alcoholism, vol. 44, no. 3, 2009, p. 229–243. <http://alcalc.oxfordjournals.org/content/44/3/229.full.pdf+html> [žiūrėta: 2012-02-12]
- 2. Brand D. A. et al.** Comparative Analysis of Alcohol Control Policies in 30 Countries. // PLoS Med, vol. 4, iss. 4, 2007. Rasta: <http://www.plosmedicine.org/article/info:doi/10.1371/journal.pmed.0040151> [žiūrėta: 2012-02-28]
- 3. Cherpitel, C.J., Ye Y., Moskalewicz J., Świątkiewicz G.** Screening for Alcohol Problems in Two Emergency Services Samples in Poland: Comparison of the RAPS4, CAGE and AUDIT. // Drug and Alcohol Dependence, USA, 2005, vol. 80, p. 201–207. PMID:15896929
- 4. Dryzek J.** Complexity and Rationality in Public Life. // Political Studies, No. 35, 1987, p. 424-442. – ISSN 1467-9248

5. **Dumbliauskas V.** Valstybė, rinka ir viešoji politika. // Politologija, 2000, Nr. 3(19), p. 114-121. – ISSN 1392-1681
6. **Frank J. Chaloupka, Grossman M., Saffer H.** The Effects of Price on Alcohol Consumption and Alcohol-Related Problems. // Alcohol Research & Health, 2002, Vol. 26, p. 22–34. – URL: <http://pubs.niaaa.nih.gov/publications/arh26-1/22-34.pdf>
7. **Giesbrecht N., Greenfield T. K., Anglin L., Johnson S.** Changing the Price of Alcohol in the United States: Perspectives from the Alcohol Industry, Public Health, and Research. // Contemporary Drug Problems, 2004, Vol. 31, Issue 4, p. 711–736. <http://news-business.vlex.com/vid/changing-alcohol-perspectives-62207624>
8. **Hertog, J. den.** General theories of regulation. // Research paper. Economic Institute / CLAV: Utrecht University, 1999. <http://encyclo.findlaw.com/5000book.pdf>
9. **Hommer D.W.** Male and female sensitivity to alcohol-induced brain damage. // Alcohol Res Health, 2003, vol. 27. № 3, p. 181-185.
10. **Korsakaitė D.** Viešasis interesas valstybinio reguliavimo požiūriu: sampratos analizė ir formulavimas. // Ekonomika, 2006, Nr.76. – ISSN 1392–1258.
11. **Lenčiauskienė I., Zaborskis A.** Rizikinga paauglių elgsena ir jos sąsajos su mokyklos aplinkos veiksniais. // Visuomenės sveikata, 2007, Nr. 3 (38), p. 24–29.
12. **Lindblom Ch. E.** The Science of ‘Muddling Through’. // Public Administration Review, 1959, No. 19, p. 79-88. <http://faculty.washington.edu/mccurdy/SciencePolicy/Lindblom%20Muddling%20Through.pdf>
13. **Nakanishi N., Suzuki K., Takara K.** Alcohol consumption and risk for development of impaired fasting glucose or type 2 diabetes in middle-aged Japanese men. // Diabetes Care, 2003, vol. 26, p. 48-54. <http://care.diabetesjournals.org/content/26/1/48.full.pdf>
14. **Raipa A.** Viešoji politika ir viešasis administravimas: raida, struktūra ir sąveika. // Viešoji politika ir administravimas, 2002, Nr. 1. – ISSN 1648-2603 <http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z1/1648-2603-2006-nr1-11.pdf>
15. **Rimm E. B., Williams P., Fosher K., Criqui M., Stampfer M. J.** Moderate alcohol intake and lower risk of coronary heart disease: meta-analysis of effects on lipids and haemostatic factors. // BMJ, 1999 (11 December), vol. 319, p. 1523-1528. http://www.bmj.com/highwire/filestream/392076/field_highwire_article_pdf/0.pdf
16. **Room R., Babor T., Rehm J.** Alcohol and public health. // The Lancet, vol. 365, iss. 9458, p. 519-530, 5 February 2005. <http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736%2805%2917870-2/fulltext>

17. Tamutienė I. Įrodymais grįstos alkoholio vartojimo reguliavimo politikos priemonės ir jų taikomumas Lietuvoje. // Viešoji politika ir administravimas, 2010, Nr. 33, p. 103-114. – ISSN 1648-2603. <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/vpa33/103-114.pdf>

18. Therese C. Reitan. Democracy in a Battle: Attitudes toward Alcohol Regulation in the Post-Communist Baltic Sea Region. // Journal of Baltic Studies. Summer 2003, Vol.34, No 2, p. 131–158.

19. Trygve U. Impact of Europeanization on Nordic alcohol control policies: a discussion of processes and national differences. // Journal of European Social Policy. March 2000, Vol. 10, p. 58–67. <http://www.sv.uio.no/isv/forskning/doktorgrad-karriere/forskerutdanning/disputas/fulltxt/ugland.pdf>

20. Örnberg J. C. The Europeanization of Swedish alcohol policy: the case of ECAS. Journal of European Social Policy, 2008, vol. 18 (Issue 4), p. 380–392. <http://esp.sagepub.com/content/18/4/380.full.pdf+html>

21. Разводовский, Ю.Е. Алкоголь и злокачественные новообразования. // Медицинские новости, 2003, № 10, с. 61-63. <http://www.mednovosti.by/journal.aspx?article=2456>

22. Alcohol and Advertising. IAS Factsheet. // Institute of Alcohol Studies. 18 March 2010, Cambs. <http://www.ias.org.uk/resources/factsheets/advertising.pdf>

23. An end to the Carlsberg baby in sight? // UK Alcohol Alert. The Institute of Alcohol Studies. Issue 2, 2007. – ISSN 1460-7174. <http://www.ias.org.uk/resources/publications/alcoholalert/alert200702/al200702.pdf>

Kiti straipsniai/literatūra

1. Alytaus rajono savivaldybės taryba nusprendė iš biudžeto skirti 17 tūkst. litų gyventojams, kurie panorės gydytis nuo alkoholizmo // Lietuvos rytas, 2012, sausio 4 d. <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/alytaus-rajono-valdzia-apmokes-gyventoju-gydymasi-nuo-alkoholizmo-56-188265#axzz1iUjE86ic> [žiūrėta: 2012-01-04]

2. Alcohol advertising // Wikipedia.org. http://en.wikipedia.org/wiki/Alcohol_advertising [žiūrėta: 2012-02-03]

3. Alcohol and Advertising: IAS factsheet // Institute of Alcohol Studies, 2010-03-18. Rasta: <http://www.ias.org.uk/resources/factsheets/advertising.pdf> [žiūrėta: 2012-02-05]

4. Alcohol and the Law // Citizensinformation.ie, 2011-11-07. http://www.citizensinformation.ie/en/justice/criminal_law/criminal_offences/alcohol_and_the_law.html [žiūrėta: 2012-02-03]

- 5. Alcohol culture in Denmark** // Alcoholcultureindenmark.webbyen.dk, 2008.
http://alcoholcultureindenmark.webbyen.dk/vishjemmeside_privat.asp?mode=top_frame&side=&id=178406 [žiūrėta: 2012-02-03]
- 6. Alcohol, young people and the law** // Direct.gov.uk.
http://www.direct.gov.uk/en/parents/yourchildshealthandsafety/worriedabout/dg_10026211 [žiūrėta: 2012-02-03]
- 7. Alkoholinis gėrimas** // Wikipedia.org.
http://lt.wikipedia.org/wiki/Alkoholinis_g%C4%97rimas [žiūrėta: 2012-02-05]
- 8. Apie alkoholį ir alkoholizmą** // Jokuboparapija.lt, 2008-10-29.
<http://jokuboparapija.lt/laikrastis/laikrastis-2008-10-29-1c3.pdf> [žiūrėta 2011-11-06]
- 9. Atostogos ir alkoholis musulmoniškos šalyse** // Balsas.lt, 2010-12-19, 08:43.
<http://www.balsas.lt/naujiena/516668/atostogos-ir-alkoholis-musulmoniskose-salyse/1> [žiūrėta: 2012-02-01]
- 10. Bagdonaitė M.** Alkoholis Europoje: ar politikai gali pažaboti girtavimą? // Bernardinai.lt, 2006-11-06. <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=categories/18> [žiūrėta 2011-11-13]
- 11. Alkoholio poveikis: psichozijų ir apsinuodijimo atvejų mažėja** // DMN inf., Diena.lt, 2010-02-09, 23:31. <http://sveikata.diena.lt/lt/naujienos/sveikata/alkoholio-poveikis-psichoziu-ir-apsinuodijimo-atveju-mazeja-262567> [žiūrėta: 2011-12-12]
- 12. Drinking in Greece** // GreekLandscapes.com, 2011.
http://www.greeklandscapes.com/travel/food_drinking.html [žiūrėta: 2012-02-03]
- 13. Effects of Alcohol Advertising on Alcohol Consumption Among Youth: Literature Review** // Nova Scotia Department of Health Promotion and Protection (NSHPP), Research Power Inc., 2009-03-06. http://www.gov.ns.ca/ohp/publications/Alcohol_Advertising_Literature_Review.pdf [žiūrėta: 2012-02-05]
- 14. Subata E., Matuizaitė E.** Alkoholio kontrolės politika turi būti grindžiama faktais // Delfi.lt, 2007-10-05, 10:30. <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/article.php?id=14613402> [žiūrėta: 2011-01-25]
- 15. French law on alcohol advertisement clarified** // Epha.org, January 24 2005.
<http://www.eph.org/a/1641> [žiūrėta: 2012-01-26]
- 16. Georgijevič Ž. V.** Apie alkoholį, tabaką, narkotikus, tvirkinimą ir globalinę politiką // Vydija.lt, 2004 m.
<http://www.vydija.lt/straipsniai/Zdanovas.%20Alkoholis,%20tabakas,%20tvirkinimas.htm> [žiūrėta: 2012-02-01]

- 17. Gudavičius S.** Vėliau spręš, ar atsisakyti alkoholio reklamos draudimo // Diena.lt, 2011-11-09, 09:32. Rasta: <http://www.diena.lt/naujienos/lietuva/veliau-spres-ar-atsisakyti-alkoholio-reklamos-draudimo-papildyta-388125> [žiūrėta: 2011-11-20]
- 18. Hanson David J.** Minimum Legal Drinking Ages around the World. State University of New York // Potsdam.edu. <http://www2.potsdam.edu/hansondj/LegalDrinkingAge.html> [žiūrėta: 2012-02-01]
- 19. Herald C.** Last call for happy hour // Canada.com, 2008-08-01. <http://www.canada.com/calgaryherald/story.html?id=bf763dd3-bef3-489f-a547-f3ceb8081998> [žiūrėta: 2012-02-03]
- 20. Kas daugiausia pagamina ir suvartoja alkoholio ES?** // Lrt.lt, 2011-02-10, 15:38. <http://www.balsas.lt/naujiena/524705/kas-daugiausia-pagamina-ir-suvartoja-alkoholio-es> [žiūrėta: 2012-02-01]
- 21. Legal drinking age** // Wikipedia.org. http://en.wikipedia.org/wiki/Legal_drinking_age [žiūrėta: 2012-02-05]
- 22. Lenkijoje alkoholių nuolat vartoja ketvirtadalis gyventojų** // BNS ir lrytas.lt inf., 2009-02-14, 16:33. <http://www.lrytas.lt/-12346220301233183167-lenkijoje-alkohol%C4%AF-nuolat-vartoja-ketvirtadalis-gyventoj%C5%B3.htm> [žiūrėta: 2012-02-01]
- 23. Lenkijos pajūrio paplūdimiuose uždrausta gerti alų** // BNS ir lrytas.lt inf., 2008-06-29, 17:40. <http://www.lrytas.lt/-12147505691212675024-lenkijos-paj%C5%ABrio-papl%C5%ABdimiuose-u%C5%BEdrausta-gerti-al%C5%B3.htm> [žiūrėta: 2012-02-01]
- 24. Lenkijoje uždrausta viešose vietose vartoti alkoholinius gėrimus** // BNS, 2001-06-28. <http://www.zebra.lt/lt/laisvalaikis/ivairenybes/lenkijoje-uzdrausta-viesose-vietose-vartoti-alkoholinius-gerimus-45880.html> [žiūrėta: 2012-02-01]
- 25. Lietuviai geria mažiau negu rusai, bet daugiau negu airiai** // Lrytas.lt, 2012-02-01, 15:55. <http://www.lrytas.lt/-13281006671327468122-lietuviai-geria-ma%C5%BEiau-negu-rusai-bet-daugiau-negu-airiai.htm> [žiūrėta: 2012-02-05]
- 26. Lietuvos aludarių asociacija.** Alkoholinių gėrimų vartojimo ir teisinio reguliavimo problematika Lietuvoje, lyginant su ES ir kitomis Vakarų kultūros šalimis // Grubliauskas.lt, 2007. www.grubliauskas.lt/Alkoholio%20problematika_REKLAMA.ppt [žiūrėta: 2011-11-20]
- 27. Lietuvos laisvosios rinkos institutas.** Dėl valstybinės alkoholio ir tabako kontrolės politikos vykdymo // Politika.lt, 2007-03-13. www.politika.lt/index.php?cid=9274&new_id=691691 [žiūrėta 2011-11-13]
- 28. Lov om forbud mod salg af tobak til personer under 18 år og salg af alkohol til personer under 16 år** // Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse, Denmark, 2008-08-28. <http://www.sst.dk/~media/Sundhed%20og%20forebyggelse/Tobak/Kampagner%20og%20projekter/N>

[y%20lov%20om%20forbud%20mod%20salg%20af%20tobak%20og%20alkohol/indhold_i_loven.ashx](#) [žiūrėta: 2012-02-03]

29. Machova E. Mūšis dėl svaigalų reklamos atidėtas porai savaitių // Lsveikata.lt, 2011 lapkričio 11 d., 11:22. <http://www.l sveikata.lt/pagrindinis/aktualijos/40-aktualijos/3517-mis-dl-svaigal-reklamos-atidtas-porai-savaii.html> [žiūrėta 2011-11-20]

30. Nickson C. Drink Driving Limits in Europe // Safetravel.co.uk, 2010-08-19. <http://www.safetravel.co.uk/europedrinkdrivinglimits.html> [žiūrėta: 2012-02-05]

31. Patašius M. Seimas pritarė mažesniems alkoholio akcizams // Lrytas.lt, 2010-12-07 16:22. <http://www.lrytas.lt/-12917192031290880213-seimas-pritar%C4%97-ma%C5%BEEsniems-alkoholio-akcizams-video.htm> [žiūrėta: 2011-11-20]

32. Rusija pagaliau pripažino, kad alus – alkoholis // IQ.lt, 2011-07-21, 11:33. <http://iq.lt/politika-ir-visuomene/rusija-pripazino-kad-alus-alkoholis> [žiūrėta: 2012-02-01]

33. Rusija priėmė įstatymą, kuris priskiria alų alkoholiniams gėrimams. // Elta ir lrytas.lt inf., 2011-07-22, 07:23. <http://www.lrytas.lt/-13113086151310376359-rusija-pri%C4%97m%C4%97-%C4%AFstatym%C4%85-kuris-priskiria-al%C5%B3-alkoholiniams-g%C4%97rimams.htm> [žiūrėta: 2012-02-01]

34. Rusijos parlamentas vienbalsiai priėmė „antialkoholini“ įstatymą // BNS, 2011-07-08, 13:48. <http://kauno.diena.lt/naujienos/uzsienis/rusijos-parlamentas-vienbalsiai-prieme-antialkoholini-istatyma-362841> [žiūrėta: 2012-02-01]

35. Samoškaitė E. Alkoholio akcizų įstatymas bus svarstomas iš naujo, bet svaigalai bus pardavinėjami iki 22 val // Delfi.lt, 2010 gruodžio 16 d., 12:28. <http://verslas.delfi.lt/business/alkoholio-akcizu-istatymas-bus-svarstomas-is-naujo-bet-svaigalai-bus-pardavinejami-iki-22-val.d?id=39777779> [žiūrėta: 2011-11-20]

36. Streissguth T. Italian Drinking Laws // eHOW.com. http://www.ehow.com/about_5113750_italian-drinking-laws.html [žiūrėta: 2012-02-03]

37. Širvinskis M. Kodėl švedai dažniau lieka blaivūs? // Ekonomika.lt, 2010-11-15, 14:52. <http://www.ekonomika.lt/naujiena/kodel-svedai-dazniau-lieka-blaivus-1711.html?page=3> [žiūrėta: 2012-02-05]

38. Zavickaitė-McMahon R. Kas leistina ir kas ne: apie alkoholio vartojimą Jungtinėje Karalystėje // Anglija.lt, 2008-06-23. http://www.anglija.lt/aktualijos/sveikata_medicina/kas_leistina_ir_kas_ne_apie_alkoholio_vartojima_jungtineje_karalysteje.html [žiūrėta: 2012-02-01]

39. Želnienė L. Seime liejosi aistros: linkstama nedrausti alkoholio reklamos // 15min.lt, 2011 lapkričio 3d. 12:06. <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/seime-liejosi-aistros-linkstama-nedrausti-alkoholio-reklamos-56-177865> [žiūrėta: 2011-11-20]

40. Wetgeving over alcohol // Vad.be, 2011. <http://www.vad.be/alcohol-en-andere-drugs/wetgeving/alcohol.aspx> [žiūrėta: 2012-02-03]

Teisės aktai, oficialūs dokumentai/ataskaitos/pranešimai

1. Act on the Sale of Alcoholic Beverages (Alcohol Act). Norway. <http://www.ub.uio.no/ujur/ulovdata/lov-19890602-027-eng.pdf> [žiūrėta: 2012-01-26]

2. Alcohol advertising policy in New Zealand: An experiment in industry self-regulation. **New Zealand Drug Foundation**, May 2006. <http://www.drugfoundation.org.nz/sites/drugfoundation.org.nz/files/File/AA%20policy%20in%20NZ%20An%20experiment%20in%20self%20regulation,%20May%202006.pdf> [žiūrėta: 2012-02-01]

3. Alcohol Beverage Control Enforcement: Legal Research Report. USA: Pacific Institute for Research and Evaluation, IDC DTNH22-98-D-35079, April 2003. <http://www.nllea.org/reports/ABCEnforcementLegalResearch.pdf> [žiūrėta: 2012-02-01]

4. Alkoholio ir tabako kontrolės 2012-2014 m. programa (tarpinstitucinis veiklos planas). Patvirtinta LR Vyriausybės. Kaveikiavaldzia.lt, 2011-06-27, 15:45. <http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/06/27/63100> [žiūrėta: 2011-11-20]

5. Alkoholio kontrolė ir teisinės atsakomybės reglamentavimas JAV ir Skandinavijos šalių jaunimo politikoje. LR Seimo Kanceliarijos Parlamentinių tyrimų departamentas. 2007-09-10. http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.1.%20Alkoholio%20kontrol%C4%97%20ir%20prevencija/420alkjavskand.pdf [žiūrėta: 2012-01-26]

6. Alkoholio reklamos reguliavimas. LR Seimo kanceliarijos Parlamentinių tyrimų departamentas. 2008-01-09. http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.2.%20Alkoholio%20reklama/428alkreklreg.pdf [žiūrėta: 2012-01-25]

7. Anderson P. ir Baumberg B. Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai. – Jungtinė Karalystė: Alkoholio tyrimų institutas, 2006 m. birželis. Rasta: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_lt_en.pdf [žiūrėta: 2011-04-12]

8. Anderson P. and Baumberg B. Alcohol in Europe. A public Health perspective. A report for the European Commission. London: Institute of Alcohol Studies, 2006. URL: http://ec.europa.eu/health/archive/ph_determinants/life_style/alcohol/documents/alcohol_europe_en.pdf – ISBN: 92-79-02241-5

9. ASAI Code. Ireland. Rasta: <http://www.asai.ie/code.asp> [žiūrėta: 2012-01-26]

10. Baltrušaitytė G., Civinskas R., Reingardė J., Tamutienė I. Pagalbos asmenims, sergantiems priklausomybės nuo alkoholio ligomis, priemonės ir sistema Lietuvoje. Tyrimo, vykdyto

pagal sociologinio tyrimo atlikimo paslaugų pirkimo sutartį Nr. 9, ataskaita. Socialinės ekonomikos institutas: Kaunas, 2008. Rasta: <http://www3.lrs.lt/docs2/OPDJOLW.PDF> [žiūrėta: 2012-02-16]

11. Breen James T.D. (in consultation with Turas Counselling). The relationship between alcohol misuse and the drinks industry sponsorship of sporting activities. Thirteenth Report. / A Report to the Joint Committee on Arts, Sport, Tourism, Community, Rural and Gaeltacht Affairs. Prn. A7/0455. March 2007. Rasta: <http://www.oireachtas.ie/documents/committees29thdail/committeereports2007/alchol-misuse.pdf> [žiūrėta: 2012-01-26]

12. Chomentauskas G., Pūras D., Dereškevičiūtė E. Nesaikingo alkoholio vartojimo neigiamos įtakos Lietuvos konkurencingumui mažinimo galimybių identifikavimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius: UAB „Žmogaus studijų centras“, 2008. Rasta: <http://www.ukmin.lt/lt/veikla/studijos> [žiūrėta: 2011-12-12]

13. Code for Broadcast Advertising of Alcoholic Beverages (Canadian). Public Notice CRTC 1996-108. Rasta: <http://www.crtc.gc.ca/eng/general/codes/alcohol.htm> [žiūrėta: 2012-02-03]

14. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 89/552/EEB. 1989-10-03. Aktuali nuo 2007-12-18. Rasta: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1989L0552:20071219:LT:PDF>

15. Excise duty tables. European Commission. Brussels, ref. 1,033, 2011-07-01. Rasta: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/excise_duties/alcoholic_beverages/rates/excise_duties-part_i_alcohol_en.pdf [žiūrėta: 2012-02-06]

16. First Progress Report on the Implementation of the EU Alcohol Strategy. Directorate-General for Health and Consumers, September 2009. URL: http://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/alcohol/documents/alcohol_progress.pdf

17. French Public Health Code (Code de la santé publique). Version en vigueur au 3 février 2012. Art L3342-1, L3353-3, L3353-4. Rasta: http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=B505F4F3B7B526B2ADC6BC204B3CA97C.tpdjo14v_1?cidTexte=LEGITEXT000006072665&dateTexte=20120203 [žiūrėta: 2012-02-03]

18. German law for the protection of minors (Jugendschutzgesetz). Abschnitt 2 – Jugendschutz in der Öffentlichkeit (§§ 4-10). Rasta: <http://dejure.org/gesetze/JuSchG/9.html> [žiūrėta: 2012-02-03]

19. Young People and Drugs Among 15–24 Year-olds. Analytical report. Flash Eurobarometer. European Commission, 2008. Flash EB No. 233. http://www.ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_233_en.pdf

20. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. ES strategija remti valstybes nares mažinant

alkoholio daroma žala. Briuselis, 2006-10-24. p. 11. Rasta: europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1455&format=PDF&aged=1&language=LT &guiLanguage=e [žiūrėta: 2012-02-06]

21. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss. Ziņotājs, 51, 20.12.1984. Aktuālā redakcija: 2012-01-01. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=89648>

22. Lietuvos Respublikos administracinių teisių pažeidimo kodeksas. Žin., 1985 m., Nr. 1-1, ADM. Aktuali redakcija nuo 2012-01-01. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416992

23. LR Alkoholio kontrolės įstatymas. 1995-04-18, Nr. I-857, Vilnius. Įstatymas paskelbtas: Žin., 1995, Nr. 44-1073. Aktuali redakcija nuo 2003.

24. LR Alkoholio kontrolės įstatymas. 1995-04-18, Nr. I-857, Vilnius. Įstatymas paskelbtas: Žin., 1995, Nr. 44-1073. Aktuali redakcija nuo 2010-06-30.

25. LR Alkoholio kontrolės įstatymas. 1995-04-18, Nr. I-857, Vilnius. Įstatymas paskelbtas: Žin., 1995, Nr. 44-1073. Aktuali redakcija nuo 2011-05-28.

26. LR Alkoholio kontrolės įstatymas. 1995-04-18, Nr. I-857, Vilnius. Įstatymas paskelbtas: Žin., 1995, Nr. 44-1073. Aktuali redakcija nuo 2011-12-31. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416286

27. Lietuvos sveikatos programa. URL: http://www.sam.lt/go.php/lit/Lietuvos_sveikatos_programa_/577

28. Matulas A., Veryga A. Alkoholio suvartojimo ir pasekmių mažinimo Lietuvoje programa. 2008, URL: http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.1.%20Alkoholio%20kontrol%C4%97%20ir%20prevencija/424alkprograma.pdf

29. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. „Metinis pranešimas 2011“. – ISSN 2029-8528. URL: http://www.ntakd.lt/files/informacine_medzega/0-NTAKD_medziaga/1-MP/2011_LT.pdf

30. Overview TV bans/restrictions (time and product) for alcoholic beverages in EU-27. STAP (Dutch Institute for Alcohol Policy), March 2009. Rasta: http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=greece%20alcohol%20advertisements&source=web&cd=2&ed=0CDQQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.eucam.info%2Fcontent%2Fbestanden%2Foverview-tv-bans-alcohol-advertising-europe_march-27-2009.pdf&ei=GM8rT6jkIM2XOsLitZcO&usq=AFQjCNHCP4dcF4c2D78jd29Iyq7_v0qTSA&sig2=E mO4SaCTxvabY8bM4nVuQw [žiūrėta: 2012-02-05]

31. Pagrindinio komiteto išvada Alkoholio kontrolės įstatymo 18, 29 ir 34 straipsnių pakeitimo įstatymo 2 straipsnio pakeitimo ir 4 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo

projektui. LR Seimo ekonomikos komitetas, 2011-09-30. Rasta: <http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/09/30/75715> [žiūrėta: 2012-02-05]

32. Rabinovich L., Brutscher P. B., Han de Vries, Tiessen J., Clift J., Reding A. The affordability of alcoholic beverages in the European Union. Understanding the link between alcohol affordability, consumption and harms. Technical report. The RAND Corporation, 2009. Rasta: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2009/RAND_TR689.pdf [žiūrėta: 2012-02-05]

33. Socialistų frakcijos ir Europos kovos su alkoholizmu draugijos „EuroCare“ konferencija, Europos Parlamentas, 2010 m.

34. Straight Talk: vadovas tėvams apie paauglių alkoholio vartojimą. Šiaurės vakarų alkoholio forumas kartu su Sveikatos priežiūros skyriumi. 2006, HPUT00402. p. 28-32. Rasta: <http://www.healthpromotion.ie/hp-files/docs/HPM00402LT.pdf> [žiūrėta: 2012-02-01]

35. Tamutienė I., Reingardė J., Civinskas R., Baltrušaitytė G. Pagalba asmenims, sergantiems priklausomybės nuo alkoholio ligomis, priemonės ir sistema Lietuvoje. Tyrimo ataskaita. Kaunas: Socialinės ekonomikos institutas, 2008. <http://www3.lrs.lt/docs2/OPDJOOLW.PDF>

36. The Alcohol Act. No. 1143/1994. Issued in Helsinki on 8 December 1994. Actual since 1 November 2009. Finland. <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1994/en19941143.pdf>

37. The Criminal Code of Finland. (39/1889, amendments up to 940/2008 included). <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf>

38. The European Charter on Alcohol. Paris, 1995. URL: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0008/79406/EUR_ICP_ALDT_94_03_CN01.pdf

39. Ullberg A. „Ar Europa turi alkoholio politiką?“. Pranešimas skaitytas tarptautinėje konferencijoje „Šiaurės ir Baltijos šalys prieš narkotikus“, Vilnius, 2006-11-03. Rasta: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/24995> [žiūrėta: 2012-02-13]

40. Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. 1982-10-26 (tekst jednolity: Dz. U. 2002 r. Nr 147 poz. 1231). 15 skyrius. <http://www.slaskie.pl/kopm/ustawa1.html>

41. Veryga A. Pranešimas: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=712&p_d=72396&p_k=1 [žiūrėta 2011-11-12]

42. Österberg E. and Karlsson T. (ed.). Alcohol Policies in EU Member States and Norway. A Collection of Country Reports. Helsinki: Stakes, 2003. Rasta: <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/muut/AlcoholPolicies.pdf> [žiūrėta: 2012-02-03]

43. Федеральный закон о государственном регулировании производства и оборота этилового спирта, алкогольной и спиртосодержащей продукции. Глава 2. Статья 16. Aktualizacija red.: 2005. Rasta: http://www.zonazakona.ru/law/zakon_rf/art/91602 [žiūrėta: 2012-02-03]

Internetiniai šaltiniai/ oficialūs institucijų portalai

1. **Alkoholizmas / Labdaros ir paramos fondas Krizių prevencijų centras.** Konsultavimas narkomanijos ir alkoholizmo klausimais. <http://www.prevencija.lt/category/priklausomybes/alkoholizmas;>
2. **Eurostat** (Europos statistika), <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home;>
3. **Forex.lt** (informacinis valiutų rinkos ir žinių portalas), <http://www.forex.lt;>
4. **Girls, Women, Alcohol, and Pregnancy.** Perspectives on FASD Prevention, <http://fasdprevention.wordpress.com;>
5. **Global Alcohol Policy Conference (GAPC)**, <http://www.gapc2011.com/welcome.html;>
6. **Kauno miesto savivaldybė**, <http://ep.kaunas.lt/index.php/5/?itemID=34;>
7. **LR Statistikos departamentas**, <http://www.stat.gov.lt;>
8. **Nacionalinė Tabako ir Alkoholio Kontrolės Koalicija (NTAKK)**, <http://www.koalicija.org;>
9. **Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (NTAKD)**, <http://www.ntakd.lt;>
10. **Nevyriausybinių organizacijų galimybės formuojant Lietuvos alkoholio prevencijos politiką.** „Blaivi karta“, Lietuvos blaiybės fondas, 2009 m. http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/20.1.%20Blaivi%20karta/03611aubk.pdf;
11. **Nevyriausybinių organizacijų ir ekspertų koalicija „Galiu Gyventi“**, <http://www.galiugyventi.lt;>
12. **Lietuvos Respublikos ambasada Rygoje**, <http://lv.mfa.lt/index.php?-1675874112;>
13. **Lietuvos visuomenės sveikatos asociacija (LVSA)**, www.lvsa.lt/Sceponaviciaus.ppt;
14. **LLRI pastabos ir pasiūlymai dėl alkoholio kontrolės politikos Lietuvoje / Lietuvos laisvosios rinkos institutas (LLRI)**, 2008-04-18. http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/llri_pastabos_ir_pasiulymai_del_alkoholio_kontroles_politikos_lietuvoje/4670;
15. **Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) (World Health Organization (WHO))**, <http://www.who.int/en>
16. **Systembolaget Alcohol Policy Role** , <http://www.systembolaget.se/English;>
17. **Sprendimas „Dėl mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ / Šiaulių rajono savivaldybės taryba**, 2011 liepos 21 d., Nr. T-198. <http://195.182.85.235/aktai/Default.aspx?Id=3&DocId=13079;>

18. **The Alcohol Advisory Council of New Zealand (ALAC)**, <http://www.alac.org.nz>;
19. **The International Center for Alcohol Policies (ICAP)**, <http://www.icap.org>;
20. **Vilniaus miesto savivaldybė**, <http://www.vilnius.lt>.

Egnoraitė V. Alkoholio kontrolės politika Lietuvoje nuo 2004-ųjų metų: formavimas ir įgyvendinimas / Viešojo administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. A. Guogis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2012. – 115 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe analizuojama šiuolaikinė Lietuvos alkoholio kontrolės politika. Stengdamasi atskleisti ir įvertinti Lietuvos alkoholio kontrolės politikos problemas, autorė atliko viešosios nuomonės tyrimą-apklausą, mokslinės literatūros analizę bei naudojo kitus mokslinius metodus. Darbe ne tik atskleidžiamas nepakankamas alkoholio kontrolės įgyvendinimas Lietuvoje, bet ir pateikiamos rekomendacijos, kaip jį pagerinti taikant efektyvias mokslu pagrįstas bei pasaulyje naudojamas alkoholio kontrolės priemones. Lietuvos gyventojai (apklausos rezultatų duomenimis) ir alkoholio kontrolės srities ekspertai alkoholio politiką šalyje vertina vidutiniškai. Daugelis Lietuvos gyventojų bei ekspertų pritartę griežtesnei alkoholio kontrolės politikai. Vienas iš didžiausių trukdžių įrodymais grįstai alkoholio politikai vystyti – aktyvi alkoholio pramonės įtaka šalyje.

Pagrindiniai žodžiai: Lietuvos alkoholio kontrolės politika, alkoholio vartojimo reguliavimo priemonės, alkoholio daroma žala, alkoholis.

Egnoraite V. Alcohol Control Policy in Lithuania since 2004: Formation and Implementation / Master's Thesis in Public Administration. Supervisor assoc. prof. dr. A. Guogis. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, Mykolas Romeris University, 2012. – 115 p.

ANNOTATION

Master's thesis analyzes the contemporary Alcohol Control Policy of Lithuania. Author of the work conducted a public opinion survey-interview, used the analysis of scientific literature and other methods of research to disclose and evaluate the issues of the Lithuanian Alcohol Control Policy. The paper not only reveals the lack of implementation of alcohol control in Lithuania, but also provides guidance on how to improve it with/adapting the effective science-based and used globally alcohol control measures. Lithuanian residents (survey data) and alcohol-control experts have an average view of this policy. Many of them support the stronger alcohol control policy. One of the major constraints on evidence-based alcohol policy development – strong influence of the alcohol industry in the country.

Key words: Lithuanian alcohol control policy, alcohol consumption regulation policy measures, alcohol policy, alcohol-related harm , alcohol consumption, alcohol.

Egnoraitė V. Alkoholio kontrolės politika Lietuvoje nuo 2004-ųjų metų: formavimas ir įgyvendinimas / Viešojo administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. A. Guogis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2012. – 115 p.

SANTRAUKA

Viešojo administravimo magistro baigiamojo darbo tema šiuo metu yra aktuali: vis dažniau politikai ir visuomenė kalba apie alkoholio vartojimo problemą Lietuvoje ir su tuo susijusias socialines, sveikatos ir ekonomines pasekmes. Lietuva pasaulyje (iš 193-jų šalių) yra 12-oje vietoje pagal alkoholio suvartojamą kiekį šalyje. Sutinkama, kad alkoholio vartojimą ir jo keliamą žalą reikėtų mažinti, tačiau problema kyla dėl to, kad nėra aišku, koks alkoholio vartojimas turėtų būti ribojamas (ir ar turi būti ribojamas) ir kokios priemonės turėtų būti pasirinktos valstybės lygmeniu. Lietuvoje šiuo klausimu nesutaria dvi jėgos: viena, palaikanti liberalią alkoholio politiką, ir antra, prieštaraujanti tokiai politikai. Pati alkoholio kontrolės tematika nėra nauja, tačiau moksliskai Lietuvoje nedaug tirta.

Šio darbo objektas – alkoholio kontrolės politika Lietuvoje nuo 2004 m. Darbo tikslas – išsiaiškinti bei išanalizuoti Lietuvos alkoholio kontrolės politiką bei pateikti rekomendacijas, kokios priemonės būtų tinkamiausios Lietuvai, norint mažinti alkoholio vartojimą bei jo daromą žalą valstybei bei gyventojams. Darbo hipotezė: norint sumažinti alkoholio vartojimą ir su tuo susijusią žalą Lietuvos valstybei bei gyventojams, reikėtų sugriežtinti Lietuvos alkoholio kontrolės politiką (taikyti daugiau apribojimų, didinti alkoholio mokesčius ir pan.). Darbo uždaviniai: įvardinti skirtingus požiūrius į alkoholio kontrolės politikos formavimą bei aprašyti/apibrėžti Lietuvos alkoholio kontrolės politiką nuo 2004 m.; pagrįsti darbo tyrimo metodologiją bei metodiką, darbo validumą; išanalizuoti bei aptarti Lietuvos alkoholio kontrolės politikos įgyvendinimą ir pateikti jos vertinimą (taikant viešosios nuomonės tyrimą); palyginti Lietuvos ir užsienio valstybių alkoholio kontrolės politikas ir pritaikyti jų teigiamą praktiką Lietuvoje (teoriniu atžvilgiu). Naudoti metodai (kiekybiniai ir kokybiniai): mokslinės literatūros analizė, teisinių dokumentų analizė, statistinių duomenų analizė, sociologinių tyrimų duomenų analizė, viešosios nuomonės tyrimas (apklausa), lyginamasis metodas ir kt.

Darbe išsiaiškinta, kad nėra vienodai efektyvių alkoholio politikos priemonių, tačiau geriausiai veikia tokios mokslu pagrįstos alkoholio kontrolės priemonės, kaip alkoholinių gėrimų akcizo didinimas, alkoholinių gėrimų prieinamumo mažinimas ir visiškas jų reklamos draudimas. Lietuvos alkoholio politikoje yra vykdomos kai kurios mokslu pagrįstos ir Europoje naudojamos alkoholio kontrolės priemonės (iš jų efektyviausiai adaptuotos vairavimo išgėrus taisyklės). Be to, pastebima, kad nuo 2004 m. Lietuvoje alkoholio politika buvo liberalizuojama ir tuo pat metu padidėjo suvartojamo alkoholio kiekis šalyje, neblaivių vairuotojų, alkoholinių psichozių ir pan. Nuo 2008 m.

sugriežtinus šią politiką bei taikant kai kurias mokslu pagrįstas priemones, lygiagrečiai sumažėjo minėtų neigiamų reiškinių skaičius.

Svarbiausios darbo išvados: alkoholio kontrolė Lietuvoje vykdoma nepakankamai, pastebima didelė alkoholio pramonės įtaka politiniams sprendimams. Lietuvos gyventojai (apklausos rezultatų duomenimis) ir alkoholio kontrolės srities ekspertai šalies alkoholio politiką vertina vidutiniškai. Skirtingas alkoholio kontrolės priemones, vykdomas Lietuvoje, tiek gyventojai, tiek ekspertai vertina nevienodai. Daugelis Lietuvos gyventojų bei ekspertų pritarė griežtesnei alkoholio kontrolės politikai Lietuvoje, jeigu žinotų, kad tai mažintų suvartojamo alkoholio kiekį bei jo daromą žalą šalyje. Atsižvelgiant į darbo išvadas bei tyrimo rezultatus, patvirtinama hipotezė, kad Lietuvoje reikėtų sugriežtinti esamą alkoholio kontrolės politiką, taip norint sumažinti alkoholio vartojimą bei su tuo susijusią žalą. Siūloma perimti tam tikras efektyvias mokslu pagrįstas alkoholio kontrolės priemones, kurias rekomenduoja PSO bei taiko kai kurios Europos ar Š. Amerikos šalys.

Darbo struktūra atskleidžia temą ir įgyvendina išsikeltus uždavinius: 1 dalyje aprašomos viešosios politikos formavimo ir reguliavimo politikos pagrindinės teorinės nuostatos bei samprata, skirtingi požiūriai į alkoholio kontrolę, Lietuvos alkoholio kontrolės politikos formavimas nuo 2004-ųjų metų. 2 dalyje aprašoma bei pagrindžiama alkoholio kontrolės politikos Lietuvoje tyrimo metodologija bei metodika. 3 dalyje nagrinėjamas Lietuvos alkoholio politikos įgyvendinimas bei pateikiamas jo vertinimas (remiantis viešosios nuomonės tyrimu bei ekspertų vertinimu). 4 dalyje aprašomos pasirinktų užsienio valstybių alkoholio kontrolės politikų būdingi bruožai bei priemonės ir nagrinėjama, kokią minėtų šalių gerąją patirtį būtų galima pritaikyti Lietuvoje. Galiausiai, pateikiamos išvados ir rekomendacijos bei siūlymai.

Šis darbas gali būti aktualus ir naudingas šioms Lietuvos institucijoms bei organizacijoms: Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Seimui, Sveikatos apsaugos ministerijai, Ūkio ministerijai, Finansų ministerijai, Švietimo ir mokslo ministerijai, Nacionalinei sveikatos tarybai, savivaldybių taryboms bei vykdomosioms institucijoms, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentui, įvairioms NVO ir kt.

Pagrindiniai žodžiai: Lietuvos alkoholio kontrolės politika, alkoholio vartojimo reguliavimo priemonės, alkoholio politika, alkoholio daroma žala, alkoholio vartojimas, alkoholis.

SUMMARY

Egnoraite V. Alcohol Control Policy in Lithuania since 2004: Formation and Implementation / Master's Thesis in Public Administration. Supervisor assoc. prof. dr. A. Guogis. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, Mykolas Romeris University, 2012. – 115 p.

The Public Administration Master's thesis is actual in these days: politicians and community are increasingly talking about alcohol problems in Lithuania and the related social, health and economic consequences. Lithuania is ranked 12th in the world (193-of-countries) according to alcohol consumption in the country. Many agree that alcohol consumption and related harm should be reduced, but the problem stems from the fact that it is not clear how alcohol consumption should be limited (and is to be limited), and what measures should be selected at national level. In this regard, two forces can not find a consensus in Lithuania: the first that supports a liberal alcohol policy, and second, contrary to this policy. Alcohol Control theme is not new, but not sufficiently scientifically examined in Lithuania.

The object of this work – Alcohol Control Policy in Lithuania since 2004. The main aim – to find out and analyze Lithuanian alcohol control policy and make recommendations on what measures would be appropriate to Lithuania in order to reduce alcohol consumption and harm done by the state and citizens. Working hypothesis: in order to reduce alcohol consumption and related harm for Lithuanian state and residents, should be a stricter alcohol control policy in the country (more restrictions, higher alcohol taxes, etc.). Thesis tasks: identify the different approaches to alcohol control policy-making and describe / define the Lithuanian alcohol control policies since 2004., base on the research methodology and methods, to analyze implementation of Lithuanian alcohol control policy and provide its evaluation (using a public opinion survey), to compare Lithuanian and foreign alcohol-control policies and try to adapt their positive practices in Lithuania (in theoretical aspect). Used methods (quantitative and qualitative): analysis of scientific literature, analysis of legal documents, statistical analysis, sociological research and data analysis, public opinion survey, the comparative method and others.

The work clarifies that there is no equally effective alcohol policy measures. However, there are some the best science-based alcohol control measures: alcohol excise increase, reducing the availability of alcoholic beverages and total advertising ban. Lithuania has implemented some of these measures (most effective are drunk-driving regulations). In addition, it is noted that in Lithuania the alcohol policy has been liberalized since 2004. At the same time, alcohol consumption in the country, drunk driving, alcohol psychosis and so on increased. When this policy was tightened and adjusted

some of the science-based measures, the number of these negative events parallelly decreased since 2008.

The main conclusions of the work: alcohol control in Lithuania is insufficient; alcohol industry has a great influence on political decisions. Lithuanian residents (survey data) and alcohol-control experts have an average view of this policy. The residents and experts have different approaches to various alcohol policy measures. The majority of the population would be welcome with stronger alcohol control policy in Lithuania, if they know it reduce alcohol consumption and related harm in the country. Based on the findings of work and research, the hypothesis that Lithuania should strengthen the existing alcohol control policy to reduce alcohol consumption and related harm, is confirmed. It is proposed to take some effective science-based alcohol control measures recommended by WHO and placed in some other European or North American countries.

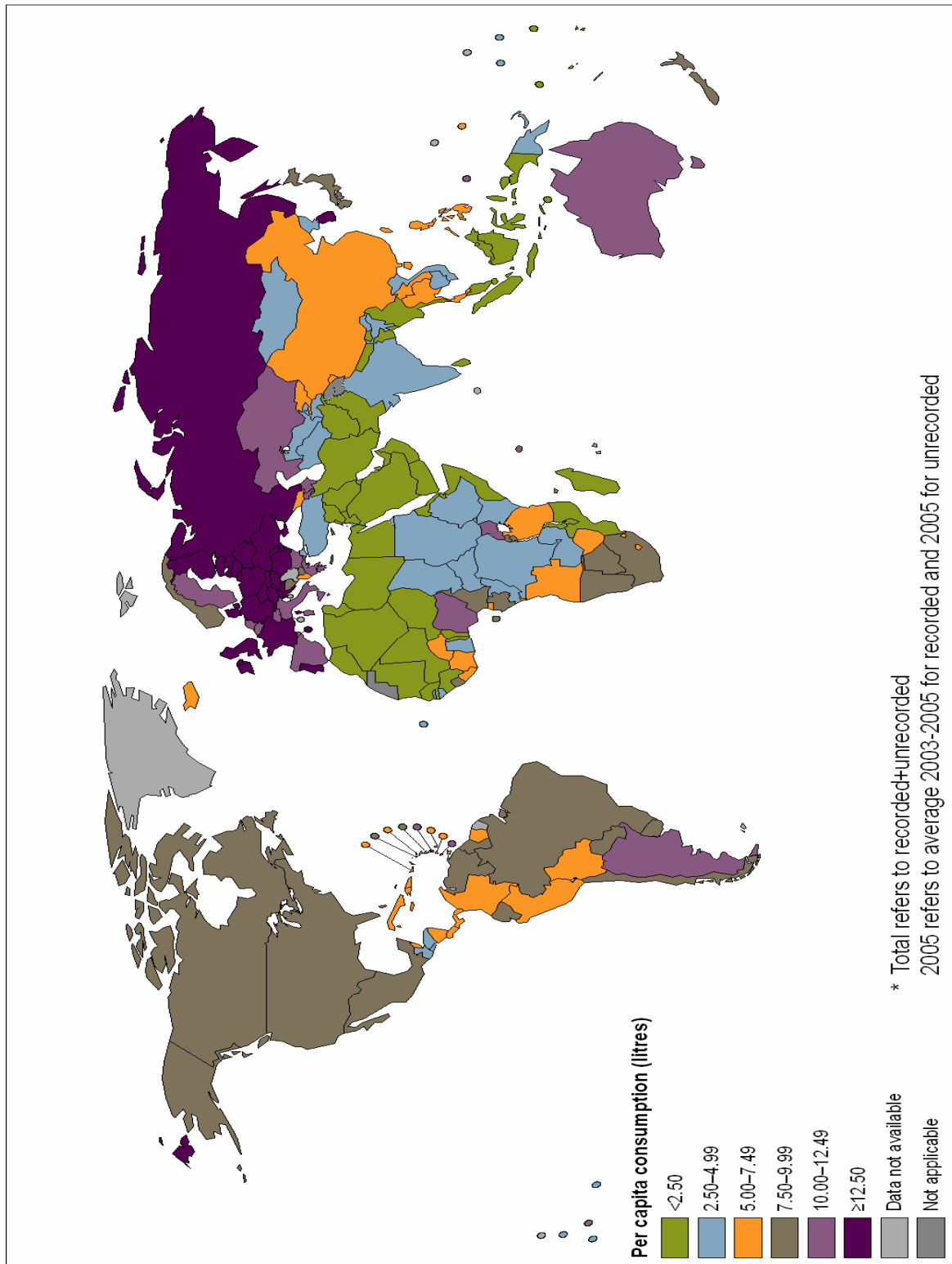
The structure of the work reveals the subject: Part 1 describes the basic theoretical concept of the formation of public policy and regulation policy, different approaches to alcohol control, the formation of the alcohol control policy in Lithuania since 2004. Part 2 based on the research methodology and techniques. Part 3 analyzes implementation of the alcohol policy in Lithuania and present its assessment (based on public opinion survey and expert assessments). Part 4 describes the alcohol policies of foreign countries and examines how the good practices in these countries can be applied in Lithuania. Finally, conclusions are drawn and recommendations/suggestions are presented.

This work may be relevant and useful to those institutions and organizations in Lithuania: Government of the Republic of Lithuania, Seimas of the Republic of Lithuania, The Ministry of Economy, The Ministry of Health, The Ministry of Finance, The Ministry of Education and Science, The National Board of Health, Drug, Tobacco and Alcohol Control Department, municipal councils and executive bodies, various NGOs and others.

Key words: Lithuanian alcohol control policy, alcohol consumption regulation policy measures, alcohol policy, alcohol-related harm , alcohol consumption, alcohol.

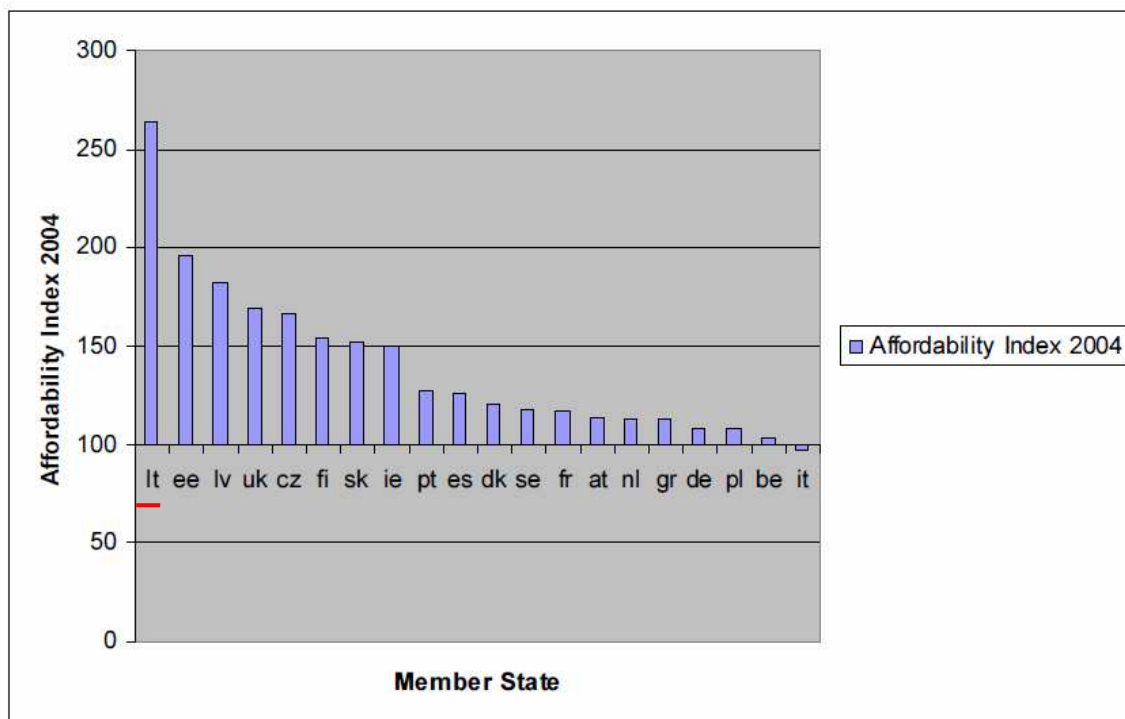
PRIEDAI

1 PRIEDAS

Šaltinis: Pasaulio sveikatos organizacija (PSO). URL: http://gamapserver.who.int/gho/static_graphs/gisah/Global_adult_percapita_consumption_2005.png [žiūrėta: 2012-02-17]

1 pav. Alkoholio suvartojimas (l/gyv.) pasaulio mastu

Čia: „Affordability Index“ (liet. Prieinamumo indeksas) apskaičiuotas pagal *UK National Health Service (NHS)* formulę: $\text{Affordability index} = (\text{real disposable income index} / \text{relative alcohol price index}) * 100$

— - mano pastaba.

Šaltinis: Rabinovich L., Brutscher P. B., Han de Vries, Tiessen J., Clift J., Reding A. The affordability of alcoholic beverages in the European Union. Understanding the link between alcohol affordability, consumption and harms. Technical report. The RAND Europe Corporation, 2009. p. 27. URL: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2009/RAND_TR689.pdf

2 pav. Alkoholio prieinamumo pokyčiai nuo 1996 iki 2004 m. nurodytose ES šalyse

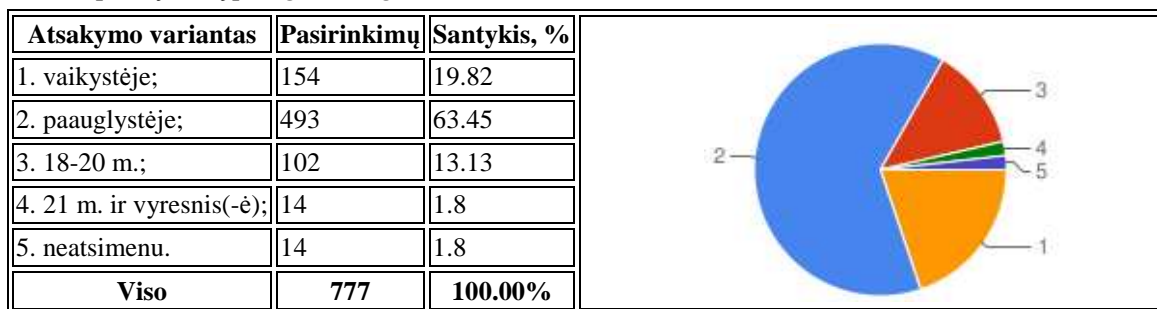
APKLAUSOS-TYRIMO „ALKOHOLIO KONTROLĖ LIETUVOJE: GYVENTOJŲ NUOMONĖ“ KLAUSIMAI IR REZULTATAI

1. Jūsų amžius:

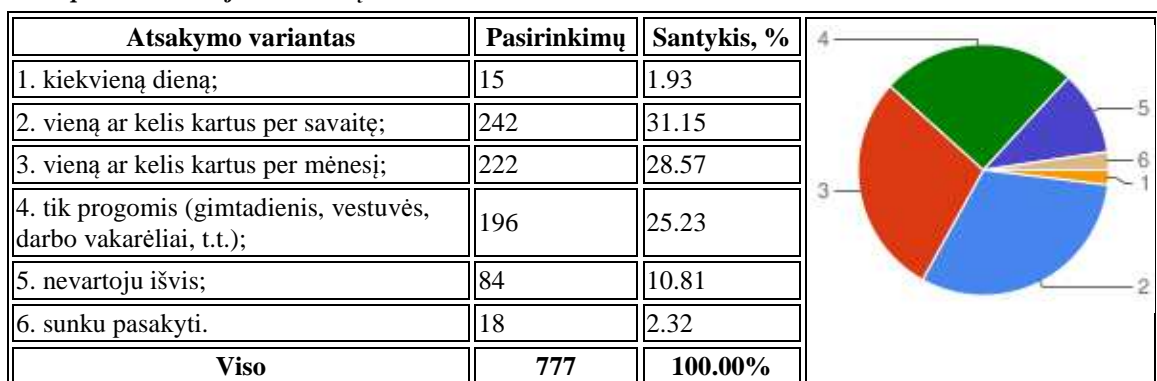
(apklausoje gali dalyvauti tik PILNAMEČIAI asmenys)

Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. 18-20;	97	12.48
2. 21-24;	175	22.52
3. 25-30;	275	35.39
4. 31-40;	116	14.93
5. 41-50;	67	8.62
6. 51-60;	36	4.63
7. 61-70;	9	1.16
8. 70 ir vyresnis(-ė).	2	0.26
Viso	777	100.00%

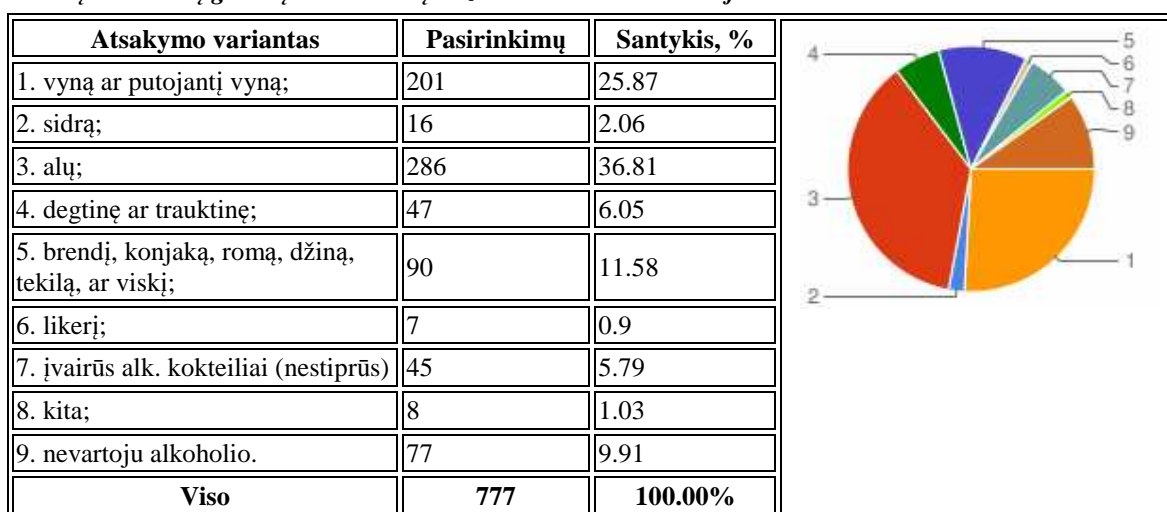
2. Kada pirmą kartą paragavote/išgėrėte alkoholio?

3. Kaip dažnai vartojate alkoholį?

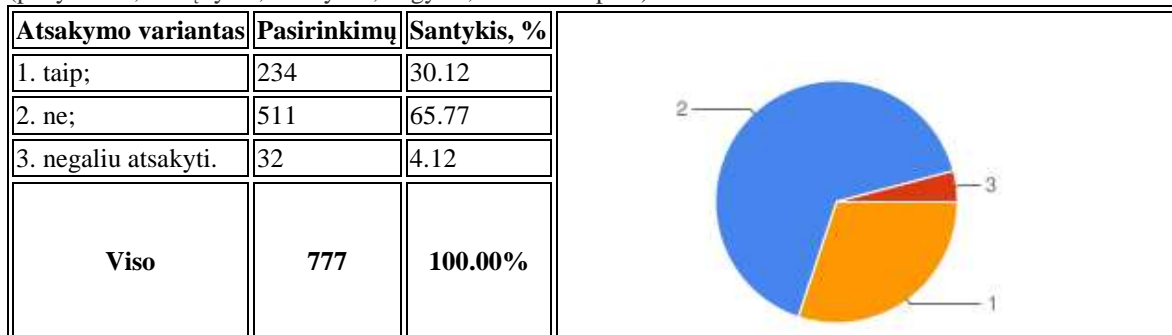

4. Kokį alkoholinį gėrimą iš išvardintų dažniausiai renkatės/vartojate?

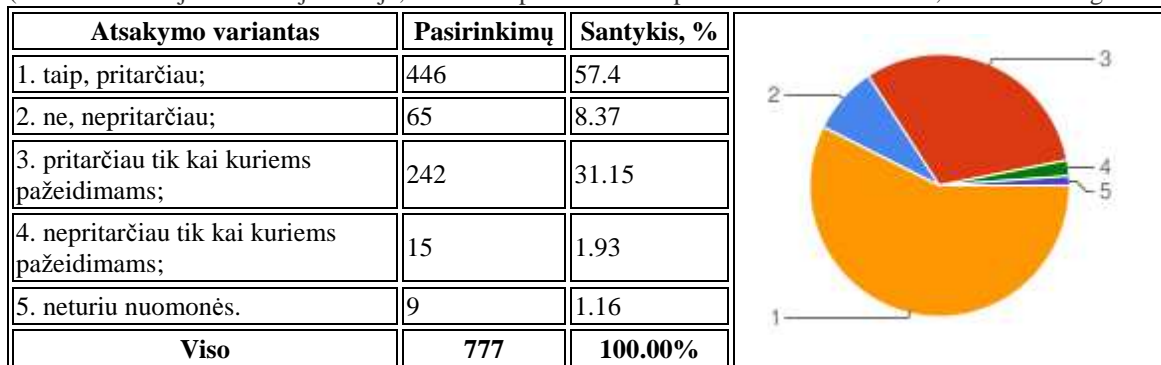
5. Ar esate bent kartą gyvenime nukentėjęs/patyręs nuostolių dėl alkoholio ar pats sukėlęs įvykį, kurio priežastis – alkoholio vartojimas?

(pavyzdžiui, autoįvykis, muštynės, vagystė, traumos ir pan.)

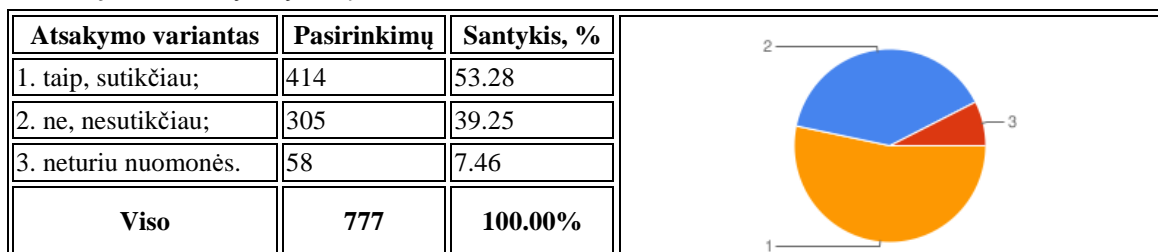

6. Ar pritarumėte imtis griežtesnių sankcijų (pavyzdžiui, didinti baudas) už alkoholio vartojimo ar pardavimo taisyklių pažeidimus?

(alkoholio vartojimas viešoje vietoje, alkoholio pardavimas nepilnamečiams asmenims, vairavimas išgėrus ir pan.)

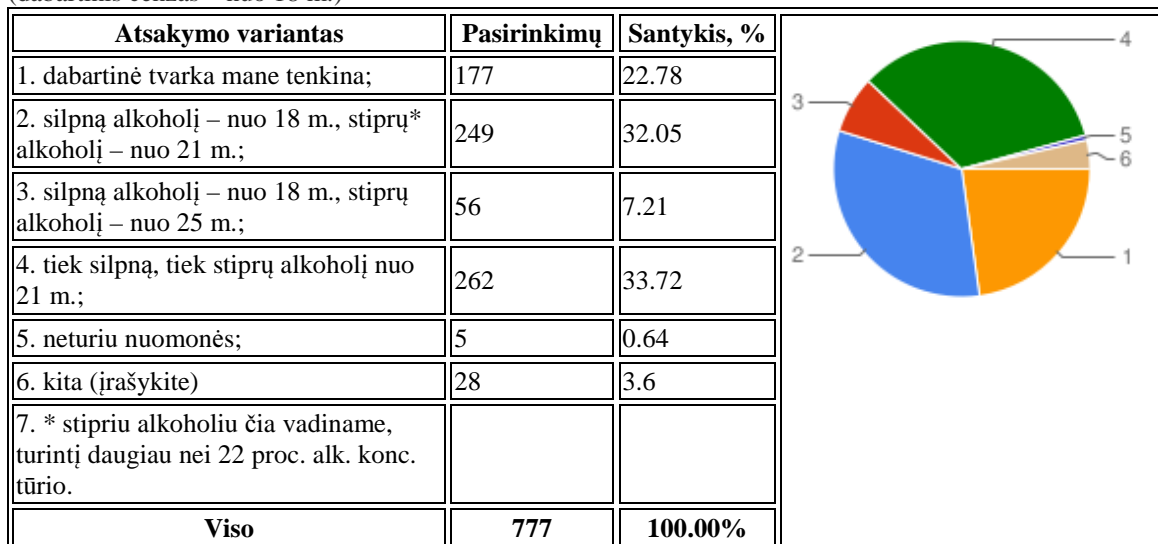

7. Ar sutiktumėte, kad alkoholio kainos Lietuvoje būtų aukštesnės, jeigu žinotumėte, kad tai galėtų sumažinti alkoholio vartojimo daromą žalą valstybei ir visuomenei?

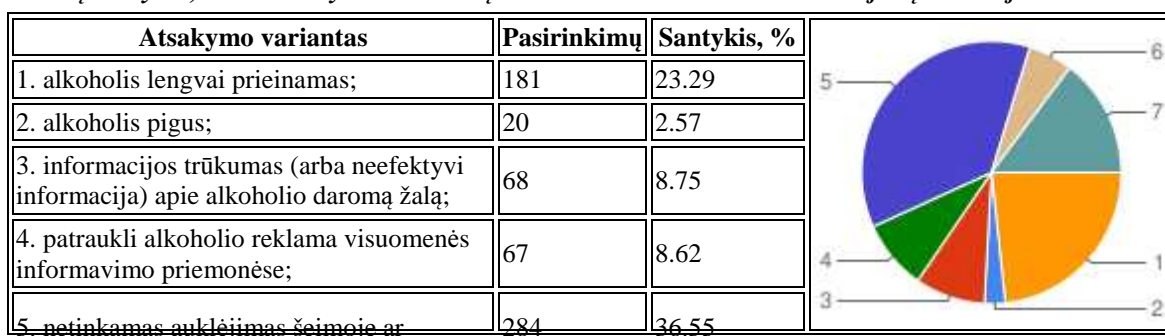

8. Kaip manote, koks turėtų būti amžiaus cenzas Lietuvoje, leidžiantis nusipirkti alkoholį?

(dabartinis cenzas – nuo 18 m.)

9. Jūsų manymu, koks veiksnys iš išvardintų labiausiai skatina alkoholio vartojimą Lietuvoje?

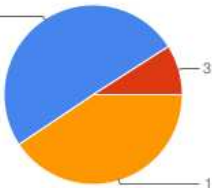
mokykloje;			
6. nežinau;	43	5.53	
7. kita (įrašykite)	114	14.67	
Viso	777	100.00%	

3 priedo tęsinys

10. Ar sutiktumėte, kad būtų visiškai uždrausta pardavinėti alkoholią masiniuose renginiuose ir mugėse, parodose, sporto varžybų metu Lietuvoje (taip norint apriboti galimybę kilti konfliktams ar pažeisti viešąją rimtį)?

(Šiuo metu leidžiama pardavinėti natūralios fermentacijos alk. gėrimus, kurių tūrinė etilo alk. koncentracija neviršija 13%, – parodose; ir 6%, – masiniuose renginiuose ir mugėse, sporto varžybose. – LR Alkoholio kontrolės įst., 18 strp., aktuali red. nuo 2011-05-28.)

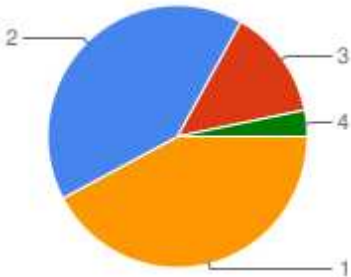
Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. sutikčiau;	316	40.67
2. nesutikčiau;	391	50.32
3. nežinau.	70	9.01
Viso	777	100.00%

11. Alkoholio reklamos draudimas/ribojimas visuomenės informavimo priemonėse bei išorinėje reklamoje Lietuvoje. Pritariate ar ne?

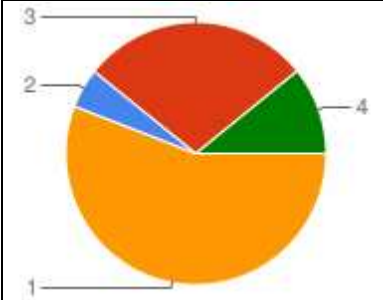
(pavyzdžiui, šiuo metu alkoholio reklama leidžiama LR jurisdikcijai priklausančių transliuotojų ir retransliuotojų transliuojamose programose nuo 6 val. iki 23 val. (išskyrus tiesiogiai ir ištaisai transl. ar retransl. tarptautinius meno, kultūros ar sporto renginius))

Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. pritariu, bet tik daliniam reklamos uždraudimui/ribojimui (reklamos laiko ir vietos ribojimas);	328	42.21
2. pritariu visiškam reklamos uždraudimui;	318	40.93
3. nepritariu bet kokiam draudimui ar ribojimui;	106	13.64
4. neturiu nuomonės.	25	3.22
Viso	777	100.00%

12. Ar galite pasakyti, kaip keitėsi alkoholio kontrolė Lietuvoje nuo 2004 m. (tapus ES nare) iki dabar?

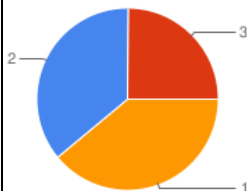
Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. kontrolė griežtėja (t.y. daugiau apribojimų, draudimų ir pan.);	434	55.86
2. kontrolė švelnėja (t.y. mažiau apribojimų, draudimų ir pan.);	38	4.89
3. nepastebiu jokių pasikeitimų;	221	28.44
4. nežinau.	84	10.81
Viso	777	100.00%

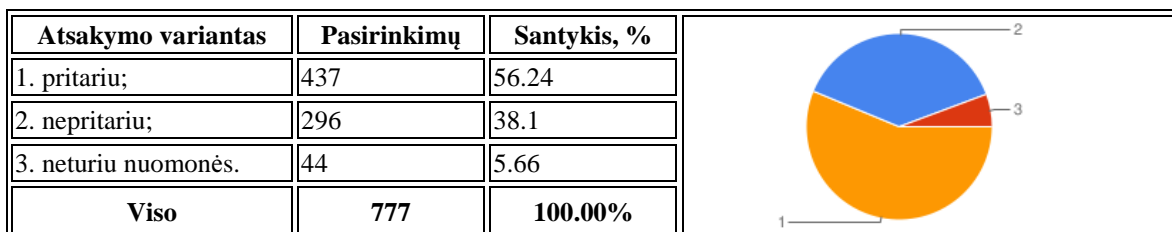
13. Jūsų nuomone, ar būtų tikslinga apriboti alkoholinių gėrimų taros dydį (pavyzdžiui, visiškai atsisakant didesnės nei 1 litro taros)?

(toku būdu norint sumažinti alkoholio vartojimą, plastikinės alkoholinių gėrimų taros naudojimą).

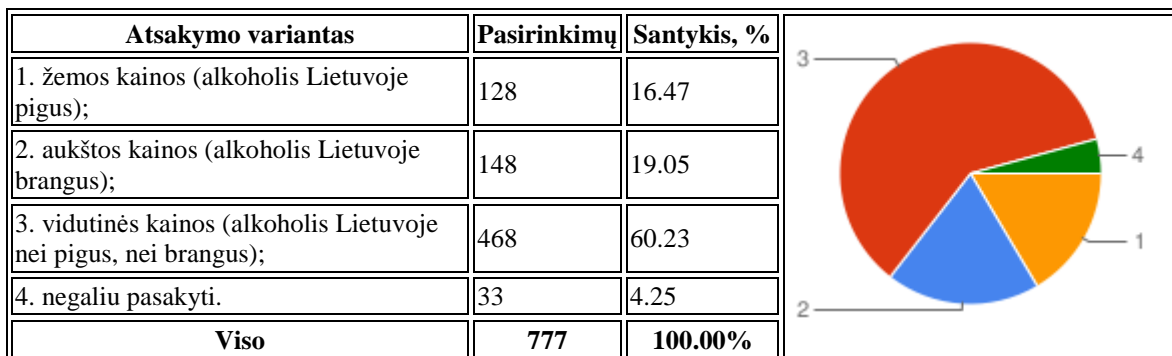
Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. taip (pritarčiau šiam ribojimui);	303	39
2. ne (nepritarčiau šiam ribojimui);	281	36.16
3. nežinau (nei pritarčiau, nei nepritarčiau).	193	24.84
Viso	777	100.00%

14. Ar pritariate dabartiniam leidimui alkoholiu visose mažmeninės prekybos įmonėse prekiauti nuo 8 val. ryto iki 22 val. vakaro?

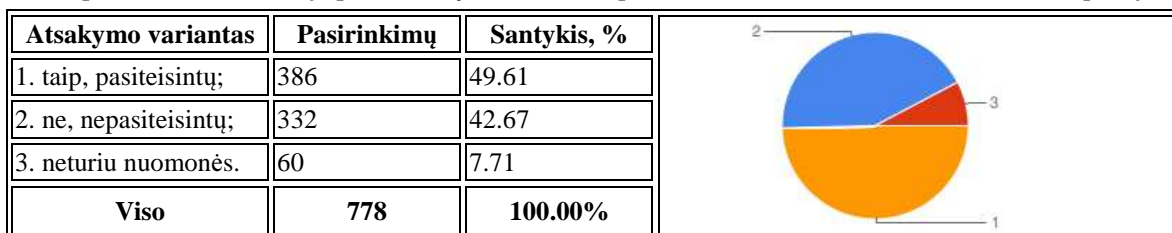
15. Jūsų manymu, alkoholio kainos Lietuvoje aukštos ar žemos?

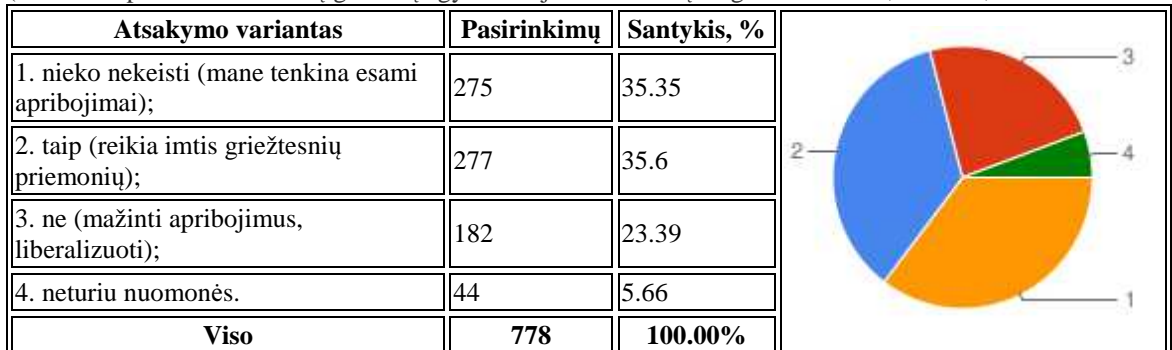
16. Kaip Jums atrodo, ar sumažėjo neblaivių asmenų, uždraudus prekiauti alkoholiu kiekvienų metų rugsėjo 1 d.?

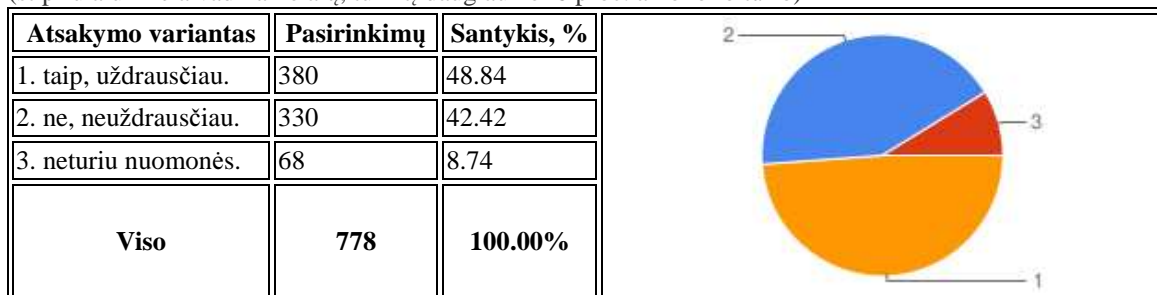
17. Kaip manote, ar Lietuvoje pasiteisintų uždraudimas prekiauti bet koku alkoholiu kioskuose ir paviljonuose?

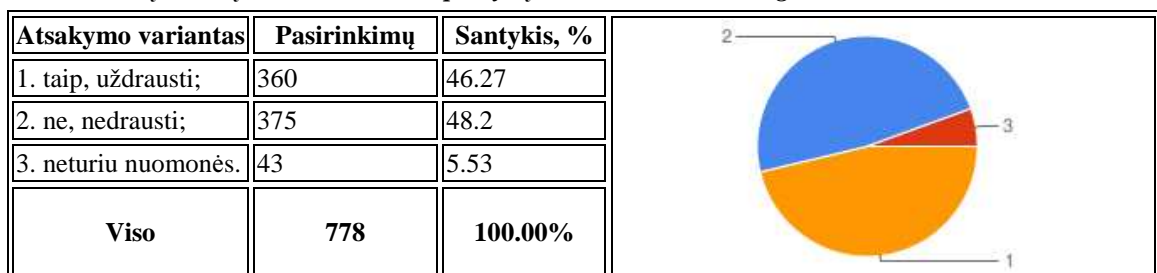
18. Kaip Jūs manote, ar reikėtų dar labiau apriboti/drausti esamą naktinę alkoholio prekybą Lietuvoje? (šiuo metu po 22 val. alkoholi galima įsigyti viešojo maitinimo įstaigose: kavinėse, baruose, užkandinėse ir kt.)

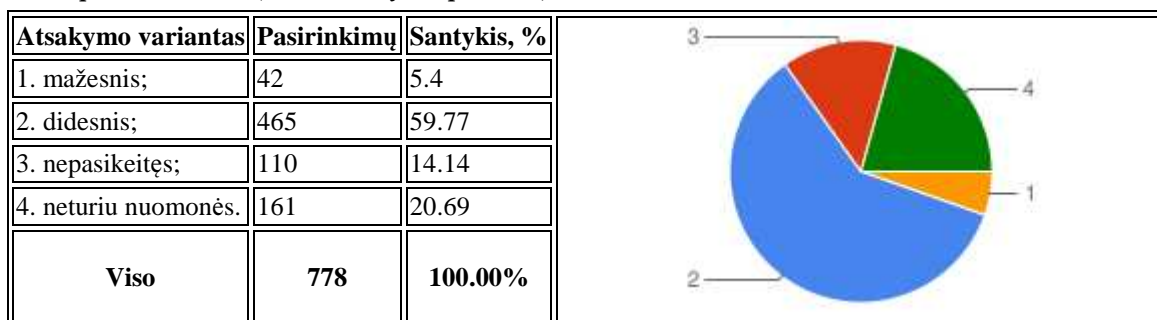
19. Jeigu galėtumėte, ar uždraustumėte pardavinėti „stiprų“ alų Lietuvoje?
(stiprių alumi čia vadiname alų, turintį daugiau nei 6 proc. alkoholio tūrio)

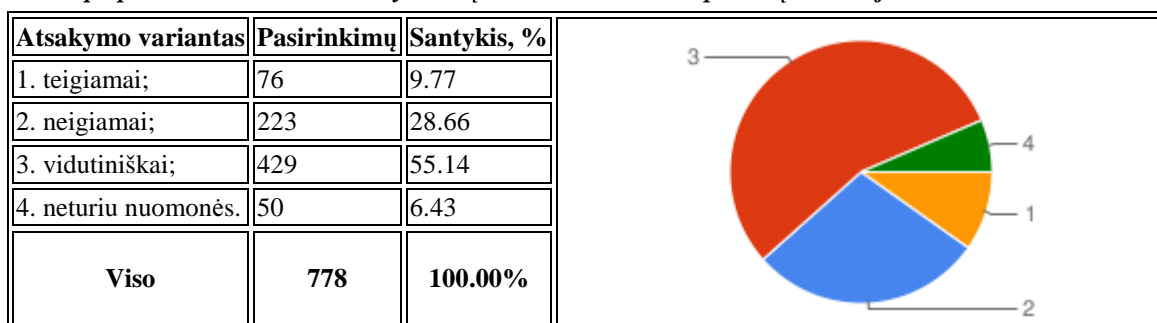
20. Ar reikėtų/vertėtų visiškai uždrausti prekybą alkoholiu Lietuvos degalinėse?

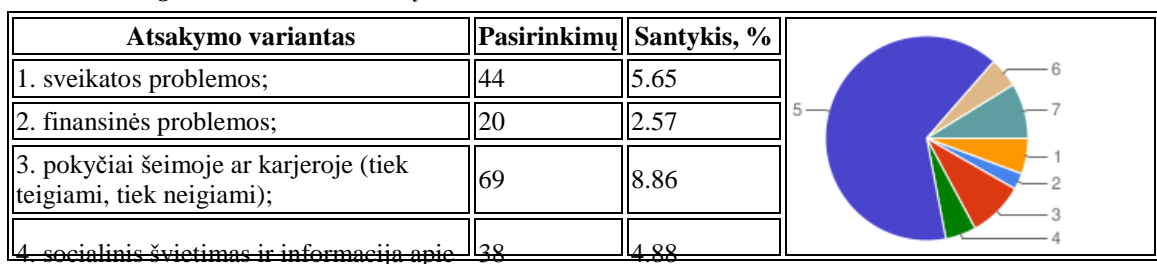
21. Kaip Jums atrodo, ar valstybinis alkoholio reguliavimas (kontroliavimas) Lietuvoje šiandien didesnis ar mažesnis nei prieš 7-8 metus (nuo ES narystės pradžios)?

22. Kaip apskritai vertinate dabar vykdomą alkoholio kontrolės politiką Lietuvoje?

23. Jeigu anksčiau piktnaudžiavote alkoholiu ir šiuo metu to nebedarote, kas labiausiai paskatino „mesti“ ar ženkliai sumažinti išgeriamo alkoholio kiekį?

alkoholio daromą žalą (soc. reklamos, spec. literatūra, paskaitos bei akcijos/projektai);		
5. anksčiau nepiktnaudžiavau ir dabar to nedarau;	503	64.57
6. anksčiau nepiktnaudžiavau, bet tą darau dabar;	37	4.75
7. kita (įrašykite)	68	8.73
Viso	779	100.00%

3 priedo tęsinys

24. Kaip manote, kuris reiškinys iš išvardintų daro didžiausią žalą Lietuvos valstybei ir visuomenei?

Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. alkoholio vartojimas;	336	43.13
2. narkotikų vartojimas;	261	33.5
3. tabakas/cigaretės;	50	6.42
4. „nesveikas“ maistas bei gėrimai (nealkoholiniai);	90	11.55
5. neturiu nuomonės.	42	5.39
Viso	779	100.00%

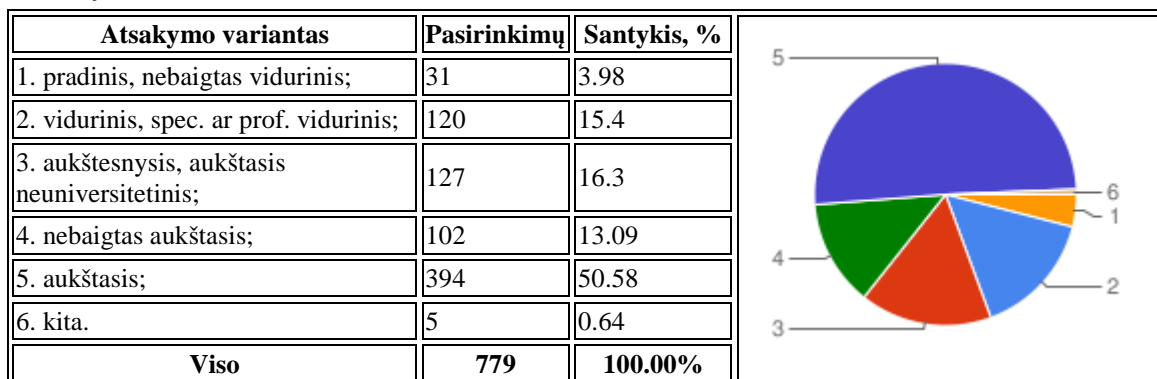
25. Jūsų lytis:

Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. moteris	412	52.89
2. vyras	367	47.11
Viso	779	100.00%

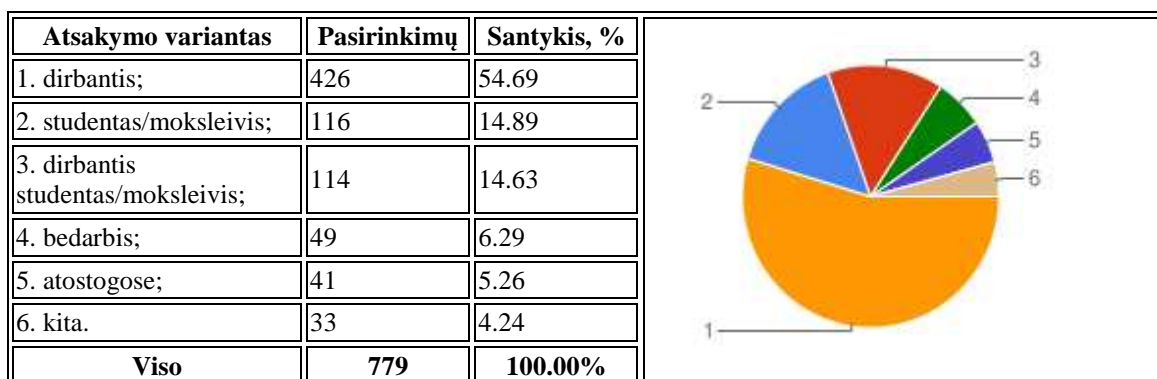
26. Jūsų gyvenamoji vieta:

Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. Vilnius (rajonas, apskritis);	326	41.85
2. Kaunas (rajonas, apskritis);	169	21.69
3. Klaipėda (rajonas, apskritis);	61	7.83
4. Šiauliai (rajonas, apskritis);	47	6.03
5. Panevėžys (rajonas, apskritis);	42	5.39
6. Tauragė (rajonas, apskritis);	15	1.93
7. Alytus (rajonas, apskritis);	17	2.18
8. Utena (rajonas, apskritis);	16	2.05
9. Marijampolė (rajonas, apskritis);	16	2.05
10. Telšiai (rajonas, apskritis);	26	3.34
11. užsienio valstybė.	44	5.65
Viso	779	100.00%

27. Jūsų išsilavinimas:

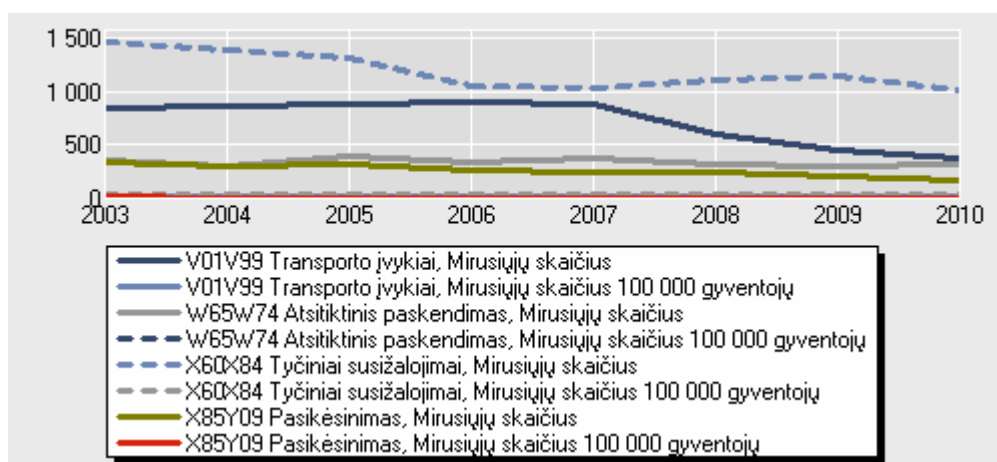

28. Jūs:

Šaltinis: Apklausa „Alkoholio kontrolė Lietuvoje: gyventojų nuomonė“, 2012, Egnoraitė V. Nuoroda į apklausą: <http://www.publika.lt/mano-12-rezultatai-12730.html>

4 PRIEDAS

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. URL: http://db1.stat.gov.lt/statbank/Graphics/MakeGraph.asp?gr_type=0&gr_width=500&gr_height=250&gr_fontsize=11&menu=y&PLanguage=0&pxfile=6606.px&wonload=500&honload=250&rotate=&gr_header=false [žiūrėta: 2012-02-17]

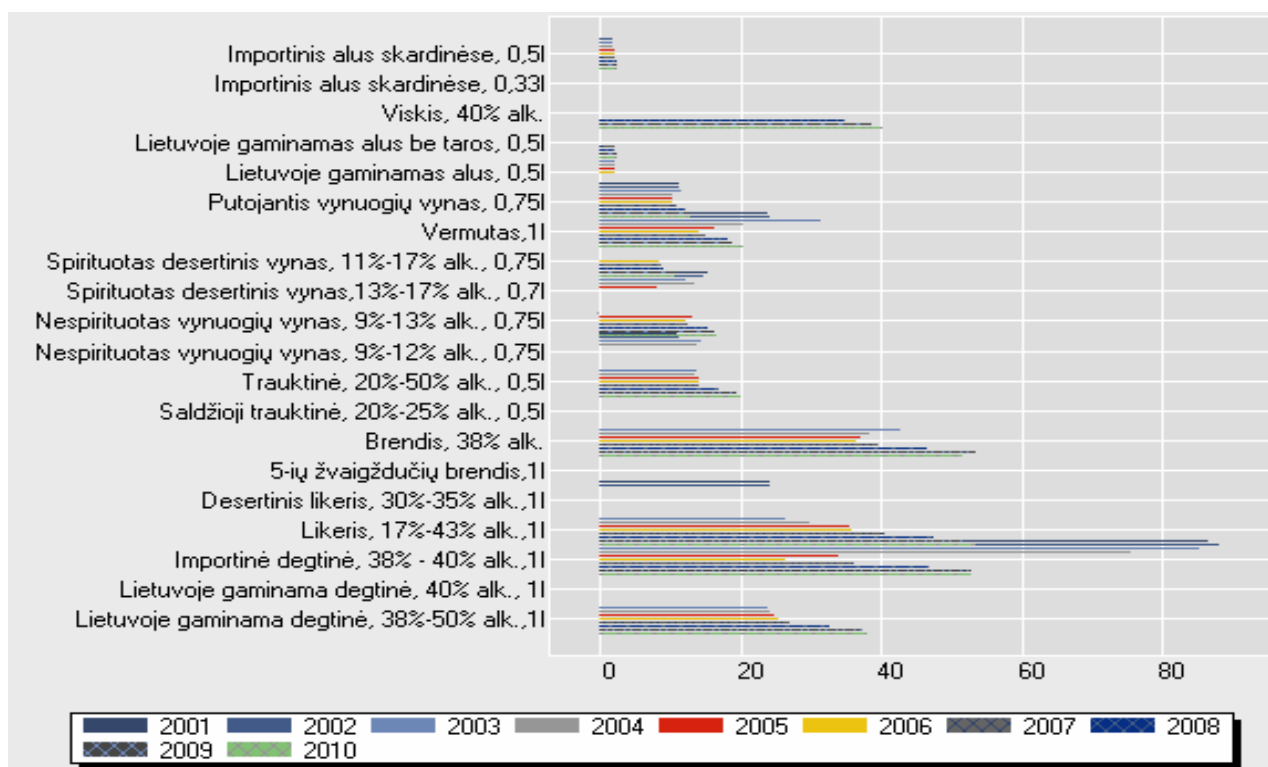
4 pav. Mirusieji dėl atsitiktinio apsinuodijimo alkoholiu bei jo poveikiu

1 lentelė. Mirtingumas dėl alkoholio vartojimo Lietuvoje (statistiniai rodikliai ir metai)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Vyrai ir moterys								
VISO Iš viso pagal mirties priežastis; Mirusieji	1 112	1 100	1 242	1 484	1 741	1 745	1 019	962
Tenka 100 000 gyventojų	32,2	32,0	36,4	43,7	51,6	43,9	30,5	29,3
I426 Alkoholinė kardiomiopatija								
Mirusieji	161	183	179	222	301	227	128	130
Tenka 100 000 gyventojų	4,7	5,3	5,2	6,5	8,9	6,8	3,8	4,0
K70 Alkoholinė kepenų liga								
Mirusieji	459	428	547	693	862	694	475	445
Tenka 100 000 gyventojų	13,3	12,5	16,0	20,4	25,5	20,7	14,2	13,5
X45 Atsitiktinis apsinuodijimas alkoholiu bei jo poveikis								
Mirusieji	436	431	454	486	483	462	344	310
Tenka 100 000 gyventojų	12,6	12,5	13,3	14,3	14,3	13,8	10,3	9,4
XXXMP Kitos mirties priežastys								
Mirusieji	56	58	62	83	95	92	72	77
Tenka 100 000 gyventojų	1,6	1,7	1,8	2,4	2,8	2,7	2,2	2,3

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. URL: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010620&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6462&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=> [žiūrėta: 2012-02-17]

6 PRIEDAS

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. URL: http://db1.stat.gov.lt/statbank/Graphics/MakeGraph.asp?gr_type=2&gr_stacked=1&gr_width=600&gr_height=450&gr_fontsize=11&menu=y&Planguage=0&pxfile=14036p1.px&wload=600&hload=800&rotate=&gr_header=false [žiūrėta: 2012-02-17]

5 pav. Alkoholinių gėrimų mažmeninės kainos Lietuvoje (matavimo vnt. – Lt)

Prisiregistruok Signata
studentų poliklinikoje

ir gauk **4** dovanas:

1. **Signata** paslaugos NEMOKAMAI
2. **Copy1** paslaugoms 5 Lt vertės kuponas.
3. **Forto Extra** už 1 Ct kuponas.
4. fano atributas NEMOKAMAI

**Visada šalia...
Adresas**

Šarkuvos g. 1, Šilainiai, Kaunas
(PC "Maxima").
30 - to mikroautobuso galutinė stotelė.
Registracija ir konsultacijos telefonu:
☎ (37) 236990;
☎ 8 618 23118
e.l.p.: info@signata.lt

**Visa tai, studente, tau
NEMOKAMAI:**

- ligų diagnozavimas ir gydymas
- kraujo, slėpimo, gliukozės ir cholesterolio kiekio tyrimai
- susirgus - būtinų dokumentų pateiktimas mokymo įstaigoms
- siuntimai I ir III lygio gydymo įstaigoms
- pirminė dantų apžiūra ir konsultacija
- anoniminiai tyrimai

Registracijos anketos
ir dovanų prašyk
Copy1 darbuotojos

www.signata.lt

Čia: - mano pastaba.

Šaltinis: Facebook.com, Copy1.lt, 2011 spalio mėn. (pastebėtas darbo autorės)

6 pav. 1 ct alaus kuponas (kaip viena iš dovanų) už registraciją poliklinikoje Kaune

3 lentelė. Alkoholio kontrolės programos priemonių vykdymo įvertinimas

Valstybės alkoholio kontrolės programoje numatyta priemonė	Realiai vykdyta veikla
<i>Rengti ir tobulinti teisinę bazę</i>	Nuo 1995 m. Alkoholio kontrolės įstatymas koreguotas 24 kartus (iki 2007 m. ²³²), tačiau ne į gerąją pusę: alkoholio reklama ir pardavimai tampa vis liberalesni. Šauningai paliktos įstatymo spragos, leidžiančios vykdyti agresyvią alkoholio rinkos plėtrą (pvz., ... teikti pirmenybę natūralios fermentacijos alkoholinių gėrimų gamybai, importui ir pardavimui; ...Reklama nelaikomi alkoholinius gėrimus gaminančių arba jais prekiaujančių įmonių registruoti

²³² Mano pastaba.

	<p style="text-align: right;">8 priedo tęsinys</p> <p>pavadinimai (jei alkoholinių gėrimų gamintojo pavadinimas yra sudedamoji šių įmonių registruoto pavadinimo dalis...) ir t.t.</p>
<p><i>Mokesčiais mažinti alkoholinių gėrimų prieinamumą (priklausomai nuo gyventojų pajamų nuolat branginti alkoholinius gėrimus).</i></p> <p><i>Riboti alkoholinių gėrimų pardavimo ir vartojimo skatinimą; remti laisvos nuo alkoholio gyvenamosios aplinkos planavimą; skatinti socialinės aplinkos be alkoholio kūrimą.</i></p> <p><i>Drausti priemonės, skatinančias jaunimą pirkti ir vartoti alkoholinius gėrimus.</i></p> <p><i>Siekti, kad mažėtų alkoholinių gėrimų ir jų žaliavų importas bei gamyba.</i></p>	<p>2005 metais, palyginus su 2004 m., alkoholinių gėrimų kainos sumažėjo 0,4 procento. Namų ūkio disponuojamosios piniginės pajamos per tą patį laikotarpį padidėjo 21 procentu. Alkoholinių gėrimų kainos 2006 m., palyginus su 2005 m., sumažėjo dar 0,5 procento.</p> <p>Leista prekiauti alkoholiniais gėrimais 24 valandas per parą, leista prekyba degalinėse, sanatorijose, gyvenamuosiuose namuose. Žymiai daugiau išduodama licencijų mažmeninei ir didmeninei prekybai.</p> <p>Lietuvoje alkoholio reklamai išleidžiamos išpūdingos sumos – 363,6 mln. litų. Alus – viena dažniausiai reklamuojamų prekių. 75 proc. nepilnamečių nurodo, kad jie neturi problemų išsigyjant alkoholį; nuolat pažeidinėjamos įstatymo nuostatos, reglamentuojančios reklamą; sidro ir alkoholinių kokteilių rinkodara orientuota į jaunimą; sąmoningai piktnaudžiaujama įstatymo spragomis.</p> <p>Statistikos departamento duomenimis, alkoholio Lietuvoje kasmet pagaminama ir suvartojama vis daugiau. 2005 metais, palyginti su 2004-ais, stipriųjų alkoholinių gėrimų buvo pagaminta 15 procentų daugiau. 2005 alkoholinių gėrimų importas, palyginus su 2004 m., išaugo 39,7proc. 2006 m. buvo pagaminta 1,5 mln. dekalitų stipriųjų alkoholinių gėrimų, perskaičiuotų į absoliutų (100 proc.) alkoholį. Palyginus su 2005 m. jų gamyba išaugo 23 procentais, tačiau 37 procentais sumažėjo viskio ir po 6 procentus – likerio ir džino gamyba. Per šį laikotarpį visų rūšių silpnų neputojančių vynų gamyba išaugo 2 procentais ir 2006 m. sudarė 2,4 mln. dekalitų. Putojančio vynuogių vynu, fermentuotų gėrimų ir sidro gamyba išaugo 67 procentais. Daugiausia pagaminta alaus – 29,3 mln. dekalitų, palyginus su 2005 m., jo gamyba padidėjo 1,4 procento. Negalutiniais duomenimis, alkoholinių gėrimų importas, palyginus su 2005 m., išaugo 16,1 procento.</p>
<p><i>Didinti visuomenės informuotumą alkoholio vartojimo daromos socialinės ir ekonominės žalos sveikatai ir ūkiui klausimais.</i></p> <p><i>Iš visų šalyje fiksuotų pažeidimų apie 85 % išaiškina ir baudas skiria VTAKT.</i></p>	<p>Lietuvoje alkoholio vartojimas skatinamas kai kurių politikų, politinių partijų, žiniasklaidos. Visuotinai toleruojamas ugdymo įstaigose, šeimose. Visuotinis alkoholio vartojimas laikomas norma, o blaivybę propaguojantys asmenys laikomi vos ne psichikos ligoniais.</p> <p>Vyriausybė priėmė sprendimą naikinti VTAKT, prijungiant jį prie Narkotikų kontrolės departamento.</p>

Šaltinis: Matulas A., Veryga A. Alkoholio suvartojimo ir pasekmių mažinimo Lietuvoje programa. 2008, p. 5-6.

Rasta: http://www.blaivus.org/UserFiles/blaivi_karta/13.1.%20Alkoholio%20kontrol%C4%97%20ir%20prevencija/424alkp_rogama.pdf [žiūrėta: 2012-02-12]

4 lentelė. Alkoholio kontrolės politikos priemonių, intervencijų ir strategijų efektyvumo ekspertinis vertinimas

Strategy/Intervention	Overall effectiveness	Cost to implement and sustainc	Comments
Regulating physical availability Total ban on sales	+++	High	Substantial adverse side effects from black market, which is expensive to suppress. Ineffective without enforcement.
Minimum legal purchase age	+++	Low	Reduces hazardous drinking, but does not eliminate drinking. Effective with minimal enforcement, but enforcement substantially increases effectiveness.
Rationing	++	High	Particularly affects heavy drinkers; difficult to implement.
Government monopoly of retail sales	+++	Low	Effective only if operated with public health and public order goals.
Restrictions on hours and days of sale	++	Low	Effective in certain circumstances.
Restrictions on density of outlets	++	Low	Requires a longer time course for implementation when drinking establishments have become concentrated because of vested economic interests.
Server liability	++	Low	Laws making servers legally liable for the damage caused by their intoxicated customers are mostly limited to North America.
Different availability by alcohol strength	++	Low	Mostly tested for beer.
Taxation			
Alcohol taxes	+++	Low	Effectiveness depends on government oversight and control of alcohol production and distribution. High taxes can increase smuggling and illicit production.
Altering the drinking context			
Policy to not serve intoxicated patrons	+	Moderate	Training alone is insufficient. Outside enforcement essential to effectiveness.
Training bar staff and managers to prevent and better manage aggression	+	Moderate	Effectiveness depends on continued monitoring of critical incidents
Voluntary codes of bar practice	0	Low	Ineffective without enforcement.
Enforcement of serving and sales regulations at bars and restaurants	++	High	Compliance depends on perceived likelihood of enforcement.
Promoting alcohol-free activities and events	0	High	Evidence mostly from youth alternative programs.
Community mobilization	++	High	Sustainability of changes has not been demonstrated.
Education and persuasion			
Alcohol education in schools	0	High	May increase knowledge and change attitudes but has no sustained effect on drinking.
College student education	0	High	May increase knowledge and change attitudes but has no effect on drinking.
Public service	0	Moderate	Responsible drinking messages do not deter heavy

announcements (PSAs)			9 priedo tęsinys drinkers; messages to strengthen public support for effective policies may be more fruitful.
Warning labels	0	Low	Raise awareness, but do not change behavior.
Regulating alcohol promotion			
Advertising bans	+d	Low	Strongly opposed by alcoholic beverage industry; can be circumvented by product placements on TV and in movies.
Advertising content controls	?	Moderate	Often subject to industry self-regulation agreements, which are rarely enforced or monitored.
Drink-driving countermeasures			
Sobriety checkpoints	++	Moderate	Effects of police campaigns typically short-term.
Random breath testing	++	Moderate	Somewhat expensive to implement. Effectiveness depends on number of drivers directly affected.
Lowered blood alcohol concentration limits	+++	Low	Diminishing returns at lower levels (e.g. 0.05%-0.02%), but still significant.
Administrative license suspension	++	Moderate	Effective as a deterrent to driving while intoxicated because of the swiftness of the punishment.
Low blood alcohol concentration for young drivers ("zero tolerance")	++	Low	Evidence for effectiveness comes mainly from Australia and the United States.
Graduated licensing for novice drivers	++	Low	Studies show that "zero tolerance" provisions deter young drivers from driving after drinking.
Designated drivers and ride services	0	Moderate	May increase awareness of risk and deter small numbers of drunk drivers but have no overall impact on traffic accidents.
Treatment and early intervention			
Brief intervention with at-risk drinkers	++	Moderate	Primary care practitioners lack training and time to conduct screening and brief interventions.
Alcohol problems treatment	+	High	Population reach is low because most countries have limited treatment facilities.
Mutual help/self-help attendance	+	Low	A feasible, cost-effective complement or alternative to formal treatment in many countries.
Mandatory treatment of repeat offenders who drive while intoxicated	+	Moderate	Punitive and coercive approaches have time-limited effects, and they sometimes distract attention from more effective interventions.

Adapted from Babor et al. (1), who were also responsible for the expert ratings.

b Overall effectiveness represents a summary of three evaluative ratings made by Babor et al. (1). The three were: (1) the extent to which the scientific evidence supports the effectiveness of a particular intervention; (2) breadth of research support, i.e., the quantity and consistency of the evidence; and (3) the extent to which the evidence applies equally well to different countries, cultural groups, and social classes. The ratings were made according to the following scale: 0 = evidence indicates a lack of effectiveness; + = evidence for limited effectiveness; ++ = evidence for moderate effectiveness; +++ = evidence of a high degree of effectiveness; ? = no studies have been undertaken, or there is insufficient evidence upon which to make a judgment. c Refers to the monetary and other costs associated with an intervention, regardless of its effectiveness. d Econometric studies find effects of advertising bans, but direct studies of short-term impacts have generally found no effect on total alcohol consumption.

Šaltinis: Anderson P. and Baumberg B. Alcohol in Europe. A public Health perspective. A report for the European Commission. London: Institute of Alcohol Studies, 2006. URL: http://ec.europa.eu/health/archive/ph_determinants/life_style/alcohol/documents/alcohol_europe_en.pdf – ISBN: 92-79-02241-5

Šaltinis: VU TPSMI studentų laikraštis „Post Scriptum“. URL: <http://www.postscriptum.lt/nr18-sienos-2011/politika-butelyje-alkoholio-skirtys-europoje> [žiūrėta: 2012-02-17]

13 pav. Alkoholio skirtys Europoje

4 lentelė. Švedijos ir Lietuvos vykdomų alkoholio švietimo ir prevencinių programų išsivystymo lygis

Šalis	Žiniasklaidos švietimo programos	Mokyklinės švietimo programos	Darbuotojų švietimo programos	Vietinės bendruomenės švietimo programos	Girtų vairuotojų švietimo programos
Lietuva	Silpnai išvystytos	Vidutiniškai išvystytos	Neegzistuoja	Neegzistuoja	Silpnai išvystytos
Švedija	Stipriai išvystytos	Stipriai išvystytos	Stipriai išvystytos	Stipriai išvystytos	Stipriai išvystytos

Šaltinis: WHO Regional Office for Europe, Alcohol control database. Overview of Member States policies aimed at reducing alcohol-related harm. URL: <http://data.euro.who.int/alcohol/Default.aspx?TabID=2422> [žiūrėta: 2012-02-19]